

RAPORT z OCENY

POLSKA

Trzeci etap oceny

G R E T A

Group of Experts
on Action against
Trafficking
in Human Beings

**Dostęp do wymiaru
sprawiedliwości
i skutecznych środków
odwoławczych dla ofiar
handlu ludźmi**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sekretariat Rady Europy Konwencja o działaniach
przeciwko handlowi ludźmi (GRETA i Komitet
Stron) Rada Europy
F-67075 Strasbourg Cedex
Francja

trafficking@coe.int

www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking

Spis treści

Preambuła	4
Streszczenie	5
I. Wprowadzenie	8
II. Przegląd aktualnej sytuacji i trendów w obszarze handlu ludźmi w Polsce	10
III. Zmiany w prawnych, instytucjonalnych i strategicznych ramach działań podejmowanych w ramach zwalczania handlu ludźmi	11
IV. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych dla ofiar handlu ludźmi	15
1. Wprowadzenie	15
2. Prawo do informacji (art. 12 i 15)	17
3. Pomoc prawna i bezpłatna pomoc prawna (art. 15)	19
4. Pomoc psychologiczna (art. 12)	22
5. Dostęp do pracy, szkolenia zawodowego i edukacji (art. 12)	23
6. Odszkodowanie (art. 15)	24
7. Dochodzenia, ściganie, sankcje i środki (art. 22, 23 i 27)	28
8. Klauzula niekaralności (art. 26)	35
9. Ochrona ofiar i świadków (art. 28 i 30)	36
10. Organy wyspecjalizowane i jednostki koordynujące (art. 29)	38
11. Współpraca międzynarodowa (art. 32)	40
12. Zagadnienia przekrojowe	42
a. postępowania karne, cywilne, administracyjne i dotyczące zatrudnienia uwzględniające aspekt płci	42
b. procedury uzyskiwania dostępu do wymiaru sprawiedliwości i środków odwoławczych uwzględniające potrzeby dzieci	43
c. rola przedsiębiorstw	45
d. środki zapobiegania i wykrywania korupcji	46
V. Dalsze tematy charakterystyczne dla Polski	47
1. Gromadzenie danych	47
2. Inicjatywy społeczne, gospodarcze i inne działania na rzecz grup narażonych na handel ludźmi	48
3. Środki w zakresie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania ich do pracy	50
4. Działania podejmowane na granicy	56
5. Działania mające na celu zapobieganie handlowi dziećmi, identyfikację dzieci będących ofiarami handlu i udzielanie im pomocy	58
6. Identyfikacja ofiar handlu ludźmi	60
7. Pomoc dla ofiar handlu ludźmi	63
8. Okres rekonwalescencji i do namysłu oraz zezwolenia na pobyt	65
Załącznik 1 - Lista wniosków i propozycji działań GRETA	68
Załącznik 2 - Lista organów publicznych, organizacji międzyrządowych, organizacji pozarządowych i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, z którymi GRETA przeprowadziła konsultacje	77
Uwagi rządu	78

Preambuła

Grupa Ekspertów do spraw Działań przeciwko Handlowi Ludźmi (GRETA) została ustanowiona na mocy art. 36 Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi („Konwencja”), która weszła w życie w dniu 1 lutego 2008 r. GRETA jest odpowiedzialna za monitorowanie wdrażania Konwencji przez strony oraz za sporządzanie raportów oceniających działania podjęte przez każdą ze stron.

Zgodnie z art. 38 ust. 1 Konwencji, GRETA ocenia wdrażanie Konwencji zgodnie z procedurą podzieloną na etapy. Na początku każdego etapu GRETA wybiera konkretne postanowienia Konwencji, na których opiera się procedura oceny.

Pierwszy etap monitorowania Konwencji obejmował przegląd jej wdrażania przez Państwa-Strony. W ramach drugiego etapu oceny Konwencji zbadano wpływ działań legislacyjnych, politycznych i praktycznych na zapobieganie handlowi ludźmi, ochronę praw ofiar handlu ludźmi i ściganie handlarzy, zwracając szczególną uwagę na środki podjęte w celu uwzględnienia nowych trendów w handlu ludźmi i podatności dzieci na handel ludźmi.

GRETA podjęła decyzję, że trzeci etap ewaluacji Konwencji będzie koncentrować się na dostępie ofiar handlu ludźmi do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych, co ma zasadnicze znaczenie dla rehabilitacji ofiar i przywrócenia im praw, a także odzwierciedla podejście do walki z handlem ludźmi skoncentrowane na ofiarach i oparte na prawach człowieka. W tym zakresie istotne znaczenie ma szereg postanowień Konwencji ustanawiających obowiązki materialne i proceduralne, w szczególności artykuły 12, 15, 23, 26, 27, 28, 29, 30 i 32.

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych jest uzależniony od spełnienia wielu warunków wstępnych, w tym szybkiej i dokładnej identyfikacji ofiar handlu ludźmi, zapewnienia okresu rekonwalescencji i do namysłu, dostępności pomocy materialnej, psychologicznej, medycznej i prawnej, dostępu do tłumaczeń pisemnych i ustnych, w stosownych przypadkach, uregulowania pobytu ofiary, prawa do ubiegania się o azyl i korzystania z niego oraz pełnego poszanowania zasady *non-refoulement* [przyp. tłum. zasada stanowiąca, że osoby, której odmówiono przyznania statusu uchodźcy, nie wolno deportować do kraju, w którym groziłoby jej niebezpieczeństwo prześladowania]. Wymienione warunki wstępne, odpowiadające różnym postanowieniom Konwencji, zostały szczegółowo przeanalizowane podczas pierwszego i drugiego etapu oceny monitorowania Konwencji. W związku z tym, GRETA zdecydowała się zwrócić do wszystkich Państw-Stron o aktualizację informacji na temat wdrażania wcześniejszych zaleceń GRETA w wybranych kwestiach za pośrednictwem oddzielnej części kwestionariusza dla poszczególnych krajów. Ustalenia i analizy GRETA dotyczące tych tematów zostały przedstawione w osobnym rozdziale.

Streszczenie

Od czasu drugiego etapu oceny wdrażania Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, Polska kontynuuje wprowadzanie ram prawnych i strategicznych istotnych dla działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi. Zmiany w ustawie o cudzoziemcach wprowadziły możliwość przyznania zezwolenia na pobyt dzieciom, które są ofiarami handlu ludźmi, niezależnie od ich współpracy z władzami. Sankcje za popełnianie przestępstw związanych z handlem ludźmi zostały zaostrzone w kontekście wojny w Ukrainie. Ponadto, przyjęto Krajowy Plan Działań przeciwko handlowi ludźmi (2022-2024).

Polska pozostaje krajem pochodzenia, tranzytu i krajem docelowym dla ofiar handlu ludźmi. Chociaż ograniczenia w gromadzeniu danych nie pozwalają na uzyskanie rzeczywistego obrazu tego zjawiska, statystyki sugerują, że liczba ofiar handlu ludźmi wzrosła w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym. Większość ofiar, to obywatele Polski. Dominującą formą wykorzystywania wykrytych ofiar handlu ludźmi stała się praca przymusowa. W latach 2021-2022 coraz więcej ofiar handlu ludźmi pochodziło z krajów Ameryki Łacińskiej. Nagły wzrost liczby migrantów przybywających na granicę polsko-białoruską w połowie 2021 r. doprowadził do tragicznej sytuacji humanitarnej. Władze polskie poinformowały, że Straż Graniczna zidentyfikowała troje dzieci jako ofiary handlu ludźmi wśród migrantów, którzy przekroczyli granicę z Białorusi. Po wybuchu wojny w Ukrainie, Polska stała się głównym krajem przybywania uchodźców ukraińskich. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez władze polskie, zgłoszono i zbadano kilka przypadków podejrzenia handlu ludźmi, ale w wyniku dochodzenia potwierdzono tylko jeden przypadek handlu w celu wykorzystania seksualnego dwóch ukraińskich dziewcząt.

W związku z tym, że trzeci etap oceny Konwencji koncentrował się na dostępie ofiar handlu ludźmi do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych, w raporcie szczegółowo przeanalizowano wdrożenie postanowień Konwencji ustanawiających materialne i proceduralne obowiązki związane z tym tematem.

Udzielanie informacji ofiarom handlu ludźmi jest zagwarantowane przed pierwszą rozmową z właściwymi organami. GRETA uważa, że materiały informacyjne powinny zostać zmienione tak, aby były łatwe do zrozumienia i zawierały wyjaśnienia dla ofiar, w jaki sposób mogą korzystać z przysługujących im praw. Wszystkim ofiarom, które nie mówią po polsku, należy zapewnić pomoc tłumacza posiadającego wiedzę na temat handlu ludźmi.

Pomimo istniejących przepisów dotyczących dostępu ofiar do pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej, w praktyce wiele ofiar nie korzysta z pomocy prawników podczas postępowania sądowego lub może liczyć wyłącznie na pomoc prawników pracujących *pro bono*. Uwzględniając złożoność postępowań w sprawach dotyczących handlu ludźmi, skuteczna pomoc prawna i bezpłatna pomoc prawna mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia ofiarom handlu ludźmi możliwości dochodzenia sprawiedliwości i swoich praw. GRETA wzywa władze do zapewniania ofiarom prawników specjalizujących się w handlu ludźmi, którzy będą reprezentować ofiary w postępowaniach sądowych a także do zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych na świadczenie pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej.

Ofiary handlu ludźmi mogą domagać się odszkodowania od handlarzy w ramach postępowania karnego. o odszkodowanie mogą również występować prokuratorzy lub mogą je zasądzać sądy z *urzędu*. Jednakże, w praktyce ofiary są traktowane jako świadkowie przestępstwa, a nie jako osoby poszkodowane uprawnione do odszkodowania, a liczba odszkodowań przyznanych ofiarom handlu ludźmi przez sądy karne jest bardzo niska. Ponadto, żadna z ofiar nie otrzymała odszkodowania od państwa. GRETA wzywa władze do zapewnienia, aby ofiary mogły skutecznie otrzymać odszkodowanie za pełną szkodę poniesioną w ramach postępowania karnego oraz apeluje o przeprowadzenie przeglądu kryteriów uprawniających do odszkodowania państwowego, które powinno obejmować wszystkie ofiary handlu ludźmi w Polsce, w tym obywateli państw trzecich.

GRETA pozytywnie odnotowuje opracowanie wytycznych dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w sprawach dotyczących handlu ludźmi. Jednakże liczba wyroków skazujących za handel ludźmi, w szczególności do pracy przymusowej, jest niska, a wyroki są często zawieszane. Zbyt duży nacisk kładzie się na zeznania ofiary podczas dochodzenia karnego. GRETA wzywa władze polskie do zapewnienia, aby sprawy dotyczące handlu ludźmi były aktywnie i szybko badane, niezależnie od tego, czy ofiara złożyła skargę dotyczącą zgłoszonego przestępstwa oraz aby były ścigane w tych kategoriach, a nie jako przestępstwa zagrożone niższymi karami, co doprowadzi do skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji dla osób skazanych.

W prawie polskim nadal nie są dostępne szczegółowe przepisy dotyczące niekarania ofiar handlu ludźmi za przestępstwa, do których popełnienia zostały zmuszone. GRETA uważa, że władze powinny przyjąć taki przepis prawny i zapewnić dalsze wytyczne i szkolenia dla specjalistów w zakresie stosowania tego przepisu.

GRETA z zadowoleniem przyjmuje środki przewidziane w prawie w celu ochrony ofiar i świadków handlu ludźmi oraz wprowadzenie wytycznych dotyczących stosowania takich środków. GRETA jest jednak zaniepokojona faktem, że w praktyce ofiary handlu ludźmi rzadko otrzymują środki ochrony w ramach postępowania karnego. GRETA wzywa władze do zapewnienia stosowania środków ochrony wobec wszystkich małoletnich będących ofiarami handlu ludźmi, w tym dzieci w wieku 15 lat lub starszych, w szczególności z uwzględnieniem zasady jednego przesłuchania, obowiązku nagrywania przesłuchania i braku konfrontacji z oskarżonym.

W raporcie przeanalizowano również postępy w zakresie wdrażania poprzednich zaleceń GRETA dotyczących wybranych tematów. GRETA jest nadal zaniepokojona brakiem kompleksowego i spójnego systemu statystycznego dotyczącego handlu ludźmi, co podważa analizę trendów i opracowywanie odpowiednich polityk i środków i wzywa władze do rozwoju systemów gromadzenia danych.

GRETA z zadowoleniem przyjmuje mobilizację i solidarność w obliczu bezprecedensowego wysiedlenia ludzi w następstwie wybuchu wojny w Ukrainie i uważa, że władze polskie powinny kontynuować wysiłki na rzecz przeciwdziałania podatności na handel ludźmi wszystkich osób uciekających przed wojną na Ukrainie, bez dyskryminacji i niezależnie od ich narodowości lub bezpieczeństwa.

Podjęto działania w celu wzmocnienia roli inspektorów pracy w przypadkach handlu ludźmi, w tym poprzez zapewnienie im odpowiednich wytycznych i szkoleń. Przyjmując z zadowoleniem zmiany w przepisach dotyczących zatrudniania cudzoziemców, GRETA jest zaniepokojona brakiem skutecznego zapobiegania i wykrywania przypadków handlu ludźmi i wzywa władze do przeglądu uprawnień inspektorów pracy i wzmocnienia ich zasobów ludzkich, do ustanowienia bezpiecznych mechanizmów zgłaszania i skutecznego składania skarg przez pracowników oraz do dalszego wzmocnienia monitorowania agencji pracy tymczasowej i pośredników rekrutacyjnych.

GRETA wzywa władze polskie do przeprowadzenia przeglądu ustawodawstwa w celu zapewnienia, że oceny ryzyka przed wszystkimi przymusowymi wydaleniami z Polski w pełni uwzględniają ryzyko handlu ludźmi lub ponownego handlu ludźmi po powrocie, zgodnie z obowiązkiem wynikającym z zasady *non-refoulement*.

W Polsce nadal nie funkcjonuje Krajowy Mechanizm Referencyjny, pomimo iż prace nad jego przygotowaniem trwają od kilku lat. Formalna identyfikacja ofiar handlu ludźmi pozostaje w gestii Policji, Straży Granicznej i Prokuratury Krajowej. GRETA uważa, że władze powinny zakończyć przygotowywanie i wdrożyć Krajowy Mechanizm Referencyjny określający rolę, jaką mają odgrywać i procedurę, której mają przestrzegać różne strony, zapewnić dalsze szkolenia i zasoby odpowiednim specjalistom oraz umożliwić wyspecjalizowanym organizacjom pozarządowym regularny dostęp do ośrodków dla osób ubiegających się o azyl i administracyjnych ośrodków detencyjnych dla

migrantów.

GRETA z zadowoleniem przyjmuje zwiększenie budżetu Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK) przeznaczonego na pomoc ofiarom handlu ludźmi. Niezależnie od tych działań, GRETA wzywa władze do podjęcia dodatkowych kroków w celu zagwarantowania skutecznej pomocy ofiarom, w tym poprzez zapewnienie stałego dostępu do publicznej opieki zdrowotnej i zwiększenie liczby miejsc w ośrodkach specjalistycznych, w tym dla ofiar płci męskiej. GRETA uważa również, że władze powinny zapewnić stabilność finansowania z budżetu państwa i przedłużyć okres finansowania ze środków publicznych przyznanego KCIK.

Ze względu na małą liczbę dzieci zidentyfikowanych jako ofiary handlu ludźmi, GRETA wzywa władze do zwiększenia zdolności wykrywania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi poprzez przeszkolenie większej liczby specjalistów, którzy mogą mieć kontakt z takimi dziećmi oraz zapewnienie bezpiecznych i specjalistycznych miejsc zakwaterowania dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi.

I. Wprowadzenie

1. Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi („Konwencja”) weszła w życie w Polsce w dniu 1 maja 2009 roku. Pierwszy raport z oceny GRETA¹ dotyczący Polski został opublikowany 6 maja 2013 r., a drugi raport z oceny² - 17 listopada 2017 r.
2. Na podstawie drugiego raportu GRETA, w dniu 9 lutego 2018 r. Komitet Stron Konwencji przyjął zalecenie dla władz polskich, wzywając je do poinformowania Komitetu o środkach podjętych w celu realizacji zalecenia w terminie jednego roku. Raport przedłożony przez władze polskie został rozpatrzony na 24. posiedzeniu Komitetu Stron (5 kwietnia 2019 r.) i podany do wiadomości publicznej.³
3. W dniu 13 października 2020 r. GRETA rozpoczęła trzeci etap oceny Konwencji w odniesieniu do Polski, wysyłając kwestionariusz w ramach tego etapu do władz polskich. Termin nadsyłania odpowiedzi na kwestionariusz upłynął 15 lutego 2021 r., a odpowiedź władz polskich wpłynęła 15 lutego 2021 r.
4. Przygotowując niniejszy raport, GRETA wykorzystała odpowiedź władz polskich na kwestionariusz nadesłany w ramach trzeciego etapu oceny, wyżej wspomniany raport przedłożony w odpowiedzi na zalecenie Komitetu Stron, informacje otrzymane od społeczeństwa obywatelskiego, a także dodatkowe informacje przesłane przez władze polskie. Organizacja wizyty ewaluacyjnej w Polsce była wielokrotnie przekładana, najpierw z powodu ograniczeń w podróżowaniu i spotkaniach nałożonych z uwagi na pandemię COVID-19, a następnie z powodu rosyjskiej agresji militarnej na Ukrainę i przybycia milionów uchodźców z Ukrainy do Polski, co stanowiło poważne wyzwanie logistyczne dla władz polskich. Wizyta, która ostatecznie odbyła się w dniach 6-10 czerwca 2022 r., umożliwiła GRETA odbycie spotkań z odpowiednimi podmiotami rządowymi i pozarządowymi, zebranie dodatkowych informacji i zbadanie postępów w zakresie praktycznego wdrożenia przyjętych działań. Wizytę złożyła delegacja w składzie:
 - Pani Julia Planitzer, druga wiceprzewodnicząca GRETA;
 - Pan Aurelijus Gutasukas, członek GRETA;
 - Pani Conny Rijken, członek GRETA;
 - Pani Petya Nestorova, Sekretarz Wykonawczy Konwencji;
 - Pani Parvine Ghadami, Administrator w Sekretariacie Konwencji.
5. Podczas wizyty delegacja GRETA odbyła konsultacje z Panem Bartoszem Grodeckim, Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, a także z urzędnikami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (w tym Komendy Głównej Policji i Komendy Głównej Straży Granicznej), Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Prokuratury Krajowej, Państwowej Inspekcji Pracy oraz z przedstawicielami sądownictwa. Ponadto, delegacja GRETA spotkała się z przedstawicielami Biura Komisarza Praw Człowieka (Ombudsperson).
6. Oddzielne spotkania odbyły się z przedstawicielami organizacji pozarządowych, związków zawodowych i organizacji pracodawców, a także z prawnikami i przedstawicielami środowiska naukowego. Delegacja GRETA spotkała się również z przedstawicielami Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM), Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) oraz Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (FRONTEX).
7. Wizyta stała się również okazją do odwiedzenia prowadzonego przez organizację pozarządową

¹ <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680632f48>

² <https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-the-council-of-europe-conventi/1680a538f3>

³ <https://rm.coe.int/cp-2019-11-pol-en/16809987f5>

schroniska dla kobiet będących ofiarami handlu ludźmi oraz bezpiecznego domu dla ofiar płci męskiej i żeńskiej.

8. W trakcie wizyty delegacja GRETA udała się do Rzeszowa, gdzie spotkała się z Panią Ewą Leinart, Wojewodą Podkarpackim oraz członkami regionalnego zespołu ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi. Delegacja odwiedziła również ośrodek recepcyjny dla osób uciekających przed wojną w Ukrainie oraz przejście graniczne w Medyce.
9. Listę władz krajowych, organizacji międzynarodowych, organizacji pozarządowych i innych organizacji, z którymi delegacja przeprowadziła konsultacje, zawiera Załącznik nr 2 do niniejszego raportu. GRETA wyraża wdzięczność za przekazane informacje.
10. GRETA pragnie podkreślić współpracę z władzami polskimi przed, w trakcie i po wizycie ewaluacyjnej, a w szczególności z panią Justyną Jambor i panią Martą Cłapką z Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.
11. Wersja robocza niniejszego raportu została zatwierdzona przez GRETA podczas jej 46. posiedzenia (14-18 listopada 2022 r.) i została przekazana władzom polskim w celu przedstawienia uwag. Uwagi władz otrzymano w dniu 27 lutego 2023 r. i zostały one uwzględnione przez GRETA w ramach przyjęcia raportu końcowego na 47. posiedzeniu (27-31 marca 2023 r.). Raport obejmuje sytuację do 31 marca 2023 r. i zmiany, jakie nastąpiły od tej daty nie zostały uwzględnione w poniższej analizie i wnioskach. Wnioski i propozycje działań GRETA zostały podsumowane w Załączniku nr 1.

II. Przegląd aktualnej sytuacji i trendów w obszarze handlu ludźmi w Polsce

12. Polska jest krajem pochodzenia, przerzutu i krajem docelowym dla ofiar handlu ludźmi (HL). Brak Krajowego Mechanizmu Referencyjnego dla ofiar handlu ludźmi oraz brak kompleksowego i spójnego systemu statystycznego dotyczącego handlu ludźmi utrudnia uzyskanie dokładnego obrazu sytuacji. Dane dotyczące zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi są gromadzone przez kilka organów. Policja zidentyfikowała 84 ofiary w 2017 r., 97 w 2018 r., 98 w 2019 r., 10 w 2020 r., 23 w 2021 r. i 31 w 2022 r. Straż Graniczna zidentyfikowała 43 ofiary w 2017 r., 65 w 2018 r., 98 w 2019 r., 43 w 2020 r., 71 w 2021 r. i 110 w 2022 r. Prokuratura Krajowa zidentyfikowała 453 ofiary w 2017 r., 222 w 2018 r., 208 w 2019 r., 269 w 2020 r., 447 w 2021 r. i 277 w 2022 r. Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK), prowadzone przez wyspecjalizowane organizacje pozarządowe wybierane w drodze corocznych przetargów (zob. pkt 28), zidentyfikowało i udzieliło pomocy 187 ofiarom w 2017 r., 181 w 2018 r., 226 w 2019 r., 166 w 2020 r., 210 w 2021 r. i 254 w 2022 r. z uwagi na fakt, że istnieje do pewnego stopnia podwójny system liczenia między różnymi zestawami danych, nie jest możliwe podanie całkowitej liczby zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi w Polsce, niemniej jednak poprzednie dane sugerują, że liczba ofiar wzrosła w porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym.⁴
13. Tylko niektóre z dostępnych zestawów danych są podzielone według płci, wieku i formy wykorzystania ofiar. Niemniej jednak wydaje się, że większość ofiar zidentyfikowanych przez Straż Graniczną stanowili mężczyźni (72%), podobnie jak wśród ofiar zidentyfikowanych przez Policję (56%).⁵ KCIK zidentyfikował i pomógł podobnej liczbie kobiet i mężczyzn.⁶ Liczba zidentyfikowanych dzieci będących ofiarami handlu ludźmi jest nadal stosunkowo niska (zob. pkt 239).
14. W okresie sprawozdawczym odnotowano wzrost handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy, który stał się główną formą wyzysku ofiar zidentyfikowanych przez Straż Graniczną i Prokuraturę Krajową (od 54% do 97% w różnych latach).⁷ Ofiary zostały zidentyfikowane w sektorach budownictwa, rolnictwa i produkcji. Od pewnego czasu agencje pracy tymczasowej rekrutują pracowników w krajach Ameryki Łacińskiej przy użyciu podstępów. Wykorzystywanie seksualne jest drugą najczęstszą formą wykorzystywania. w 2021 r. Prokuratura Krajowa zidentyfikowała znaczną liczbę (290) ofiar innych form wyzysku, w szczególności w odniesieniu do popełnienia oszustw związanych z zasiłkami (175).⁸
15. Pod względem pochodzenia większość zidentyfikowanych ofiar była obywatelami Polski. Większość zagranicznych ofiar pochodziła z Ukrainy, Rumunii, Mołdawii, Bułgarii, Białorusi, Wietnamu, Filipin i Sri Lanki. Ponadto, w 2017 r. prokuratura zidentyfikowała 107 ofiar z Korei Północnej.⁹ w latach 2021-2022 rosnąca liczba ofiar handlu ludźmi, głównie ofiar wyzysku w pracy, pochodziła z krajów Ameryki Łacińskiej, w szczególności z Gwatemali, Kolumbii,

⁴ W poprzednim okresie sprawozdawczym liczba ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych przez Policję i Straż Graniczną wyniosła 193 w 2013 r., 98 w 2014 r., 58 w 2015 r. i 119 w 2016 r. Prokuratura Krajowa zidentyfikowała 135 ofiar w 2013 r., 103 w 2014 r., 115 w 2015 r. i 79 w 2016 r.

⁵ Według oficjalnych danych, policja zidentyfikowała 63 mężczyzn i 20 kobiet jako ofiary handlu ludźmi w 2017 r., 3 mężczyzn i 7 kobiet w 2020 r., 5 mężczyzn i 18 kobiet w 2021 r. oraz 12 mężczyzn i 19 kobiet w 2022 r. Straż Graniczna zidentyfikowała 27 mężczyzn i 16 kobiet w 2017 r., 49 mężczyzn i 16 kobiet w 2018 r., 71 mężczyzn i 27 kobiet w 2019 r., 30 mężczyzn i 13 kobiet w 2020 r., 49 mężczyzn i 22 kobiety w 2021 r. oraz 85 mężczyzn i 25 kobiet w 2022 r.

⁶ KCIK udzieliło pomocy 102 kobietom i 64 mężczyznom w 2020 r., 115 kobietom i 95 mężczyznom w 2021 r. oraz 99 kobietom i 155 mężczyznom w 2022 r.

⁷ Liczba ofiar handlu ludźmi w celu wykorzystywania do pracy zidentyfikowanych przez Policję i Straż Graniczną wyniosła odpowiednio 46 i 38 ofiar w 2017 r., 53 i 49 ofiar w 2018 r., 87 i 80 ofiar w 2019 r., 3 i 38 ofiar w 2020 r., 5 i 64 ofiary w 2021 r. oraz 13 i 107 ofiar w 2022 r. Jeśli chodzi o Prokuraturę Krajową, liczby te wynosiły 210 w 2020 r., 121 w 2021 r. i 225 w 2022 r.

⁸ Liczba ofiar handlu ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego zidentyfikowanych przez Policję i Straż Graniczną wyniosła odpowiednio 22 i 4 ofiary w 2017 r., 34 i 5 ofiar w 2018 r., 8 i 8 ofiar w 2019 r., 6 i 0 ofiar w 2020 r., 17 i 7 ofiar w 2021 r. oraz 12 i 2 ofiary w 2022 r. Jeśli chodzi o Prokuraturę Krajową, liczby te wynosiły 32 w 2020 r., 36 w 2021 r. i 20 w 2022 r.

⁹ Zob. pkt 76 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

Wenezueli i Meksyku.

16. W połowie 2021 r. nagły wzrost liczby migrantów przybywających na granicę polsko-białoruską doprowadził do tragicznej sytuacji humanitarnej, w której osoby ubiegające się o azyl i migranci pozostawali przez dłuższy czas bez dostępu do podstawowych usług lub procedur ochrony międzynarodowej (zob. pkt 231). Według UNHCR w 2021 r. Polska odnotowała 39.674 próby wjazdu na granicy z Białorusią (głównie obywatele Iraku, Syrii i Afganistanu), w tym ponowne próby wjazdu tych samych osób. Spośród nich 33.788 osób zostało natychmiast odesłanych na Białoruś zgodnie z ogłoszonym stanem wyjątkowym (zob. pkt 20). Spośród osób, które mogły wjechać do Polski, w 2021 r. w ośrodkach detencyjnych przebywały 3.592 osoby, w tym rodziny z dziećmi oraz dzieci pozbawione opieki lub rozdzielone z rodziną. Władze Polski poinformowały, że Straż Graniczna zidentyfikowała troje dzieci (dwie dziewczynki z Konga i jednego chłopca z Gwinei) jako ofiary handlu ludźmi wśród migrantów, którzy przekroczyli granicę z Białorusi i że zostały one skierowane do KCIK w celu udzielenia im pomocy.
17. Po wybuchu wojny na Ukrainie w dniu 24 lutego 2022 r., Polska stała się głównym krajem napływu uchodźców ukraińskich, a do 18 listopada 2022 r. do Polski przybyło około 6,8 mln osób.¹⁰ Zgodnie z informacjami przekazanymi przez władze polskie, zgłoszono i zbadano kilka przypadków podejrzenia handlu ludźmi, ale do czasu przekazania przez władze uwag do projektu raportu (luty 2023 r.), w wyniku dochodzenia potwierdzono tylko jeden przypadek handlu w celu wykorzystania seksualnego dwóch ukraińskich dziewcząt (zob. pkt 259).

III. Zmiany w prawnych, instytucjonalnych i strategicznych ramach działań podejmowanych w ramach zwalczania handlu ludźmi

18. Od czasu drugiej oceny przeprowadzonej przez GRETA w 2017 roku ramy prawne dotyczące zwalczania handlu ludźmi w Polsce uległy kilku zmianom. Ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach wprowadziła możliwość cofnięcia zaświadczenia o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi w przypadku, gdy dana osoba przekroczyła (lub usiłowała przekroczyć) granicę Polski z naruszeniem prawa. Ponadto wprowadzono możliwość przyznania zezwolenia na pobyt czasowy dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi, niezależnie od ich współpracy z władzami (zob. pkt 276 i 279). Ponadto, ustawa z dnia 20 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy z dnia 14 lipca 2005 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej rozszerzyła możliwość uzyskania zaświadczenia o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi na obywateli państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) i Szwajcarii (zob. pkt 275).
19. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw wprowadziła dodatkowe środki ochrony ofiar i świadków przestępstw (zob. pkt 140 i 176).
20. W dniu 2 września 2021 r. ogłoszono stan wyjątkowy, ustanawiając strefę specjalną wzdłuż granicy z Białorusią i ograniczając dostęp nieupoważnionych osób lub organizacji oraz monitorowanie przez niezależne instytucje. w dniu 23 października 2021 r. zmiany w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony upoważniły Straż Graniczną do zawracania cudzoziemców wjeżdżających do Polski przez nielegalne przejścia graniczne bez umożliwienia im ubiegania się o azyl, z ograniczonymi wyjątkami. Nowelizacja ustawy o ochronie granicy państwowej przedłużyła obowiązywanie strefy specjalnej do dnia 30 czerwca 2022 roku.
21. Po wybuchu wojny na Ukrainie ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym przewidywała m.in. tymczasowe zaostrezenie sankcji za popełnienie przestępstwa handlu ludźmi (zob. pkt 101).

¹⁰ <https://data.unhcr.org/en/documents/download/97052>

22. Od 2015 r. w Polsce przyjęto liczne ustawy dotyczące sądownictwa. Ich następstwa dla reakcji wymiaru sprawiedliwości na HL zostały omówione w dalszej części raportu (zob. w szczególności pkt 121).
23. Odnośnie ram instytucjonalnych działań przeciwko handlowi ludźmi w Polsce, zgodnie z Zarządzeniem nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 lutego 2019 r., koordynacja polityki przeciwdziałania handlowi ludźmi została powierzona Zespołowi do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, który zastąpił dotychczasowy Międzyresortowy Komitet do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi.¹¹ Zespół, któremu przewodniczy Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, składa się z przedstawicieli odpowiednich ministerstw i agencji.¹² Jak informują władze polskie, do udziału w pracach Zespołu zaproszono Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka oraz szereg organizacji pozarządowych (La Strada Polska, PoMOC, Fundacja Itaka, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Armia Zbawienia, You Can Free Us Polska oraz Fundacja Latarnia Morska). Do zadań Zespołu należy przygotowywanie Krajowych Planów Działań, monitorowanie ich realizacji oraz przygotowywanie raportów rocznych. Obsługę sekretariatu Zespołu zapewnia Wydział Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (zob. pkt 151).
24. W grudniu 2022 r. zastępca dyrektora Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji został powołany na stanowisko krajowego sprawozdawcy ds. handlu ludźmi i uczestniczy w sieci krajowych sprawozdawców UE lub w równoważnych mechanizmach. GRETA odnosi się do swojego drugiego raportu dotyczącego Polski, w którym podkreśliła, że art. 29 Konwencji wprowadza wyraźne rozróżnienie między koordynacją krajową i sprawozdawcą krajowym. Zgodnie z opinią GRETA kluczowymi cechami mechanizmów krajowych sprawozdawców w rozumieniu art. 29 ust. 4 Konwencji¹³ powinna być zdolność do krytycznego monitorowania wysiłków i skuteczności wszystkich instytucji państwowych, w tym krajowych koordynatorów, oraz utrzymywanie w tym celu stałej wymiany ze społeczeństwem obywatelskim, środowiskiem naukowym i innymi zainteresowanymi stronami. Oparte na prawach człowieka podejście do polityki zwalczania handlu ludźmi zalecane przez Konwencję wymaga odpowiedniego monitorowania i oceny. Strukturalny rozdział między funkcjami monitorującymi i wykonawczymi umożliwia obiektywną ocenę wdrażania przepisów, polityki i działań przeciwko handlowi ludźmi, identyfikację luk i niedociągnięć oraz formułowanie kompleksowych zaleceń prawnych i strategicznych. **GRETA ponownie podkreśla, że władze polskie powinny zbadać możliwość wyznaczenia odrębnej jednostki organizacyjnej lub innego niezależnego mechanizmu monitorowania działań instytucji państwowych w zakresie zwalczania handlu ludźmi jako Sprawozdawcy Krajowego.**
25. Według władz polskich Zespół ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi składał się z czterech grup roboczych: 1) w sprawie monitorowania wdrażania Krajowego Planu Działania; 2) w sprawie wspierania ofiar handlu ludźmi; 3) w sprawie opracowania podręcznika dla wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania; oraz 4) w sprawie opracowania wytycznych dla inspektorów pracy. Pierwsze dwie grupy robocze nadal działają i spotykały się okresowo w 2022 roku. Trzecia i czwarta grupa robocza zakończyły prace w latach 2021-2022 opracowując, odpowiednio, podręcznik dla wymiaru sprawiedliwości dotyczący handlu ludźmi (zob. pkt 94) oraz wytyczne dla inspektorów pracy (zob. pkt 218). Ze względu na ograniczenia

¹¹ Więcej informacji na temat byłej Międzyresortowej Komisji ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi można znaleźć w paragrafach 23-26 pierwszego raportu GRETA na temat Polski oraz w paragrafie 19 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹² Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Komendant Główny Policji, Komendant Główny Straży Granicznej, Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Funduszy i Edukacji, Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Główny Inspektorat Pracy, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury Krajowej.

¹³ „Każda ze Stron rozważy powołanie Krajowych Sprawozdawców lub innych mechanizmów monitorowania działań instytucji państwowych w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi oraz wdrażania wymogów ustawodawstwa krajowego.”

związane z pandemią COVID-19 większość spotkań grup roboczych odbywała się w trybie online.

26. Członkowie społeczeństwa obywatelskiego wyrazili obawy, że powołanie Zespołu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi doprowadziło do obniżenia rangi krajowego organu koordynującego, ponieważ wcześniej Międzyresortowy Komitet ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi funkcjonował jako organ doradczy Premiera. Wydaje się, że w ww. zarządzeniu nie określono pełnego składu Zespołu (np. nie wymieniono organizacji pozarządowych i Państwowej Inspekcji Pracy), co może podważać stabilność jego składu i ciągłość prac Zespołu. GRETA pozytywnie odnotowuje informacje przekazane przez władze polskie w uwagach do projektu raportu, że istnieje propozycja przywrócenia Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi jako organu doradczego Prezesa Rady Ministrów. Władze wskazały również, że zgodnie z Zarządzeniem nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie powołania Zespołu, przewodniczący Zespołu może zapraszać przedstawicieli organizacji pozarządowych do udziału w jego pracach i w grupach roboczych, a organizacje pozarządowe są rzeczywiście zapraszane i uczestniczą w posiedzeniach jako pełnoprawni członkowie. **Biorąc pod uwagę ważną rolę, jaką odgrywa społeczeństwo obywatelskie we wdrażaniu działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi i wspierania ofiar handlu ludźmi, GRETA uważa, że władze polskie powinny sformalizować udział wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i nadal zapewniać ich udział w planowaniu, wdrażaniu i ocenie działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi.**
27. Regionalne (wojewódzkie) zespoły ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi, składające się z przedstawicieli odpowiednich organów państwowych i niepaństwowych, istnieją w każdym z 16 regionów Polski.
28. Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK), utworzone w 2009 r., jest prowadzone przez organizacje pozarządowe La Strada Polska i PoMOC w wyniku corocznego przetargu organizowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Centrum realizuje ciągłe prace w zakresie identyfikacji ofiar, zapewnia pomoc i prowadzi schroniska.
29. Nowy Krajowy Plan Działania przeciwko Handlowi Ludźmi (2022-2024) został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 17 listopada 2021 r. po wygaśnięciu poprzedniego planu (2020-2021).¹⁴ Całkowity budżet planu na 2022 r. wynosi 1.315.000 zł (około 280.000 EUR), w tym 1.235.000 zł z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz 80 000 zł z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. w 2023 roku kwota ta została podniesiona do 1.745.000 zł (około 370.000 euro). Większość budżetu przeznaczana jest na finansowanie działalności KCIK.¹⁵ z budżetów regionów przekazywane są dodatkowe środki na finansowanie działań regionalnych zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi.
30. Cele Krajowego Planu Działań są następujące: 1) podnoszenie świadomości społecznej na temat handlu ludźmi; 2) zwiększenie wsparcia dla ofiar, w tym dzieci; 3) poprawa skuteczności ścigania przypadków handlu ludźmi; 4) podnoszenie kwalifikacji specjalistów zaangażowanych w zapobieganie handlowi ludźmi i wspieranie ofiar; 5) poszerzanie wiedzy na temat handlu ludźmi i skuteczności działań, zwłaszcza w zakresie handlu ludźmi w celu wykorzystania ich do pracy przymusowej. Plan obejmuje opracowanie Krajowego Mechanizmu Referencyjnego (KMR), opracowanie programu wsparcia dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, przygotowanie podręcznika dla wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, opracowanie wytycznych dla inspektorów pracy oraz stworzenie ujednoliconego systemu gromadzenia

¹⁴ <https://www.gov.pl/attachment/cba4f451-adc9-48a7-8871-2958256e83de>

¹⁵ W 2021 r. roczny budżet KCIK wynosił 1,1 mln zł (ok. 239 tys. Euro)

danych. Przewiduje się również zmiany legislacyjne, w szczególności poprzez analizę potrzeby wprowadzenia ustawy o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi. GRETA z zadowoleniem przyjmuje fakt, że część działań przewidzianych w Planie odzwierciedla niektóre z jej wcześniejszych zaleceń.

31. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji sporządza roczne i końcowe raporty z realizacji Krajowych Planów Działań. Nie istnieje zewnętrzna, niezależna ocena Krajowego Planu Działania. Przypominając, że dobre planowanie, regularne monitorowanie i niezależna ewaluacja są kluczem do zapewnienia powodzenia działań przeciwko handlowi ludźmi, **GRETA uważa, że władze polskie powinny wprowadzić niezależną ocenę wdrażania Krajowych Planów Działań przeciwko handlowi ludźmi i innych projektów przeciwko handlowi ludźmi jako narzędzie do oceny wpływu działań i planowania przyszłych polityk i środków zwalczania handlu ludźmi.**

IV. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych dla ofiar handlu ludźmi

1. Wprowadzenie

32. Ofiary handlu ludźmi, ze względu na swój status ofiar przestępstw i ofiar naruszeń praw człowieka, mają prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych z tytułu wszelkich wyrządzonych im krzywd. Prawa te muszą być zagwarantowane, w sposób uwzględniający płeć i wiek, wszystkim ofiarom handlu ludźmi podlegającym jurysdykcji stron Konwencji, niezależnie od ich statusu imigracyjnego lub obecności na terytorium kraju, a także niezależnie od ich zdolności lub chęci współpracy w dochodzeniu karnym.
33. Prawo do skutecznych środków odwoławczych jest odzwierciedleniem podejścia opartego na prawach człowieka stanowiącego podstawę Konwencji. Niezależnie od tego, czy państwo jest zamieszane w handel ludźmi lub bezpośrednio odpowiedzialne za szkodę, pozytywne zobowiązania wynikające z międzynarodowego prawa w obszarze praw człowieka wymagają, aby państwa ułatwiały i gwarantowały skuteczny dostęp do środków odwoławczych, jeśli nie podjęły uzasadnionych kroków w celu zapobiegania handlowi ludźmi, ochrony potencjalnych lub faktycznych ofiar handlu ludźmi oraz skutecznego prowadzenia dochodzeń w sprawie przestępstw związanych z handlem ludźmi.¹⁶
34. Zgodnie z *Podstawowymi zasadami dotyczącymi prawa do skutecznego środka prawnego dla ofiar handlu ludźmi*,¹⁷ prawo do skutecznego środka prawnego obejmuje restytucję,¹⁸ odszkodowanie,¹⁹ rehabilitację,²⁰ zadośćuczynienie²¹ oraz gwarancje powstrzymania się od ponownego popełnienia przestępstwa.²² Wszystkie ofiary handlu ludźmi potrzebują dostępu do odpowiednich i skutecznych środków odwoławczych, poczynwszy od dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Zapewnienie skutecznych środków odwoławczych służy wielu celom. Zadośćuczynienie, na przykład za doznane obrażenia, straty lub krzywdy, może zapewnić krytyczne wsparcie w powrocie do zdrowia i wzmocnieniu pozycji ofiar, pomóc im w integracji społecznej i zapobiec ponownej wiktymizacji. Środek rehabilitacyjny może również pomóc ofiarom w powrocie do zdrowia i integracji społecznej. Istotna w tym względzie jest również Deklaracja Narodów Zjednoczonych z 1985 r. w sprawie podstawowych zasad sprawiedliwości

¹⁶ Rantsev przeciwko Cyprowi i Rosji, skarga nr 25965/04, wyrok z dnia 7 stycznia 2010 r.; L.E. przeciwko Grecji, skarga nr 71545/12, wyrok z dnia 21 stycznia 2016 r.; Chowdury i inni przeciwko Grecji, skarga nr 21884/15, wyrok z dnia 30 marca 2017 r.; S.M. przeciwko Chorwacji, skarga nr 60561/14, wyrok Wielkiej Izby z dnia 25 czerwca 2020 r.

¹⁷ Zgromadzenie Ogólne ONZ, Podstawowe zasady dotyczące prawa do skutecznego środka odwoławczego dla ofiar handlu ludźmi, Załącznik do raportu specjalnego sprawozdawcy ds. handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, Joy Ngozi Ezeilo, 6 sierpnia 2014 r., A/69/269, dostępny pod adresem: <https://undocs.org/A/69/269>

¹⁸ Restytucja obejmuje przywrócenie wolności, w tym zwolnienie ofiary z aresztu; korzystanie z praw człowieka i życia rodzinnego, w tym ponowne zjednoczenie i kontakt z członkami rodziny; bezpieczną i dobrowolną repatriację; tymczasowy lub stały status pobytu, status uchodźcy, ochronę uzupełniającą/subsydiarną lub przesiedlenie do kraju trzeciego; uznanie tożsamości prawnej i obywatelstwa ofiary; przywrócenie zatrudnienia ofiary; pomoc i wsparcie w celu ułatwienia integracji lub reintegracji społecznej; zwrot mienia, takiego jak dokumenty tożsamości i podróży oraz inne rzeczy osobiste.

¹⁹ Odszkodowanie może obejmować szkody fizyczne lub psychiczne; odszkodowania za utracone możliwości, w tym zatrudnienie, edukację i świadczenia socjalne; zwrot kosztów niezbędnego transportu, opieki nad dziećmi lub tymczasowego zakwaterowania; szkody materialne i utratę zarobków; szkody moralne lub niematerialne; zwrot opłat prawnych i innych kosztów związanych z udziałem ofiary w procesie karnym; zwrot kosztów poniesionych na pomoc prawną, medyczną lub inną.

²⁰ Rehabilitacja obejmuje opiekę medyczną i psychologiczną, usługi prawne i socjalne, schronienie, doradztwo i wsparcie językowe, niezależnie od zdolności lub chęci ofiar do współpracy w postępowaniu sądowym.

²¹ Zadośćuczynienie obejmuje skuteczne środki mające na celu zaprzestanie ciągłych naruszeń; weryfikację faktów oraz pełne i publiczne ujawnienie prawdy w zakresie, w jakim takie ujawnienie nie spowoduje dalszych szkód lub nie zagrazi bezpieczeństwu, prywatności i innym interesom ofiar i ich rodzin; oficjalne oświadczenie lub orzeczenie sądowe przywracające godność, reputację i prawa ofiary; publiczne przeprosiny; sankcje sądowe i administracyjne wobec sprawców.

²² Gwarancje zapobiegania ponownemu handlowi ludźmi obejmują zapewnienie skutecznego dochodzenia, ścigania i karania handlarzy ludźmi; wszelkie środki niezbędne do ochrony ofiar przed ponownym handlem ludźmi; zapewnienie lub wzmocnienie szkoleń dla odpowiednich urzędników; wzmocnienie niezależności sądownictwa; modyfikację praktyk, które powodują, podtrzymują lub promują tolerancję dla handlu ludźmi, w tym dyskryminację ze względu na płeć oraz sytuacje konfliktowe i pokonfliktowe; skuteczne usuwanie pierwotnych przyczyn handlu ludźmi; promowanie kodeksów postępowania i norm etycznych dla podmiotów publicznych i prywatnych; ochronę prawników, lekarzy i innych specjalistów oraz obrońców praw człowieka, którzy pomagają ofiarom.

dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy,²³ oraz Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2023)2 w sprawie praw, usług i wsparcia dla ofiar przestępstw,²⁴ , które określają główne kroki, jakie należy podjąć w celu poprawy dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz sprawiedliwego traktowania, restytucji, odszkodowania i pomocy społecznej dla ofiar przestępstw.

35. Konwencja przewiduje w szczególności materialne prawo ofiar handlu ludźmi do odszkodowania i zadośćuczynienia prawnego, a także szereg praw proceduralnych niezbędnych do zapewnienia dostępu do takich środków. Obejmuje to prawo do bycia identyfikacją jako ofiara handlu ludźmi, do przyznania okresu na regenerację i refleksję, a także zezwolenia na pobyt (aby umożliwić ofierze pozostanie w kraju i uzyskanie dostępu do środków odwoławczych) oraz do otrzymania poradnictwa, informacji, pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej. Innym ważnym prawem proceduralnym jest postanowienie Konwencji o niekaralności (art. 26), zgodnie z którym ofiary handlu ludźmi nie mogą podlegać karom za udział w bezprawnych działaniach, do których zostały zmuszone. Ponadto Konwencja wymaga od Państw-Stron umożliwienia zajęcia i konfiskaty majątku handlarzy, który mógłby zostać wykorzystany do sfinansowania państwowych systemów odszkodowań dla ofiar.
36. Dzieci wymagają specjalnego wsparcia, aby uzyskać dostęp do środków odwoławczych, a najlepiej pojęty interes dziecka jest najważniejszy we wszystkich działaniach dotyczących dzieci będących ofiarami handlu ludźmi. Wyznaczenie opiekunów prawnych do reprezentowania dzieci pozbawionych opieki lub odseparowanych odgrywa kluczową rolę w umożliwieniu dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi dostępu do wymiaru sprawiedliwości i środków odwoławczych. Ponadto, ważnym elementem restytucji może być ułatwianie łączenia rodzin.²⁵
37. Społeczeństwo obywatelskie, m.in. organizacje pozarządowe, związki zawodowe, organizacje diaspory i organizacje pracodawców, odgrywa kluczową rolę w umożliwianiu ofiarom handlu ludźmi ubiegania się o odszkodowanie i inne środki odwoławcze.²⁶ w tym kontekście należy odnieść się do międzynarodowych projektów COMP.ACT - Europejskie działania na rzecz odszkodowań dla ofiar handlu ludźmi²⁷ i Justice at Last - Europejska akcja na rzecz odszkodowań dla ofiar przestępstw,²⁸ które mają na celu zwiększenie dostępu ofiar handlu ludźmi do odszkodowań.
38. Sektor prywatny powinien również odgrywać rolę w umożliwianiu dostępu, a także w zapewnianiu środków odwoławczych osobom będącym ofiarami handlu ludźmi, zgodnie z ramami ONZ „Ochrona, poszanowanie i zadośćuczynienie” oraz Wytycznymi ONZ dotyczącymi biznesu i praw człowieka.²⁹ Rola przedsiębiorstw obejmuje działania mające na celu zapewnienie, aby ich łańcuchy dostaw były wolne od pracowników będących ofiarami handlu ludźmi, a także przyjęcie i wdrożenie środków ułatwiających ofiarom dostęp do zadośćuczynienia za wszelkie wyrządzone szkody. Ponadto, przedsiębiorstwa mogą pomóc ofiarom handlu ludźmi w odzyskaniu niezależności ekonomicznej.³⁰ Państwa powinny zatem zapewnić, że przedsiębiorstwa zaangażowane w handel ludźmi zostaną pociągnięte do

²³ Deklaracja Narodów Zjednoczonych w sprawie podstawowych zasad sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy, przyjęta rezolucją Zgromadzenia Ogólnego 40/34 z dnia 29 listopada 1985 r., dostępna pod adresem: https://www.unicef-irc.org/portfolios/documents/472_un-declaration-crime.htm

²⁴ Zalecenie CM/Rec(2023)2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie praw, usług i wsparcia dla ofiar przestępstw, przyjęte w dniu 15 marca 2023 r., wraz z uzasadnieniem, dostępne pod adresem: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680aa8263

²⁵ UNODC, ICAT Issue Paper, Zapewnienie skutecznych środków ochrony ofiarom handlu ludźmi, 2016, s. 7-8.

²⁶ OBWE Odszkodowanie za handel ludźmi i wykorzystywanie osób w regionie OBWE, 2008, s. 48-53.

²⁷ <http://www.compactproject.org/>

²⁸ <http://lastradainternational.org/about-lsi/projects/justice-at-last>

²⁹ Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka, wdrażające ramy ONZ „Ochrona, poszanowanie i naprawa”, dok. A/HRC/17/31 (2011).

³⁰ UNODC, ICAT Issue Paper, Zapewnienie skutecznych środków ochrony ofiarom handlu ludźmi, 2016, s. 8-9.

odpowiedzialności i podejmować kroki w celu ograniczenia barier, które mogłyby prowadzić do odmowy dostępu do środków odwoławczych.

39. Z uwagi na fakt, że handel ludźmi jest często przestępstwem międzynarodowym, skuteczna współpraca międzynarodowa jest niezbędna do wypełnienia obowiązków w zakresie prawa do sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych. Obejmuje to współpracę w wykrywaniu i zajmowaniu mienia pochodzącego z przestępstw oraz w zwracaniu skonfiskowanych dochodów w celu uzyskania odszkodowania.

2. Prawo do informacji (art. 12 i 15)

40. Ofiary, które nie są już pod kontrolą handlarzy, zazwyczaj znajdują się w sytuacji dużej niepewności i bezbronności. Dwie wspólne cechy sytuacji ofiar, to bezradność i uległość wobec handlarzy z powodu strachu i braku informacji o tym, jak uciec w ich sytuacji. Artykuł 12 ust. 1 lit. d Konwencji stanowi, że ofiarom udziela się porad i informacji, w szczególności w odniesieniu do ich praw i dostępnych im usług, w języku dla nich zrozumiałym. Ponadto, zgodnie z art. 15 ust. 1 Konwencji, Strony muszą zapewnić ofiarom dostęp, począwszy od ich pierwszego kontaktu z właściwymi organami, do informacji na temat odpowiednich postępowań sądowych i administracyjnych, w języku dla nich zrozumiałym.
41. Informacje, których należy udzielić ofiarom handlu ludźmi, dotyczą podstawowych kwestii, w tym dostępności ochrony i pomocy, różnych opcji dostępnych dla ofiar, ryzyka, na jakie są narażone, wymogów dotyczących legalizacji ich obecności na terytorium państwa - Strony, różnych możliwych form zadośćuczynienia prawnego, sposobu funkcjonowania systemu prawa karnego (w tym konsekwencji dochodzenia lub procesu, czasu trwania procesu, obowiązków świadków, możliwości uzyskania odszkodowania od osób uznanych za winne popełnienia przestępstwa lub od innych osób lub podmiotów oraz szans na pełne i skuteczne wykonanie wyroku). Informacje i doradztwo powinny umożliwić ofiarom ocenę ich sytuacji i dokonanie świadomego wyboru spośród różnych dostępnych możliwości.³¹
42. Wiele ofiar nie posługuje się lub słabo posługuje się językiem kraju, do którego zostały przywiezione w celu wykorzystania. Nieznajomość języka przyczynia się do ich izolacji i jest jednym z czynników uniemożliwiających im dochodzenie swoich praw. Zapewnienie tłumaczenia pisemnego i ustnego, w razie potrzeby, jest podstawowym środkiem gwarantującym dostęp do praw, co jest warunkiem wstępnym dostępu do wymiaru sprawiedliwości. GRETA podkreśliła potrzebę zapewnienia dostępności, wysokiej jakości i niezależności tłumaczy ustnych.³²
43. Artykuł 300 ust. 2 polskiego Kodeksu postępowania karnego (KPK) stanowi, że przed pierwszym przesłuchaniem pokrzywdzony musi zostać poinformowany o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do odszkodowania, prawie do korzystania z pomocy adwokata oraz do złożenia wniosku o wyznaczenie adwokata z urzędu, a także o prawie do środków ochrony i pomocy. Informacja musi zostać przekazana w formie pisemnej, a jej otrzymanie musi zostać potwierdzone przez ofiarę.
44. Ofiary przestępstw otrzymują dokument („pouczenie o prawach”), zatwierdzony rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 2016 r., które zawiera wytyczne dotyczące ich praw i obowiązków w postępowaniu karnym. Jest on obecnie dostępny w 21 językach (w porównaniu do ośmiu w poprzednim okresie sprawozdawczym), a władze wskazały, że w przypadku braku danego języka doraźnie zapewnione zostanie tłumaczenie.³³ Dokument wyjaśnia, że pokrzywdzony jest stroną w postępowaniu przygotowawczym poprzedzającym

³¹ Zob. sprawozdanie wyjaśniające do Konwencji, pkt 160-162.

³² Zob. 8. raport generalny na temat działalności GRETA, pkt 168-169.

³³ Albański, arabski, bengalski, chiński, angielski, perski, francuski, hindi, koreański, mongolski, nepalski, portugalski, polski, rosyjski, rumuński, serbski, hiszpański, tajski, turecki, ukraiński i wietnamski.

wniesienie sprawy do sądu i może być stroną w postępowaniu sądowym, działając jako oskarżyciel posiłkowy, jeżeli zażąda tego przed rozpoczęciem postępowania sądowego. Odniesiono się do następujących praw ofiar: prawa do posiadania przedstawiciela prawnego, adwokata lub radcy prawnego, prawa do bezpłatnego tłumacza, prawa do odszkodowania od państwa, prawa do ochrony oraz prawa do bezpłatnego wsparcia medycznego, psychologicznego, prawnego i materialnego. w dokumencie mowa jest również o prawie do uzyskania informacji o uchyleniu tymczasowego aresztowania lub ucieczce podejrzanego z aresztu śledczego, a także o prawie do złożenia wniosku o udzielenie informacji o zarzutach stawianych oskarżonemu oraz o terminie i miejscu rozprawy lub posiedzenia sądu, na którym postępowanie może zostać zakończone lub umorzone. GRETA zauważyła, że dokument jest napisany formalnym i legalistycznym językiem i nie wyjaśnia, jak korzystać z tych praw w praktyce, na przykład jak ubiegać się o bezpłatną pomoc prawną lub odszkodowanie od państwa. w swoich uwagach do projektu raportu GRETA władze polskie wskazały, że jeśli ofiara nie zrozumie dokumentu, zostaną jej udzielone ustne wyjaśnienia oraz że nie planuje się zmiany treści dokumentu.

45. Dokument dotyczący praw ofiar nie zawiera informacji na temat konkretnych praw ofiar handlu ludźmi. Władze podkreśliły, że informacje te są zawarte w „zaświadczeniu domniemanej ofiary handlu ludźmi”, które jest wydawane ofiarom po ich zidentyfikowaniu (zob. par. 253). Jednakże, kopia tego zaświadczenia przekazana GRETA dotyczy jedynie prawa do legalnego pobytu w Polsce w okresie ważności zaświadczenia i wymienia okoliczności, w których może ono zostać cofnięte.
46. Według organizacji pozarządowych, w praktyce, po pierwszym kontakcie z organami ścigania, ofiary są bardziej szczegółowo informowane o swoich prawach przez KCIK i/lub prawnika. GRETA zauważyła, że Krajowy Plan Działań na lata 2022-2024 przewiduje opracowanie, tłumaczenie i publikację katalogu praw ofiar handlu ludźmi, który powinien zostać ukończony w 2023 r.
47. W postępowaniu karnym pokrzywdzeni mają prawo do bezpłatnego tłumacza ustnego, jeśli nie znają języka polskiego, a także do bezpłatnego tłumacza pisemnego, jeśli zachodzi potrzeba przetłumaczenia odpowiednich dokumentów (art. 204 § 1 i 2 k.p.k.). Prawa te mają zastosowanie niezależnie od statusu ofiary w postępowaniu (tj. jako strony postępowania lub świadka) i jej zasobów finansowych. w postępowaniu cywilnym, zgodnie z art. 265 § 1 k.p.c., pokrzywdzeni mają prawo do bezpłatnego tłumacza podczas rozprawy. w postępowaniu administracyjnym dotyczącym wydania zezwolenia na pobyt ofiarom handlu ludźmi, ofiary mają one prawo do tłumacza podczas wszelkich rozmów prowadzonych przez Urząd do Spraw Cudzoziemców (art. 179 ustawy o cudzoziemcach).
48. Ponadto, zgodnie z ustawą o udzielaniu cudzoziemcom ochrony w Polsce, osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową zapewnia się bezpłatne tłumaczenie ustne podczas przesłuchań oraz tłumaczenie pisemne dokumentów przedkładanych jako dowody. GRETA została jednak poinformowana, że brakuje tłumaczy w ośrodkach detencyjnych, w których przetrzymywani są nielegalni migranci i osoby ubiegające się o azyl.
49. Organy ścigania i organy sądowe mogą skorzystać z listy tłumaczy przysięgłych sporządzonej przez Ministerstwo Sprawiedliwości lub zwrócić się do innych tłumaczy ustnych lub pisemnych na podstawie posiadanej wiedzy. Tłumacze ustni muszą być fizycznie obecni w tym samym pomieszczeniu co ofiary i nie mogą tłumaczyć przez telefon ani w trybie online. Ofiary handlu ludźmi, z którymi spotkali się przedstawiciele GRETA potwierdziły, że korzystały z pomocy tłumaczy podczas przesłuchań przez organy ścigania i były zadowolone z zapewnionego tłumaczenia. Jednakże, według wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych, gdy ofiary zgłaszają przestępstwa policji, muszą przyprowadzić własnych tłumaczy; ponadto tłumaczenie pisemnych oświadczeń złożonych przez ofiary na policji zostało podobno opłacone przez

organizacje pozarządowe. Ponadto GRETA została poinformowana o trudnościach w zapewnieniu tłumaczy w niektórych językach (np. językach używanych w Ghanie i Indonezji) i wydaje się, że dostępni tłumacze nie mają szczególnej wiedzy w zakresie handlu ludźmi.

50. GRETA podkreśla, że ofiary handlu ludźmi powinny otrzymywać informacje o przysługujących im prawach w sposób uwzględniający ich zdolności poznawcze i kondycję psychiczną. Na przykład ofiary, które przeżyły traumę, mogą mieć trudności z odpowiednim zrozumieniem i przeanalizowaniem informacji przed podjęciem decyzji. Dlatego ważne jest, aby informacje o prawach były wielokrotnie przekazywane przez różnych specjalistów, w tym psychologów, pracowników socjalnych i prawników, przy jednoczesnym zapewnieniu, że dostarczanie informacji ma odpowiednią strukturę i jest spójne na całej ścieżce zaangażowania ofiar w różne agencje i organizacje.
51. GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dodatkowe działania w celu zapewnienia systematycznego dostarczania ustnych i pisemnych informacji domniemanym i formalnie zidentyfikowanym ofiarom handlu ludźmi, w języku dla nich zrozumiałym, w zakresie ich praw, dostępnych usług i sposobu dostępu do nich, a także konsekwencji ich identyfikacji jako ofiar handlu ludźmi. Powinno to obejmować kroki mające celu:
- **dokonanie przeglądu dokumentu dotyczącego praw ofiar, tak aby informacje były łatwe do zrozumienia i zawierały wyjaśnienia na temat sposobu uzyskania dostępu do takich praw;**
 - **weryfikację „zaświadczenia o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi”, tak aby zawierało ono informacje o wszystkich prawach ofiar handlu ludźmi i sposobach dostępu do nich;**
 - **szkolenie i poinstruowanie funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów, pracowników ośrodków recepcyjnych dla migrantów i schronisk dla ofiar handlu ludźmi w zakresie właściwego wyjaśniania ofiarom handlu ludźmi ich praw, z uwzględnieniem zdolności poznawczych i stanu psychicznego ofiary;**
 - **zapewnienie wszystkim ofiarom handlu ludźmi, które nie posługują się biegle językiem polskim, pomocy wykwalifikowanych tłumaczy podczas przesłuchań przed organami ścigania i rozpraw sądowych oraz uwrażliwienie ich na problemy handlu ludźmi.**

3. Pomoc prawna i bezpłatna pomoc prawna (art. 15)

52. Artykuł 15 ust. 2 Konwencji zobowiązuje Strony do zapewnienia w swoim prawie wewnętrznym prawa ofiar handlu ludźmi do pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej. z uwagi na fakt, że procedury sądowe i administracyjne są często bardzo złożone, pomoc prawna jest niezbędna, aby ofiary mogły dochodzić swoich praw. Do każdej ze Stron należy decyzja o wymogach uzyskania takiej bezpłatnej pomocy prawnej. Strony muszą mieć na uwadze nie tylko art. 15 ust. 2 Konwencji, ale także art. 6 EKPC. Choć art. 6 ust. 3 lit. c) EKPC przewiduje bezpłatną pomoc wyznaczonego z urzędu adwokata tylko w postępowaniu karnym, orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka³⁴ uznaje również w pewnych okolicznościach prawo do bezpłatnej pomocy prawnej w sprawach cywilnych na podstawie art. 6 ust. 1 EKPC. w związku z tym, nawet w przypadku braku przepisów przyznających bezpłatną pomoc prawną w sprawach cywilnych, do sądów należy ocena, czy w interesie wymiaru sprawiedliwości wnioskodawcy, który nie posiada środków finansowych, należy przyznać

³⁴ Wyrok w sprawie Airey przeciwko Irlandii, 9 października 1979 r.

pomoc prawną, jeśli nie stać go na prawnika.

53. Raporty GRETA podkreślają wartość wyznaczenia prawnika, gdy tylko pojawią się uzasadnione podstawy, aby sądzić, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, zanim złoży ona oficjalne oświadczenie i/lub zdecyduje, czy chce współpracować z władzami. Dostęp do pomocy prawnej na wczesnym etapie jest również ważny, aby umożliwić ofiarom podjęcie działań cywilnych w celu uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia.³⁵
54. W Polsce, zgodnie z ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej, ofiary handlu ludźmi mają prawo do porad prawnych, wsparcia w sporządzaniu dokumentów, prawo do korzystania z pomocy adwokata w trakcie postępowania, a także prawo do zwolnienia z kosztów procesowych, na warunkach określonych w ustawie.³⁶ Zgodnie z art. 87 § 1 k.p.k., pokrzywdzony, który ma status strony postępowania karnego, może skorzystać z profesjonalnej pomocy prawnej, która jest świadczona nieodpłatnie, jeżeli pokrzywdzony wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów pomocy prawnej. Do złożenia wniosku o bezpłatną pomoc prawną nie są wymagane żadne dowody dotyczące sytuacji finansowej, ale poszkodowani muszą złożyć pisemne oświadczenie, które może być kontrolowane *a posteriori*.
55. Podczas wizyty władze zauważyły, że bezpłatna pomoc prawna była dostępna niezależnie od statusu pobytu ofiary. Jednakże, w swoim pierwszym raporcie na temat Polski GRETA zauważyła, że migranci o nieuregulowanym statusie nie są objęci ustawą o nieodpłatnej pomocy prawnej i edukacji prawnej.³⁷ Władze Polski wskazały, że domniemane ofiary handlu ludźmi, które złożyły wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej i otrzymały decyzję odmowną lub decyzję, że ich wniosek jest niedopuszczalny lub że powinny zostać przekazane do innego kraju UE, mają prawo do bezpłatnej pomocy prawnej w trakcie postępowania w drugiej instancji (odwoławczego).
56. Bezpłatna pomoc prawna jest również dostępna dla ofiar w postępowaniach cywilnych i administracyjnych, w zależności od ich sytuacji finansowej. A zatem, ofiary dochodzące odszkodowania od sprawcy lub państwa w postępowaniu cywilnym mogą korzystać z pomocy prawników z urzędu, podobnie jak osoby prowadzące postępowania cywilne w sprawach rodzinnych lub postępowania przed sądami administracyjnymi w sprawie ich zezwolenia na pobyt.
57. Domniemane ofiary handlu ludźmi zidentyfikowane przez funkcjonariuszy organów ścigania są kierowane do KCIK za zgodą ofiary. KCIK udziela konsultacji prawnych na miejscu lub przez telefon komórkowy wszystkim domniemanym ofiarom, niezależnie od ich statusu pobytowego. Organizacje pozarządowe La Strada i PoMOC, które prowadzą KCIK, zatrudniają prawników, którzy udzielają porad prawnych ofiarom, ale nie mogą reprezentować ich w postępowaniu sądowym. GRETA została poinformowana, że La Strada zapewniła pomoc prawną 58 ofiarom handlu ludźmi w 2017 r., 57 w 2018 r., 27 w 2019 r., 98 w 2020 r., 108 w 2021 r. i 94 w pierwszej połowie 2022 r.
58. Organy ścigania wskazały, że adwokat z urzędu nie musi być obecny podczas pierwszego przesłuchania ofiary, ale może jej towarzyszyć przedstawiciel KCIK. Wyznaczenia prawników z urzędu dokonuje sąd. Nie ma prawników z urzędu specjalizujących się w handlu ludźmi, a izby adwokackie nie organizują szkoleń na ten temat.
59. GRETA nie otrzymała statystyk dotyczących liczby ofiar handlu ludźmi, które otrzymały

³⁵ 8. raport generalny z działalności GRETA.

³⁶ Zob. pkt 180 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 149 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski.

³⁷ Zob. pkt 180 pierwszego raportu GRETA na temat Polski.

bezpłatną pomoc prawną, ponieważ takie dane nie są gromadzone przez władze. Prawnicy i przedstawiciele organizacji pozarządowych spotkani podczas wizyty zauważyli, że w praktyce bardzo niewielu pokrzywdzonych jest reprezentowanych przez prawników w postępowaniach karnych, a gdy tak się dzieje, bezpłatna pomoc prawna jest zwykle świadczona *pro bono* przez prawników współpracujących z KCIK lub innymi organizacjami pozarządowymi. Jest to sprzeczne z faktem, że wszyscy podejrzani mają reprezentację prawną. GRETA podkreśla znaczenie reprezentacji prawnej dla ofiar handlu ludźmi w celu zapewnienia poszanowania ich praw procesowych, pomagając im w uznaniu się za strony poszkodowane i dochodzeniu odszkodowania. GRETA zauważa, że wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych powinien zrobić więcej, aby stworzyć warunki niezbędne do uwzględnienia uzasadnionych interesów ofiar w postępowaniu karnym.

60. Władze wskazały, że ofiary mogą również otrzymać pomoc prawną za pośrednictwem Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej („Fundusz Sprawiedliwości”) działającego od września 2015 roku. Jak opisano w drugim raporcie GRETA, Fundusz Sprawiedliwości ma na celu „pomoc ofiarom i świadkom, zapobieganie przestępczości i pomoc postpenitencjarną” i jest zarządzany przez Ministerstwo Sprawiedliwości zgodnie z art. 43 kodeksu karnego wykonawczego.³⁸ Fundusz Sprawiedliwości finansuje łącznie 47 podmiotów, w tym organizacje pozarządowe, w celu zapewnienia pomocy prawnej ofiarom w 384 biurach pomocy ofiarom w całej Polsce. Jednakże, w praktyce znaczenie Funduszu Sprawiedliwości dla ofiar handlu ludźmi jest bardzo ograniczone i tylko kilka ofiar handlu ludźmi otrzymuje pomoc za jego pośrednictwem. Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że od czasu utworzenia Funduszu Sprawiedliwości udzielono pomocy 10.000 osób, w tym sześciu ofiarom handlu ludźmi w 2022 r. w Poznaniu.
61. W ośrodkach detencyjnych dla cudzoziemców pomoc prawna świadczona jest głównie przez uprawnione organizacje pozarządowe, takie jak Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć. Jednakże, jak już podkreślono w drugim raporcie GRETA, oddalenie ośrodków detencyjnych może powodować trudności w podróżowaniu dla organizacji pozarządowych i prawników.³⁹ Władze wskazały, że Urząd do Spraw Cudzoziemców pokryje ich koszty podróży, jeśli zostaną upoważnieni do świadczenia pomocy prawnej w ośrodkach detencyjnych. Ponadto, przedstawiciele organizacji pozarządowych i prawnicy poinformowali GRETA, że nie byli w stanie zapewnić pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej cudzoziemcom przebywającym w ośrodkach detencyjnych w województwach podlaskim i lubelskim ze względu na stan wyjątkowy obowiązujący od 2 września 2021 r. do 30 czerwca 2022 r. (zob. pkt 20). Zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta w sprawie stanu wyjątkowego, przebywanie na tym obszarze było zabronione i nie przewidziano żadnych wyjątków w zakresie udzielania pomocy humanitarnej i prawnej.⁴⁰
62. Pomimo istniejących przepisów dotyczących dostępu ofiar do pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej w Polsce, GRETA obawia się, że w praktyce wiele ofiar nie korzysta z pomocy prawników podczas postępowania sądowego lub może liczyć wyłącznie na pomoc prawników pracujących *pro bono*. Wydaje się, że podejmowane są niewielkie wysiłki w celu ułatwienia świadczenia bezpłatnej pomocy prawnej przez wyspecjalizowanych prawników. Uwzględniając złożoność postępowań w sprawach dotyczących HL, skuteczna pomoc prawna i bezpłatna pomoc prawna mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia ofiarom handlu ludźmi możliwości dochodzenia sprawiedliwości i swoich praw.
63. GRETA apeluje do władz polskich o zagwarantowanie skutecznego dostępu do pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej dla ofiar handlu ludźmi, w tym poprzez:

³⁸ Zob. pkt 118 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

³⁹ Zob. pkt 108 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁴⁰ Artykuł 4 [Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej](#) z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego.

- **ułatwianie zapewnienia pomocy prawnej, gdy tylko pojawią się uzasadnione podstawy, aby sądzić, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, niezależnie od jej zezwolenia na pobyt i zanim dana osoba będzie musiała zdecydować, czy chce współpracować z władzami i/lub złożyć oficjalne oświadczenie;**
- **zapewnienie, że dla ofiar handlu ludźmi systematycznie wyznaczany jest wyspecjalizowany prawnik do reprezentowania ich w postępowaniu sądowym;**
- **zapewnienie odpowiedniego finansowania pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej dla ofiar handlu ludźmi, w tym w przypadku, gdy są one świadczone przez prawników z organizacji pozarządowych lub prawników z urzędu.**

64. Ponadto GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć kroki w celu ułatwienia szkolenia prawników udzielających pomocy i reprezentujących ofiary handlu ludźmi, w tym poprzez zapewnienie wystarczających środków finansowych na ten cel oraz zachęcanie Naczelnej Rady Adwokackiej i Krajowej Rady Radców Prawnych do oferowania specjalistycznych szkoleń i sporządzenia listy prawników wykwalifikowanych do udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi.

4. Pomoc psychologiczna (art. 12)

65. Handel ludźmi i wyzysk mogą mieć poważne konsekwencje psychiczne i fizyczne dla ofiar, takie jak problemy ze zdrowiem psychicznym i utrata poczucia własnej wartości. Pomoc psychologiczna jest niezbędna, aby pomóc ofiarom handlu ludźmi przezwyciężyć traumę, przez którą przeszły i osiągnąć trwały powrót do zdrowia i integracji społecznej. Niektóre ofiary wymagają długotrwałej opieki terapeutycznej ze względu na doznaną przemoc. Każda ofiara handlu ludźmi powinna zostać poddana ocenie klinicznej dostosowanej do jej szczególnej gotowości do terapii, przeprowadzonej przez doświadczonego lekarza.⁴¹
66. Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ofiary handlu ludźmi mają prawo do wszystkich środków pomocy społecznej określonych w ustawie, w tym interwencji kryzysowej i wsparcia psychologicznego. Taka pomoc jest finansowana z budżetu państwa lub budżetów regionalnych i może być przekazywana organizacjom pozarządowym.⁴² Jednakże, zgodnie z art. 5 i 5a tej ustawy, jest ona dostępna wyłącznie dla osób legalnie przebywających w Polsce, w tym ofiar handlu ludźmi posiadających zezwolenie na pobyt czasowy wydane na podstawie ich współpracy z organami ścigania lub "zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi". Informacje przekazane przez władze sugerują, że po upływie okresu rekonwalescencji i do namysłu ofiary, które nie są gotowe do współpracy z władzami, nie są uprawnione do pomocy psychologicznej na mocy ustawy o pomocy społecznej.
67. Ponadto, zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla ofiar i świadków, ofiarom można zapewnić opiekę medyczną i psychologiczną za pośrednictwem Funduszu Sprawiedliwości.⁴³ Zgodnie z wiedzą GRETA, biorąc pod uwagę zakres Funduszu Sprawiedliwości, taka opieka jest ograniczona do ofiar, których sprawa jest przedmiotem postępowania sądowego.
68. W praktyce KCIK zapewnia pomoc psychologiczną głównie ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich obywatelstwa lub zezwolenia na pobyt. Jako organizacje odpowiedzialne za KCIK, La

⁴¹ OBWE, Handel ludźmi stanowiący tortury i inne formy złego traktowania (2013), Wiedeń, s. 115.

⁴² Zob. pkt 111 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁴³ Zob. pkt 118 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

Strada i PoMOC zatrudniają własnych psychologów. Pomoc psychologiczna może być również świadczona zewnątrz, na koszt KCIK lub bezpłatnie, jeśli ofiary posiadają ubezpieczenie zdrowotne. Jednakże dostęp do publicznego ubezpieczenia zdrowotnego nie jest dostępny dla ofiar handlu ludźmi nieposiadających zezwolenia na pobyt stały (zob. pkt 268). Ponadto budżet KCIK jest ograniczony i nie może pokryć wszystkich potrzeb w zakresie pomocy (zob. pkt 265-267). w praktyce bardzo trudno jest zapewnić pomoc psychologiczną ofiarom handlu ludźmi, które nie mówią po polsku, ze względu na brak tłumaczy. GRETA została poinformowana, że La Strada zorganizowała pomoc prawną dla 71 ofiar handlu ludźmi w 2017 r., 63 w 2018 r., 12 w 2019 r., 45 w 2020 r., 108 w 2021 r. i 64 w pierwszej połowie 2022 r.

69. GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dalsze wysiłki w celu zagwarantowania pomocy psychologicznej ofiarom handlu ludźmi, w tym poprzez:

- **zapewnienie skutecznej pomocy psychologicznej wszystkim ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich dostępu do publicznego ubezpieczenia zdrowotnego;**
- **przyznanie KCIK wystarczających środków finansowych, aby można odpowiednio zapewnić pomoc psychologiczną ofiarom handlu ludźmi, w tym w razie potrzeby poprzez zaangażowanie tłumaczy ustnych.**

5. Dostęp do pracy, szkolenia zawodowego i edukacji (art. 12)

70. Artykuł 12 ust. 4 Konwencji nakłada na Państwa-Strony obowiązek umożliwienia ofiarom handlu ludźmi legalnie przebywającym w kraju dostępu do rynku pracy, szkoleń zawodowych i edukacji. Ważnym elementem powrotu do zdrowia i skutecznej integracji społecznej ofiar handlu ludźmi jest ich wzmocnienie ekonomiczne, które można osiągnąć poprzez pośrednictwo pracy, mikroprzedsiębiorstwa i przedsiębiorstwa społeczne.⁴⁴ GRETA podkreśliła potrzebę rozwoju partnerstw publiczno-prywatnych w celu stworzenia odpowiednich możliwości pracy dla ofiar handlu ludźmi.⁴⁵

71. Ofiary handlu ludźmi z innych krajów, które posiadają zezwolenie na pobyt czasowy wydane na podstawie ich współpracy z władzami, są uprawnione do pracy w Polsce i są zwolnione z obowiązku ubiegania się o zezwolenie na pracę. Mają dostęp do usług publicznych agencji zatrudnienia. Jednakże, w praktyce opóźnienia w uzyskaniu zezwolenia na pobyt (do jednego roku w niektórych regionach) mogą utrudniać ofiarom dostęp do pracy (zob. pkt 282). Tylko te ofiary handlu ludźmi, które złożyły wniosek o pobyt czasowy podczas legalnego pobytu w Polsce i które uzyskały zezwolenie na pracę przed złożeniem wniosku, mogą pracować w oczekiwaniu na wydanie zezwolenia na pobyt.⁴⁶ GRETA została poinformowana, że projekt ustawy o zatrudnianiu cudzoziemców jest w przygotowaniu, a przyznanie ofiarom handlu ludźmi dostępu do rynku pracy będzie rozważane jako część procesu legislacyjnego. **GRETA chciałaby być na bieżąco informowana o przyjęciu projektu ustawy o zatrudnianiu cudzoziemców i jej przepisach dotyczących ofiar handlu ludźmi.**

72. Zagraniczne ofiary, które posiadają zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi, nie mają prawa do podjęcia pracy na podstawie takiego zaświadczenia. Tym samym w okresie trzymiesięcznej ważności zaświadczenia (czteromiesięcznej w przypadku dzieci) ofiary z innych krajów nie mogą pracować w Polsce, chyba że znajdą pracę i wystąpią o zezwolenie na pracę, co w praktyce jest niemożliwe w tak krótkim czasie. Chociaż Konwencja nie zobowiązuje państw-stron do zagwarantowania prawa do pracy w okresie rekonwalescencji i do namysłu, GRETA podkreśla, że umożliwienie ofiarom, które chcą

⁴⁴ Rebecca Surtees, Rebecca Surtees, Instytut NEXUS, Reintegracja ofiar handlu ludźmi: wspieranie wzmocnienia pozycji ekonomicznej, dokument nr 4, Fundacja Króla Baudouina (2012).

⁴⁵ 8. raport generalny z działalności GRETA

⁴⁶ Artykuł 87 ust. 1 pkt 12 lit. b) ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

pracować w tym okresie, może być korzystne dla odzyskania osobistej, ekonomicznej i społecznej autonomii, zwłaszcza jeśli, tak jak w Polsce, nie otrzymują zasiłku po zidentyfikowaniu ich jako domniemyanych ofiar.

73. Ofiary handlu ludźmi, które ubiegają się o azyl, mogą ubiegać się o dostęp do rynku pracy po upływie sześciu miesięcy od daty złożenia wniosku o ochronę międzynarodową. Niektóre z ofiar spotkanych przez GRETA podczas wizyty ubolewały nad niemożnością podjęcia pracy i uzupełnienia skromnego zasiłku azylowego, który otrzymywały. Ponadto, osoby nieposiadające paszportu nie mogły otworzyć konta bankowego.
74. KCIK pomaga ofiarom w odbyciu szkoleń zawodowych i kursów języka polskiego oraz wspiera je w ubieganiu się o pracę. GRETA została jednak poinformowana, że pomoc świadczona przez KCIK jest ograniczona z powodu braku wystarczających zasobów. Podczas wizyty GRETA spotkała się z kilkoma ofiarami HL, które szukały pracy podczas nauki języka polskiego. Ofiary napotykają trudności związane ze znalezieniem pracy lub uczestnictwem w szkoleniach, głównie z powodu bariery językowej i braku pomocy ze strony publicznych agencji zatrudnienia.
75. GRETA uważa, że władze polskie powinny zapewnić skuteczny dostęp do rynku pracy dla ofiar handlu ludźmi oraz ich integrację ekonomiczną i społeczną poprzez zapewnienie szkoleń zawodowych i pośrednictwa pracy, podnoszenie świadomości wśród różnych pracodawców oraz promowanie mikroprzedsiębiorstw, przedsiębiorstw społecznych i partnerstw publiczno-prywatnych, w tym poprzez programy zatrudnienia wspieranego przez państwo, w celu stworzenia odpowiednich możliwości pracy dla ofiar handlu ludźmi.
76. Ponadto GRETA zachęca władze polskie do rozszerzenia prawa do pracy na osoby, które posiadają zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi.

6. Odszkodowanie (art. 15)

77. Artykuł 15 ust. 3 Konwencji ustanawia prawo ofiar do odszkodowania. Odszkodowanie ma charakter pieniężny i obejmuje zarówno szkodę majątkową (np. koszty leczenia), jak i niemajątkową (doznane cierpienie). Jednakże, mimo że to handlarz jest zobowiązany do wypłaty odszkodowania ofierze, w praktyce rzadko dochodzi do pełnej rekompensaty, ponieważ handlarz nie został odnaleziony, zniknął lub ogłosił upadłość. Artykuł 15 ust. 4 wymaga zatem, aby Strony podjęły kroki w celu zagwarantowania odszkodowania dla ofiar. Środki gwarantujące odszkodowanie pozostają w gestii Stron, które są odpowiedzialne za ustanowienie podstawy prawnej rekompensaty, ram administracyjnych i ustalenia operacyjne dotyczące systemów rekompensat. w związku z tym, art. 15 ust. 4 sugeruje utworzenie funduszu odszkodowawczego lub wprowadzenie środków lub programów pomocy społecznej i integracji społecznej ofiar, które mogłyby być finansowane z majątku pochodzącego z przestępstwa. Istotna w tym względzie jest Europejska Konwencja o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw z użyciem przemocy, zgodnie z którą, jeśli odszkodowanie nie jest w pełni dostępne z innych źródeł, państwo przyczynia się do wypłaty odszkodowania dla osób, które doznały poważnego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu bezpośrednio związanego z umyślnym przestępstwem z użyciem przemocy, a także osób pozostających na utrzymaniu osób, które zmarły w wyniku takiego przestępstwa, nawet jeśli sprawca nie może być ścigany ani ukarany.
78. Odszkodowanie spełnia wiele celów: wypłata zadośćuczynienia z tytułu obrażeń, strat lub krzywd spowodowanych przez sprawcę, dostęp do wymiaru sprawiedliwości, wzmocnienie pozycji ofiar, a także karanie i odstraszanie handlarzy. w związku z tym odszkodowanie odgrywa kluczową rolę w walce z handlem ludźmi, nie tylko jako instrument sprawiedliwości naprawczej, ale także poprzez zapobieganie i uznawanie przez państwa naruszeń praw

człowieka.

79. Po zakończeniu postępowania karnego ofiary często opuszczają kraj, w którym były wykorzystywane. Stwarza to przeszkody w składaniu cywilnych roszczeń odszkodowawczych, które dodatkowo wiążą się z szeregiem innych barier, takich jak wysokie koszty, niedostępność bezpłatnej pomocy prawnej i usług wsparcia dla ofiar, a także ciężar dowodu wysokości szkody spoczywający na powodzie. Dlatego państwa-strony powinny rozważyć przyjęcie procedury, w ramach której ofiary mają prawo do uzyskania decyzji w sprawie odszkodowania od sprawcy w ramach procesu karnego, w rozsądnym terminie.
80. Ramy prawne dotyczące dostępu do odszkodowań dla ofiar handlu ludźmi w Polsce pozostały niezmienione.⁴⁷ w trakcie postępowania karnego ofiary mogą złożyć wniosek o odszkodowanie od sprawców na podstawie art. 46 Kodeksu karnego (k.k.). Poszkodowani mogą również wszcząć postępowanie cywilne na podstawie art. 415 § 2 k.p.c., jeżeli uznają, że wyrok karny nie zasądził słusznego zadośćuczynienia, lub niezależnie od postępowania karnego. Ponadto, ofiary mogą domagać się odszkodowania od państwa zgodnie z ustawą z 2005 r. o państwowym odszkodowaniu dla ofiar niektórych przestępstw.
81. 81Ofiary są informowane o prawie do złożenia wniosku o odszkodowanie, a także o prawie do ubiegania się o odszkodowanie od państwa w dokumencie dotyczącym praw ofiar. Jednakże, jak wspomniano w pkt 44, informacje zawarte w tym dokumencie są napisane językiem prawniczym bez wyjaśnienia, w jaki sposób można uzyskać dostęp do tych praw.
82. W toku postępowania karnego, zgodnie z art. 46 § 1 k.k., prokurator może wystąpić z wnioskiem o naprawienie szkody w imieniu pokrzywdzonego, jeżeli pokrzywdzony o to nie wnosi. GRETA została poinformowana, że sąd może również przyznać odszkodowanie z urzędu. Nie ma jednak przykładów odszkodowań, o które występują prokuratorzy lub przyznawanych z urzędu przez sądy ofiarom handlu ludźmi.
83. Teoretycznie zarówno szkody materialne (*szkoda*), jak i krzywdy poniesione przez ofiary handlu ludźmi mogą zostać zrekompensowane w ramach postępowania karnego, jeśli sąd karny uzna to za stosowne, zgodnie z art. 46 k.k.⁴⁸ Wysokość odszkodowania przyznawanego poszkodowanym jest ustalana indywidualnie przez sąd, z uwzględnieniem zarówno rzeczywistych strat, jak i utraconych korzyści. Jeżeli obliczenie rzeczywistej szkody okaże się trudne, sąd karny może orzec nawiązkę w wysokości nieprzekraczającej 200.000 zł (około 45.000 euro).
84. Zgodnie z art. 291 k.p.k. odszkodowanie może być zagwarantowane przez zajęcie majątku domniemanego sprawcy, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zajęcia wykonanie przyszłego orzeczenia będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione. GRETA została poinformowana, że w latach 2016-2019 policja zajęła w sprawach HL majątek o wartości 11.523.548 zł (około 240.000 euro).
85. Władze polskie nie były w stanie przekazać danych na temat odszkodowań, o które ubiegały się ofiary handlu ludźmi i które zostały im przyznane. Prawnicy i przedstawiciele organizacji pozarządowych, z którymi spotkała się GRETA, zauważyli, że przyznawanie odszkodowań w postępowaniach karnych jest bardzo rzadkie, a kwoty przyznawane przez sądy są zazwyczaj niewielkie. Według nich, wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych koncentruje się na karaniu sprawców, a ofiary handlu ludźmi są zazwyczaj traktowane jako świadkowie, których zeznania są potrzebne do udowodnienia przestępstwa, a nie jako osoby poszkodowane uprawnione do odszkodowania. Fakt, że ofiary rzadko są reprezentowane przez prawników

⁴⁷ Zob. pkt 147-154 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 180-186 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski.

⁴⁸ Szkoda materialna obejmuje wszelkie szkody w majątku poszkodowanego, które wymagają poniesienia wydatków w celu przywrócenia ich do stanu pierwotnego (na przykład, jeśli poszkodowany musi ponieść koszty leczenia, wchodzi to w zakres szkody materialnej). Szkody niematerialne obejmują wszelkie negatywne skutki dla stanu fizycznego i psychicznego ofiary.

(zob. pkt 62) również przyczynia się do braku odszkodowania. Ofiary handlu ludźmi będą musiały wszcząć postępowanie cywilne w celu uzyskania odszkodowania za poniesione szkody. Jednak długi czas trwania takich postępowań (zob. pkt 110) zniechęca ofiary do podążania tą drogą.

86. Badanie przeprowadzone przez GRETA na próbie dziewięciu wyroków wydanych w sprawach HL w ciągu ostatnich pięciu lat pokazuje, że odszkodowania przyznawane ofiarom w postępowaniach karnych są rzadkie, a jeśli już są przyznawane, ich kwota jest raczej niska.
87. Można odnieść się do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2021 r. (IV KK 54/20) dotyczącego grupy 13 osób, które rzekomo handlowały co najmniej 93 kobietami w celu uprawiania prostytucji we Włoszech. Ani sąd okręgowy, ani sąd apelacyjny nie przyznał odszkodowania żadnemu z pokrzywdzonych. z kolei firmom uczestniczącym w postępowaniu z uwagi na nielegalne wykorzystywanie ich oprogramowania przez niektórych z oskarżonych przyznano odszkodowanie w łącznej wysokości około 55.000 zł (około 11.300 euro). Sprawa ta jest nadal w toku w związku z decyzją Sądu Najwyższego o zwróceniu jej do sądu apelacyjnego w oparciu o brak wyjaśnienia przez ten ostatni, czy przestępstwo HL zostało popełnione przez każdego z oskarżonych.
88. Kolejny wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2019 r. (V KK 458/17) dotyczył trzech oskarżonych skazanych przez sąd rejonowy w 2016 r. za popełnienie przestępstwa handlu ludźmi poprzez werbowanie i przewożenie do Niemiec osób w celu wykorzystania ich tożsamości i popełniania oszustw kredytowych. Sąd rejonowy nakazał każdemu z oskarżonych zapłatę zadośćuczynienia w wysokości 3.000 zł (około 630 euro) na rzecz jednego z pokrzywdzonych za doznaną krzywdę psychiczną.
89. Wyrokiem Sądu Okręgowego w Płocku z dnia 27 listopada 2020 r. (II K 85/19) oskarżeni zostali skazani za usiłowanie handlu ludźmi w celu wykorzystania kobiety do prostytucji, a także za inne przestępstwa, w tym gwałt i nielegalne rozpowszechnianie wizerunków o charakterze seksualnym. Pokrzywdzonemu przyznano odszkodowanie w wysokości 105.000 zł (około 15.000 euro), które ma zostać wypłacone przez siedmiu oskarżonych. Wydaje się, że na przyznanie odszkodowania miały wpływ inne poważne przestępstwa popełnione przeciwko ofierze, a nie usiłowanie handlu ludźmi.
90. W dwóch innych sprawach dotyczących handlu ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego kwestia odszkodowania nie została podniesiona w toku postępowania karnego, a sądy nie przyznały odszkodowania z urzędu. Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z dnia 25 lipca 2018 r. (III K 121/17) skazał trzy osoby za popełnienie przestępstwa HL w ramach zorganizowanej grupy przestępczej, która werbowała młodych mężczyzn, w tym dziecko, w celu wykorzystywania ich do prostytucji, wykorzystując ich trudną sytuację materialną i uzależnienie od narkotyków, stosując groźby, przemoc i ograniczając ich przemieszczanie się oraz zatrzymując większość kwot zarobionych przez ofiary. w drugiej sprawie Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z dnia 26 października 2020 r. (II Aka 167/20) skazał trzy osoby za popełnienie przestępstwa handlu ludźmi polegającego na werbowaniu kobiet w celu wykorzystywania ich jako hostess w klubie nocnym za pośrednictwem wprowadzających w błąd internetowych ofert pracy.
91. Ofiary HL mogą również ubiegać się o odszkodowanie na podstawie ustawy o państwowym odszkodowaniu przysługującym ofiarom niektórych przestępstw, jeżeli poniosły poważną szkodę w wyniku przestępstw popełnionych w Polsce lub innym państwie członkowskim UE po 1 lipca 2005 r. i jeżeli sprawca nie wypłaci odszkodowania orzeczonego przez sąd.⁴⁹ Decyzja o przyznaniu odszkodowania od państwa jest podejmowana przez sąd rejonowy i nie podlega

⁴⁹ Zob. pkt 152-154 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 184-186 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski.

zaskarżeniu. Maksymalna kwota odszkodowania państwowego wynosi 25.000 zł (około 2.500 euro) lub 60.000 zł (około 12.700 euro) w przypadku śmierci ofiary.

92. W przeciwieństwie do poprzedniej rekomendacji GRETA,⁵⁰ obywatele państw trzecich nieposiadający zezwolenia na pobyt stały w Polsce lub innym państwie członkowskim UE są nadal wykluczeni z dostępu do odszkodowania od państwa. Władze polskie potwierdzają, że wykluczenie obywateli państw trzecich bez zezwolenia na pobyt nie jest sprzeczne z Konwencją ani z dyrektywą UE dotyczącą kompensaty dla ofiar przestępstw.⁵¹ Uważają one, że Państwa-Strony mają margines oceny przy wdrażaniu zobowiązań zapisanych w art. 15 Konwencji i że zobowiązania muszą być zagwarantowane zgodnie z prawem krajowym. Według nich, rozszerzenie państwowych odszkodowań na poszkodowanych przebywających poza UE uniemożliwiłoby lub znacznie utrudniłoby im ubieganie się o odszkodowanie, biorąc pod uwagę, że przebywają za granicą. Stwierdzono również, że obywatele państw trzecich bez zezwolenia na pobyt zawsze mogą zwrócić się do Funduszu Sprawiedliwości.⁵² GRETA zauważa jednak, że odszkodowania dla ofiar nie wchodzą w zakres Funduszu Sprawiedliwości.⁵³
93. GRETA nie otrzymała żadnych danych na temat liczby wniosków o odszkodowanie składanych przez ofiary handlu ludźmi. Według przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości, łączna liczba osób ubiegających się o odszkodowanie państwowe wynosi około 150 rocznie. Ponieważ odszkodowanie państwowe jest uzależnione od niezastosowania się przez sprawcę do decyzji sądu nakazującej wypłatę odszkodowania ofierze, a decyzje o wypłacie odszkodowania przez sprawców przestępstw związanych z handlem ludźmi są rzadkie, liczba przyznanych odszkodowań państwowych jest niska. Prawnicy i organizacje pozarządowe zauważyli, że ogólnie rzecz biorąc, nawet jeśli ofiarom przestępstw przyznawane jest odszkodowanie państwowe, bardzo trudno jest uzyskanie go w praktyce, co skłania je do rezygnacji z tej drogi.
94. GRETA została poinformowana, że kwestia odszkodowań dla ofiar została poruszona podczas szkolenia koordynatorów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi w Prokuraturach Okręgowych i Rejonowych w dniu 7 grudnia 2017 r., podczas którego podkreślono, że ofiary powinny zostać pouczone o przysługującym im prawie do odszkodowania, a prokuratorzy powinni wnioskować o nie z urzędu. Organizowane są coroczne szkolenia dla prokuratorów, sędziów i innych pracowników sądów zajmujących się sprawami handlu ludźmi (patrz pkt 150), jednakże GRETA dostrzega, że odszkodowanie dla ofiar nie jest wyraźnie uwzględnione w programie szkolenia. Nowy podręcznik „Handel ludźmi. Praktyczne aspekty prowadzenia postępowań” opublikowany w dniu 31 sierpnia 2022 r. (zob. pkt 120) zawiera informacje na temat przepisów dotyczących odszkodowania dla ofiar i ustalania kwoty odszkodowania. Władze polskie wskazały, że w 2023 roku przewiduje się objęcie kwestii rekompensat szkoleniami.
95. GRETA jest zaniepokojona faktem, że liczba i kwota odszkodowań przyznawanych przez sądy karne ofiarom handlu ludźmi jest bardzo niska. w praktyce większość ofiar handlu ludźmi jest traktowana jako świadkowie, a nie jako osoby poszkodowane uprawnione do odszkodowania. Ponadto, wymagania, które muszą zostać spełnione, aby ofiara handlu ludźmi kwalifikowała się do państwowego odszkodowania, są tak wysokie, że żadna ofiara nie otrzymała państwowego odszkodowania.
96. GRETA wzywa władze polskie do zagwarantowania skutecznego dostępu do odszkodowania dla ofiar handlu ludźmi, w szczególności poprzez:
- **konsekwentne i systematyczne informowanie ofiar handlu ludźmi o ich prawie do ubiegania się o odszkodowanie w postępowaniu karnym i cywilnym, a także o prawie do ubiegania się o odszkodowanie od państwa**

⁵⁰ Zob. pkt 156 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁵¹ Dyrektywa Rady 2004/80/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. odnosząca się do kompensaty dla ofiar przestępstw.

⁵² Zob. sprawozdanie Polski dla Komitetu Stron, s. 12-13.

⁵³ Zob. pkt 36 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Sprawiedliwości.

oraz o procedurach, których należy przestrzegać;

- **zapewnienie ofiarom pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej od wczesnego etapu postępowania w celu skorzystania z prawa do odszkodowania;**
- **zapewnienie, że gromadzenie dowodów na temat krzywdy doznanej przez ofiarę, w tym korzyści finansowych z wykorzystywania ofiary, jest częścią dochodzenia karnego, w celu wsparcia roszczeń odszkodowawczych w sądzie;**
- **zapewnienie ofiarom handlu ludźmi możliwości skutecznego uzyskania odszkodowania za poniesione szkody w ramach postępowania karnego i w rozsądnym terminie;**
- **zapewnienie regularnych szkoleń i wytycznych dla prokuratorów i sędziów sądów karnych w zakresie prawa ofiar do odszkodowania, ustalania wysokości odszkodowania oraz możliwości złożenia odpowiedniego wniosku i nakazania odszkodowania z urzędu;**
- **przegląd kryteriów kwalifikowalności do odszkodowania państwowego w celu zapewnienia, że nie jest ono uzależnione od nieuzyskania odszkodowania od sprawcy oraz rozszerzenie kwalifikowalności do odszkodowania państwowego na wszystkie ofiary handlu ludźmi, w tym obywateli państw trzecich, którzy są ofiarami przestępstwa handlu ludźmi popełnionego w Polsce, niezależnie od ich statusu pobytu w Polsce.**

97. Ponadto GRETA uważa, że władze polskie powinny monitorować dostęp do odszkodowania dla ofiar handlu ludźmi poprzez opracowanie systemu rejestrowania wniosków o odszkodowanie i przyznanych odszkodowań.

7. Dochodzenia, ściganie, sankcje i środki (art. 22, 23 i 27)

98. Jednym z celów Konwencji jest zapewnienie skutecznego dochodzenia i ścigania handlu ludźmi. Artykuł 27 ust. 1 stanowi, że dochodzenie lub ściganie przestępstw związanych z handlem ludźmi nie może zależeć od doniesień ofiar. Celem jest uniknięcie zastraszania ofiar przez handlarzy, aby zniechęcić je do składania skarg do władz. Zgodnie z art. 27 ust. 2, jeżeli właściwy organ, do którego wniesiono skargę, uzna, że sam nie jest właściwy w danej sprawie, musi niezwłocznie przekazać skargę właściwemu organowi Strony, na której terytorium popełniono przestępstwo. Ponadto, zgodnie z art. 27 ust. 3, każda ze Stron zapewnia organizacjom pozarządowym i innym stowarzyszeniom, których celem jest zwalczanie handlu ludźmi lub ochrona praw człowieka, możliwość udzielania pomocy i/lub wsparcia ofierze (pod warunkiem wyrażenia przez nią zgody) w trakcie postępowania karnego dotyczącego przestępstwa handlu ludźmi.

99. Artykuł 23 nakłada na Strony obowiązek dostosowania swoich działań do wagi przestępstw i ustanowienia sankcji karnych, które są „skuteczne, proporcjonalne i odstrasające”. Ponadto, art. 23 ust. 3 nakłada na Strony ogólny obowiązek przyjęcia odpowiednich instrumentów prawnych umożliwiających im konfiskatę lub pozbawienie w inny sposób przestępców (np. poprzez tzw. konfiskatę „cywilną”) narzędzi i dochodów z przestępstw handlu ludźmi. Ponieważ handel ludźmi jest prawie zawsze prowadzony dla uzyskania zysku finansowego, środki pozbawiające przestępców majątku związanego z przestępstwem lub wynikającego z niego są skuteczną bronią przeciwko przestępczości. Konfiskata mienia pochodzącego z przestępstwa ma kluczowe znaczenie dla wzmocnienia efektu kary, a także zapewnienia

wypłaty odszkodowania ofierze. Zidentyfikowane, zajęte i skonfiskowane nielegalne zyski z handlu ludźmi powinny być wykorzystywane do wypłaty odszkodowań ofiarom handlu ludźmi, bezpośrednio lub za pośrednictwem funduszu odszkodowawczego dla ofiar.

100. Ponadto, art. 22 Konwencji wymaga od Stron zapewnienia, aby osoby prawne mogły zostać pociągnięte do odpowiedzialności za przestępstwa handlu ludźmi popełnione na ich korzyść przez jakąkolwiek osobę fizyczną, działającą indywidualnie lub jako część organu osoby prawnej, która zajmuje kierownicze stanowisko w ramach osoby prawnej. Odpowiedzialność na mocy niniejszego artykułu może mieć charakter karny, cywilny lub administracyjny.
101. Definicja handlu ludźmi zawarta w art. 115 ust. 22 polskiego k.k. pozostała niezmieniona.⁵⁴ Lista celów wyzysku nadal nie obejmuje „zniewolenia”, które nie jest odrębnie penalizowane w polskim prawie. Władze uważają, że niewolnictwo jest objęte innymi przestępstwami, takimi jak niewolnictwo, naruszanie godności ludzkiej lub nielegalne zatrudnianie cudzoziemców w warunkach wyzysku. GRETA przypomina, że brak konkretnego przestępstwa zniewolenia w prawie krajowym może prowadzić do trudności w wypełnianiu pozytywnych obowiązków państw w zakresie zapobiegania, badania i ścigania zniewolenia.⁵⁵ **Powtarzając swoje poprzednie zalecenie, GRETA uważa, że kodeks karny powinien zawierać wyraźny zakaz zniewolenia, aby przyczynić się do praktycznej i skutecznej ochrony przed traktowaniem sprzecznym z Konwencją.**
102. Kary za popełnienie HL określone w art. 189a k.k., to pozbawienie wolności na minimalny okres trzech lat i maksymalny okres 15 lat oraz od trzech miesięcy do pięciu lat za przygotowanie przestępstwa. Sąd może nałożyć na skazanego dodatkowe środki, takie jak wypłata odszkodowania na rzecz ofiary, przepadek korzyści lub podanie wyroku do wiadomości publicznej. Zgodnie z ustawą o pomocy uchodźcom z Ukrainy z 2022 r. (art. 72), kary pozbawienia wolności zostały czasowo zaostrzone za popełnienie lub przygotowanie przestępstwa handlu ludźmi podczas konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy (od 10 do 25 lat za popełnienie przestępstwa i minimum rok za przygotowanie przestępstwa). Władze wskazały, że przepis ten nie jest przeznaczony wyłącznie do sytuacji, w których ofiarami lub sprawcą są Ukraińcy, ani do przestępstw popełnionych w Ukrainie. Urzędnicy spotkani podczas wizyty odnieśli się do planów przedstawienia projektu ustawy, która powinna wprowadzić te zaostrzone kary jako stałe i obowiązujące dla wszystkich przestępstw związanych z handlem ludźmi.
103. Biorąc pod uwagę powagę przestępstwa handlu ludźmi, śledztwa prowadzone są przez prokuraturę przy wsparciu policji i/lub Straży Granicznej. Policja i Straż Graniczna prowadzą postępowania przygotowawcze oraz czynności dochodzeniowo-śledcze i operacyjne mające na celu zebranie materiału dowodowego.⁵⁶ Policja prowadzi infolinię telefoniczną i posiada adres e-mail do zgłaszania przypadków handlu ludźmi, które otrzymują około 50 telefonów i 100 e-maili rocznie, ale niewiele z nich faktycznie dotyczy handlu ludźmi. GRETA została poinformowana, że w praktyce postępowanie często rozpoczyna się od skargi ofiary, a wykorzystanie proaktywnego dochodzenia jest ograniczone.
104. Jak wspomniano w poprzednich raportach GRETA, w sprawach HL organy śledcze mogą sięgać po specjalne techniki dochodzeniowe, takie jak przechwytywanie komunikacji i korzystanie z informatorów.⁵⁷
105. Pokrzywdzeni mogą przyłączyć się do aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela publicznego przed pierwszym dniem procesu, działając w ten sposób jako oskarżyciele posiłkowi. Jeśli prokuratorzy zdecydują się umorzyć postępowanie, ofiary mogą odwołać się

⁵⁴ Zob. pkt 49 pierwszego raportu GRETA na temat Polski.

⁵⁵ Zob. pkt 164 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁵⁶ Zob. pkt 100-101 i 179 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁵⁷ Zob. pkt 185 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 214 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski.

od decyzji do sądu. Zgodnie z art. 55 § 1 k.p.k., jeżeli sąd uchyli umorzenie, a oskarżyciel publiczny umorzy je po raz drugi, pokrzywdzony jest uprawniony do wniesienia aktu oskarżenia bezpośrednio do sądu (jako oskarżyciel subsydiarny). Zgodnie z ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, taki akt oskarżenia musi zostać podpisany przez pracownika prokuratury. Rozmówcy wyrazili obawy, że zmiany te ograniczyły ofiarom możliwość działania wbrew opinii prokuratorów.

106. W sprawach HL możliwe jest negocjowanie warunków ugody, ale tylko wtedy, gdy prokurator i ofiary nie sprzeciwiają się temu (art. 387 ust. 2 k.p.k.). Ponadto sąd może odrzucić lub zmienić ugodę w celu ochrony interesów ofiar. Zgodnie z wiedzą GRETA, porozumienia w sprawie zarzutów mogą przewidywać karę pozbawienia wolności niższą niż ustawowe minimum za handel ludźmi, o którym mowa w paragrafie 101. Chociaż nie ma dostępnych danych na temat stosowania ugody sądowej w sprawach dotyczących handlu ludźmi, GRETA została poinformowana przez Prokuraturę Krajową, że była ona sporadycznie stosowana, w tym wobec członków zorganizowanych grup przestępczych.
107. Kodeks karny przewiduje rozszerzoną konfiskatę mienia, która umożliwia sądowi konfiskatę składników mienia, jeżeli sprawca uzyskał korzyść nawet pośrednio z przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności przekraczającą pięć lat lub popełnionego w zorganizowanej grupie przestępczej, w oparciu o domniemanie, że każde mienie uzyskane w ciągu pięciu lat przed popełnieniem przestępstwa było nielegalne (art. 45 ust. 2 i 3 k.k.). w tym kontekście, GRETA odnosi się do raportu MONEYVAL dotyczącego Polski z grudnia 2021 r., zgodnie z którym konfiskata dochodów i narzędzi nie jest realizowana jako cel polityki organów ścigania w Polsce.⁵⁸
108. Skonfiskowane mienie jest przekazywane do Skarbu Państwa, a polskie prawo nie przewiduje możliwości przekazania skonfiskowanego mienia bezpośrednio ofiarom przestępstw. Podczas wizyty GRETA policja wskazała, że skonfiskowany majątek został wykorzystany do wypłaty odszkodowań ofiarom handlu ludźmi, jednak nie jest jasne, na jakich warunkach i zgodnie z jakimi procedurami.
109. Według danych przedstawionych przez władze polskie, w 2017 r. przeprowadzono 177 dochodzeń w sprawach dotyczących handlu ludźmi, 117 w 2018 r., 89 w 2019 r., 46 w 2020 r., 57 w 2021 r. i 24 w 2022 r. w tym samym okresie prokuratorzy wnieśli 17 aktów oskarżenia w 2017 r. (dotyczących 47 oskarżonych), 23 w 2018 r. (dotyczących 51 oskarżonych), 17 w 2019 r. (dotyczących 51 oskarżonych), 10 w 2020 r., 25 w 2021 r. i 17 w 2022 r. Liczba prawomocnych wyroków skazujących za handel ludźmi wyniosła 24 w 2017 r., 10 w 2018 r., 32 w 2019 r., 24 w 2020 r. i 31 w 2021 r.⁵⁹ Dane te nie są rozdzielone według formy wykorzystywania ofiar. Ponadto, dostępne są jedynie ograniczone informacje na temat długości kary pozbawienia wolności i innych nałożonych kar. Według danych dostarczonych przez władze, w 2020 r. wydano pięć wyroków do trzech lat pozbawienia wolności, z których cztery zostały zawieszone; nie było wyroków powyżej pięciu lat pozbawienia wolności. w 2021 r. większość wyroków (19 z 31) obejmowała mniej niż dwa lata pozbawienia wolności, a osiem z nich zostało zawieszonych; wydano tylko dziewięć wyroków obejmujących od pięciu do ośmiu lat pozbawienia wolności i nie wydano żadnego wyroku powyżej ośmiu lat. GRETA zauważa, że na przestrzeni lat wzrosła liczba wyroków pozbawienia wolności w zawieszeniu w sprawach dotyczących handlu ludźmi.⁶⁰ Władze polskie zauważyły, że zawieszenie kary może być uzależnione od wypłaty odszkodowania ofiarom.

⁵⁸ <https://rm.coe.int/moneyval-2021-25-mer-pl-en/1680a55b9a>

⁵⁹ W porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym liczba dochodzeń w sprawach dotyczących handlu ludźmi wyniosła 68 w 2012 r., 76 w 2013 r., 64 w 2014 r. i 34 w 2015 r. Liczba aktów oskarżenia wyniosła 23 w 2012 r., 26 w 2013 r., 15 w 2014 r. i 7 w 2015 r. Liczba prawomocnych wyroków skazujących wyniosła 16 w 2012 r., 12 w 2013 r. i dziewięć w 2014 r.

⁶⁰ Jedna kara pozbawienia wolności została zawieszona w 2017 r., trzy w 2018 r., pięć w 2019 r., cztery w 2020 r. i osiem w 2021 r.

110. Władze polskie nie dostarczyły danych na temat średniego czasu trwania postępowań karnych w sprawach dotyczących handlu ludźmi, ale zgodnie z wiedzą GRETA, ogólnie czas trwania postępowań sądowych jest bardzo problematyczny. GRETA odnosi się do wyroku pilotażowego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 7 lipca 2015 r., w którym orzeczono, że istnieje systemowy problem długości postępowań cywilnych i karnych w Polsce.⁶¹ Komitet Ministrów przeanalizował wykonanie tego wyroku na swoim 1377. posiedzeniu (czerwiec 2020 r.) i uznał, że pomimo środków legislacyjnych przyjętych w ostatnich latach przez polskie władze, praktyczne konsekwencje tych środków nie zostały jeszcze wykazane.⁶²
111. Spośród dziewięciu wyroków w sprawach HL zbadanych przez GRETA, można odnieść się do wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 25 lipca 2018 r. wspomnianego w pkt 90 (III K 121/17) dotyczącego sprawy handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego popełnionego przez członków zorganizowanej grupy przestępczej. Pierwszy ze sprawców został skazany na karę sześciu lat pozbawienia wolności, zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonymi i zbliżania się do nich na odległość mniejszą niż 100 metrów oraz przepadek kwoty 17.833,64 zł (około 3.700 euro) stanowiącej równowartość korzyści uzyskanej z ułatwiania prostytucji. Wobec drugiego i trzeciego sprawcy zastosowano okoliczności łagodzące, biorąc pod uwagę ich mniejszy udział w przestępstwie i stan zdrowia, i każdy z nich został skazany na dwa lata pozbawienia wolności (w zawieszeniu). Trzeci sprawca został również skazany na przepadek kwoty 1.760,35 zł (około 370 euro). Całe postępowanie karne trwało ponad 10 lat.
112. W innej sprawie, o której mowa w pkt 86, dochodzenie rozpoczęło się w 2008 r., a ostateczna decyzja nadal oczekuje na wydanie w następstwie decyzji Sądu Najwyższego o zwróceniu sprawy do ponownego rozpoznania do Sądu Apelacyjnego.⁶³ Łączny czas trwania sprawy wyniesie zatem ponad 13 lat. w pierwszym wyroku (z 20 lutego 2019 r.) Sąd Apelacyjny w Krakowie uznał, że sprawcy nie działali w zorganizowanej grupie przestępczej i skazał ich na kary pozbawienia wolności od roku do 6 lat.
113. Prawnicy i przedstawiciele organizacji pozarządowych, z którymi spotkała się GRETA, odnosili się do przypadków HL, które zostały przekwalifikowane na inne przestępstwa, w szczególności jako naruszenie praw pracowniczych (art. 218-221 k.k.), zatrudnianie cudzoziemców przebywających nielegalnie w Polsce (art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej), ułatwianie prostytucji (art. 203 i 204 k.k.), czy nakłanianie dzieci do żebractwa (co jest przestępstwem z Kodeksu Wykroczeń). Prokuratura zauważyła, że zmiana klasyfikacji następuje zazwyczaj z powodu braku dowodów na popełnienie przestępstwa handlu ludźmi. Według rozmówców GRETA, zmiana kwalifikacji regularnie ma miejsce w przypadkach handlu ludźmi w celu wyzysku siły roboczej. Żaden z wyżej wymienionych wyroków przeanalizowanych przez GRETA nie dotyczył takich przypadków.
114. Ponadto, prawnicy i przedstawiciele organizacji pozarządowych, z którymi spotkała się GRETA, zauważyli, że chociaż kryminalizacja handlu ludźmi w Polsce istnieje od 2010 r., jej stosowanie nadal stwarza trudności, ponieważ prokuratorzy i sędziowie korzystają z restrykcyjnej interpretacji pojęcia handlu ludźmi.⁶⁴ w szczególności stosują zbyt wąską definicję pojęcia „pracy przymusowej” i wydaje się, że istnieje luka w uznawaniu za handel ludźmi przypadków wyzysku w pracy obejmujących nadużycie pozycji bezbronności. Niezdolność do zebrania dowodów potwierdzających podczas inspekcji pracy, wynikająca z braku odpowiedniego

⁶¹ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Rutkowski i inni przeciwko Polsce, nr 72287/10, 7 lipca 2015 r.

⁶² [Link](#) do strony internetowej dotyczącej wykonania wyroku Rutkowski i inni przeciwko Polsce (w języku angielskim)

⁶³ Sąd Najwyższy, wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r. (IV KK 54/20).

⁶⁴ W tym zakresie zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2019 r., V KK 458/17; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2017 r., III KK 103/17.

Niektóre sądy powszechne uznały, że przed wprowadzeniem definicji do kodeksu karnego w 2010 r. (art. 189A kk), czyny handlu ludźmi polegały na handlu osobą fizyczną.) Polski Sąd Najwyższy uchylił te wyroki i orzekł, że handel ludźmi powinien być definiowany poprzez odniesienie do międzynarodowych instrumentów ratyfikowanych przez Polskę w tym czasie.

zaangażowania ofiar wyzysku (zob. pkt 225 i 226), przyczynia się do braku skutecznego ścigania. Badanie sfinansowane przez Radę Państw Morza Bałtyckiego opublikowane w 2020 r. wykazało, że w Polsce odnotowano niską liczbę postępowań w sprawach dotyczących handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy, a większość spraw dotyczyła obywateli polskich wykorzystywanych za granicą.⁶⁵ Jak zauważono w poprzednich raportach GRETA, „praca przymusowa” nie jest zdefiniowana ani penalizowana w prawie polskim, chociaż jest wymieniona w celach wykorzystania przestępstwa handlu ludźmi.⁶⁶ w rezultacie, sprawy HL są kwalifikowane jako przestępstwa zagrożone niższymi karami, takimi jak te przewidziane w ustawie z 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.⁶⁷

115. Krajowy Plan Działania na lata 2022-2024 przewiduje analizę potrzeby wprowadzenia zmian w celu zdefiniowania i/lub kryminalizacji pracy przymusowej. Zgodnie z wiedzą GRETA, w 2018 r. Instytutowi Wymiaru Sprawiedliwości powierzono badanie, w którym zalecono dodanie nowego ustępu penalizującego pracę przymusową do przepisu penalizującego handel ludźmi (art. 189a k.k.).⁶⁸ Niektórzy urzędnicy spotkani podczas wizyty wskazali, że nie ma jasnej decyzji w sprawie zmian legislacyjnych w tym zakresie, natomiast przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości uznali, że nie ma potrzeby wprowadzania odrębnego przestępstwa „pracy przymusowej”.
116. GRETA została również poinformowana o przypadku dziewięciu kierowców ciężarówek z Filipin, którzy zostali zwerbowani i zatrudnieni przez firmę zarejestrowaną w Polsce do pracy głównie w Holandii. Pracowali zbyt długo, spali w ciężarówkach i otrzymywali wynagrodzenie niższe od obiecanego. Kierowcy zostali początkowo zidentyfikowani przez holenderską policję jako domniemane ofiary handlu ludźmi w 2019 r., ale sprawa została oddalona we wrześniu 2021 r. przez sądy holenderskie.⁶⁹
117. Podczas wizyty przedstawiciele Straży Granicznej odnieśli się do kilku ostatnich dochodzeń w sprawach dotyczących handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy, w tym jednego w latach 2018-2020 dotyczącego pracowników z Ukrainy, Białorusi i Polski, w którym przesłuchano 113 pokrzywdzonych cudzoziemców, a mienie sprawców zostało zamrożone lub zajęte na łączną kwotę 1.055.899,98 zł. Inna sprawa w 2020 r. dotyczyła mołdawskich i rumuńskich pracowników w zakładach przetwórstwa rybnego; przesłuchano 100 świadków, zidentyfikowano 30 ofiar handlu ludźmi, a mienie sprawców zostało zamrożone lub zajęte na kwotę ponad 5 mln zł. Inne przypadki z 2020 r. dotyczyły pięciu obywateli Jemenu wykorzystywanych w restauracjach szybkiej obsługi oraz obywatela Rosji wykorzystywanego w gospodarstwie rolnym przez około 23 lata (szkody materialne ofiary oszacowano na 1,5 mln zł). Wszystkie te sprawy są w toku. GRETA została również poinformowana o kilku toczących się dochodzeniach dotyczących handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy, obejmujących ofiary z krajów Ameryki Łacińskiej (głównie z Gwatemali, Meksyku, Kolumbii i Wenezueli) rekrutowane przez agencje pracy tymczasowej (jedno w Lublinie dotyczące 63 ofiar, drugie w Zielonej Górze dotyczące 24 ofiar i trzecie w Łodzi dotyczące 35 ofiar).
118. Ponadto przedstawiciele Komendy Głównej Policji odnieśli się do kilku niedawnych lub

⁶⁵ Jak wspomniano w opracowaniu „Nowe dyskusje na temat skomplikowanych relacji między Polską a pracą przymusową” autorstwa dr Julii Muraszkiewicz (wrzesień 2020 r.), w 2018 r. opublikowano kolejne opracowanie dr Łukasza Wieczorka dotyczące postępowań sądowych wszczętych w latach 2011-2015. w 2011 r. prokuratura wszczęła osiem postępowań w sprawie handlu ludźmi w celu zmuszania do pracy, w 2012 r. - siedem, w 2013 r. - sześć, w 2014 r. - osiem, a w 2015 r. - 21 postępowań. w latach 1998-2012 tylko trzy sprawy zakończyły się wyrokami skazującymi.

⁶⁶ Zob. pkt 183 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁶⁷ Ibid 65.

⁶⁸ Ten nowy ustęp miałby następujące brzmienie (tłumaczenie nieoficjalne): „Kto zmusza człowieka, za jego zgodą, do wykonywania pracy poniżającej jego godność albo do świadczenia usług poniżających tę godność, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”. <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/10/IWS-Pohl-%C5%81.-Burdziak-K.-Banaszak-P.Stosunek-polskiego-prawa-karnego-do-ziawiska-pracy-przymusowej.pdf> (w języku polskim, str. 17-19)

⁶⁹ <https://pulitzercenter.org/stories/exploited-displaced-filipino-truck-drivers-eu-come-home-uncertainties>

trwających dochodzeń w sprawach dotyczących handlu ludźmi. Jedna z nich dotyczyła zmuszania Polek do prostytucji w prywatnych mieszkaniach; 18 oskarżonych zostało umieszczonych w areszcie tymczasowym, zajęto mienie na łączną kwotę 4.700 zł (około 1.000 euro), a w grudniu 2021 r. prokuratura skierowała do sądu akt oskarżenia.

119. Chociaż osoby prawne mogą ponosić odpowiedzialność za handel ludźmi w Polsce,⁷⁰ według przedstawiciela Prokuratury Krajowej, z którym spotkała się GRETA, w Polsce nigdy nie doszło do skazania ani ścigania osób prawnych za handel ludźmi. w drugim Krajowym Planie Wdrażania Wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka zaplanowano wznowienie prac nad nowelizacją ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, a w momencie zgłaszania przez władze polskie uwag do projektu raportu (luty 2023 r.) nowelizacja oczekiwała na ostateczne zatwierdzenie przez rząd.
120. Jak przewidziano w KPD na lata 2022-2024, podręcznik „Handel ludźmi. Praktyczne aspekty prowadzenia postępowań” został opracowany przez grupę roboczą Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i opublikowany 31 sierpnia 2022 r.⁷¹ Zawiera wytyczne dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w sprawach dotyczących handlu ludźmi i porusza szeroki zakres zagadnień, w tym identyfikację ofiar, ich prawa, dochodzenie w sprawach, ściganie, orzekanie i sankcje oraz wykorzystanie narzędzi współpracy międzynarodowej.
121. GRETA obawia się, że reformy wymiaru sprawiedliwości przyjęte w Polsce w ostatnich latach mogły mieć negatywny wpływ na skuteczność polskiego sądownictwa. Warto zauważyć, że od czasu uchwalenia w 2017 r. zmian w ustawie o ustroju sądów powszechnych, treść orzeczeń wydawanych przez sędziów sądów powszechnych może zostać zakwalifikowana jako przewinienie dyscyplinarne. w rezultacie wielu sędziów obawia się popełniać błędy lub podejmować decyzje sprzeczne z ustalonymi praktykami, a postępowania sądowe trwają dłużej. GRETA przyjmuje do wiadomości wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 lipca 2021 r., w którym uznano, że zezwalając na zakwalifikowanie treści orzeczeń sądowych jako przewinienia dyscyplinarnego, Polska uchybiła zobowiązaniom do zapewnienia środków odwoławczych wystarczających do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej.⁷² Według władz polskich reformy wymiaru sprawiedliwości były uzasadnione potrzebą przywrócenia zaufania publicznego do sądownictwa, rozwiązania problemu nadmiernej długości postępowań, pociągnięcia do odpowiedzialności sędziów, którzy byli związani z reżimem komunistycznym, a także ograniczenia „nadmiernych uprawnień” i „szerokiego immunitetu” sędziów.⁷³ Reformy wymiaru sprawiedliwości zostały jednak skrytykowane przez społeczeństwo obywatelskie i organizacje międzynarodowe za podważanie niezależności sądownictwa i korzystanie z praw podstawowych.⁷⁴ Europejski Trybunał Praw Człowieka i Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydały kilka wyroków dotyczących tych reform.⁷⁵ Rząd Polski poinformował Kancelarię Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, że środki tymczasowe wskazane przez Trybunał w dniu 6 grudnia 2022 r. w trzech sprawach dotyczących domniemanego przeniesienia sędziów w odwecie za stosowanie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka lub Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej nie

⁷⁰ Zob. pkt 170 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁷¹ <https://www.gov.pl/web/prokuratura-kraiowa/wydanie-specjalne-handel-ludzi-praktyczne-aspekty-prowadzenia-postepowan>

⁷² ETS, wyrok Trybunału (Wielka Izba) z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie C-791/19 Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, pkt 235. [Link](#)

⁷³ [Biała Księga](#) w sprawie reformy polskiego sądownictwa przygotowana przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, 7 marca 2018 r.

⁷⁴ Zob. m.in. specjalny sprawozdawca ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników, [Raport](#) po wizycie krajowej w październiku 2017 r.; Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, [Sprawozdanie](#) po wizycie krajowej w marcu 2019 r.; [Postępowanie UE](#) na podstawie art. 7 Traktatu o Unii Europejskiej wszczęte w grudniu 2017 r.

⁷⁵ ETPC, wyrok (Wielka Izba) z dnia 15 marca 2022 r., GRZĘDA przeciwko POLSCE, skarga nr 43572/18; ETPC, wyrok z dnia 16 czerwca 2022 r., ŻUREK przeciwko POLSCE, skarga nr. 39650/18.

ETS, wyrok Trybunału (Wielka Izba) z dnia 24 czerwca 2019 r., Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, sprawa C-619/18; wyrok Trybunału (Wielka Izba) z dnia 15 lipca 2021 r., Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, sprawa C-791/19; wyrok Trybunału (Wielka Izba) z dnia 5 listopada 2019 r., Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, sprawa C-192/18.

będą przestrzegane.⁷⁶

122. GRETA pozytywnie odnotowuje opracowanie wytycznych dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w sprawach dotyczących handlu ludźmi. Jednakże, pomimo ograniczonej dostępności danych umożliwiających analizę reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na handel ludźmi, wydaje się, że liczba wyroków skazujących za handel ludźmi, w szczególności w celu wyzysku w pracy jest niska, a wyroki są często zawieszane. Zbyt duży nacisk kładzie się na zeznania ofiary podczas dochodzenia karnego. Jeśli postępowanie opiera się wyłącznie na zeznaniach ofiary, wywiera to ogromną presję na ofiarę, która często jest bezbronna i może doznać traumy. GRETA jest również zaniepokojona nadmierną długością postępowań sądowych w sprawach dotyczących HL. GRETA podkreśla, że brak skazania handlarzy oraz brak skutecznych, proporcjonalnych i odstrasających sankcji tworzy kulturę bezkarności i podważa wysiłki na rzecz zwalczania handlu ludźmi. Pojęcie „nadużywania trudnej sytuacji”, które jest częścią międzynarodowej definicji handlu ludźmi, powinno być właściwie rozumiane i stosowane w praktyce.
123. GRETA ponownie wzywa władze polskie do podjęcia dalszych działań w celu wzmocnienia reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na HL, w tym poprzez:
- **zapewnienie, że przestępstwa handlu ludźmi dotyczące różnych form wykorzystywania będą aktywnie i szybko badane, niezależnie od tego, czy ofiara złożyła skargę dotyczącą zgłoszonego przestępstwa;**
 - **wykorzystanie specjalnych technik dochodzeniowych w celu zebrania dowodów rzeczowych, dokumentacyjnych, finansowych i cyfrowych, bez konieczności opierania się wyłącznie na zeznaniach ofiar lub świadków;**
 - **zapewnienie, że przestępstwa związane z handlem ludźmi będą ścigane jako takie przestępstwa, a nie jako przestępstwa zagrożone niższymi karami, za każdym razem, gdy okoliczności sprawy na to pozwolą i doprowadzą do skutecznych, proporcjonalnych i odstrasających sankcji dla osób skazanych. Procedura ugody powinna być stosowana tylko wyjątkowo w sprawach dotyczących handlu ludźmi, z zastrzeżeniem odpowiednich zabezpieczeń, w przypadku gdy skrócenie kary jest wyraźnie uzależnione od korzyści oferowanych przez ugodę (korzyści te są wskazane w orzeczeniu sądowym zatwierdzającym ugodę), a ugoda nie narusza w żaden sposób praw ofiar, w tym ich dostępu do odszkodowania;**
 - **przegląd istniejących przepisów prawnych i orzeczeń sądowych dotyczących handlu ludźmi w celu wyzysku siły roboczej oraz wzmocnienie wysiłków na rzecz prowadzenia dochodzeń, ścigania i skazywania sprawców handlu ludźmi w celu wyzysku siły roboczej;**
 - **zapewnienie rozsądnego czasu trwania postępowań sądowych w sprawach dotyczących handlu ludźmi, zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (art. 6 ust. 1 EKPC) i standardami określonymi przez Europejską Komisję na rzecz Skuteczności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ);⁷⁷**
 - **usprawnienie gromadzenia danych statystycznych dotyczących dochodzeń,**

⁷⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7573075-10409301&filename=Non-compliance%20with%20interim%20measure%20in%20Polish%20judiciary%20cases.pdf>

⁷⁷ <https://rm.coe.int/cepej-2018-26-en-rapport-calvez-regis-en-length-of-court-proceedings-e/16808ffc7b>

ścigania i wyroków skazujących za przestępstwa związane z handlem ludźmi (zob. również pkt 197).

124. GRETA uważa również, że władze polskie powinny nadal rozwijać specjalizację wśród śledczych, prokuratorów i sędziów zajmujących się sprawami handlu ludźmi, w tym handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy.

8. Klauzula niekaralności (art. 26)

125. Zgodnie z art. 26 Konwencji, Strony muszą przewidzieć możliwość nienakładania kar na ofiary handlu ludźmi za ich udział w czynach bezprawnych w zakresie, w jakim zostały do tego zmuszone. Jak wcześniej podkreśliła GRETA, kryminalizacja ofiar handlu ludźmi nie tylko narusza obowiązek państwa do świadczenia usług i pomocy ofiarom, ale także zniechęca ofiary do zgłaszania się i współpracy z organami ścigania, tym samym zakłócając obowiązek państwa do prowadzenia dochodzeń i ścigania osób odpowiedzialnych za handel ludźmi.⁷⁸ Ponadto GRETA zauważyła, że brakuje konkretnego przepisu dotyczącego niekarania ofiar handlu ludźmi pociągą za sobą ryzyko różnego traktowania, w zależności od prokuratora odpowiedzialnego za sprawę.
126. Prawo polskie nadal nie zawiera konkretnego przepisu dotyczącego niekarania ofiar handlu ludźmi zmuszonych do popełnienia czynów niezgodnych z prawem, pomimo wcześniejszych zaleceń GRETA w tym zakresie.⁷⁹ Władze powtórzyły swoje stanowisko, że istniejące przepisy prawne zwalniające osoby z odpowiedzialności karnej są wystarczające do przestrzegania zasady niekaralności, a mianowicie art. 26 k.k. („stan wyższej konieczności”), który umożliwia prokuratorom niewszczywanie postępowań karnych lub ich umarzanie na podstawie art. 17 k.p.k. Ponadto władze powołały się na art. 59, 60 i 61 k.k., które przewidują nadzwyczajne złagodzenie kary, warunkowe zawieszenie jej wykonania lub odstąpienie od wymierzenia kary w przypadku spełnienia przesłanek określonych w tych artykułach.
127. GRETA zauważa, że wyżej wymienione ogólne przepisy prawa karnego nie odnoszą się wyraźnie do sytuacji, w której osoby są zmuszane do popełniania przestępstw. w szczególności art. 26 k.k. dotyczy sytuacji, w których osoby popełniają przestępstwa w celu uniknięcia bezpośredniego niebezpieczeństwa zagrażającego jakiemukolwiek „dobru” chronionemu prawem. Ponieważ warunki określone w art. 26 k.k. są szerokie, może to powodować niepewność prawną i niejednolite stosowanie prawa na całym terytorium.
128. GRETA nie zna żadnych przykładów ani orzecznictwa dotyczącego stosowania wyżej wymienionych przepisów w przypadkach ofiar handlu ludźmi zmuszonych do popełnienia czynów niezgodnych z prawem. Urzędnicy spotkani podczas wizyty nie przedstawili GRETA żadnych przypadków, w których zastosowano zasadę niekaralności. Ze względu na inkwizycyjny charakter postępowania karnego w Polsce jest to głównie sprawa prokuratorów.
129. Seksbiznes nie jest w Polsce uznawany za przestępstwo, ale Kodeks wykroczeń zawiera określone wykroczenia przeciwko moralności publicznej, takie jak czyn nieobyczajny naruszający porządek publiczny (art. 142). Artykuł 16 Kodeksu Wykroczeń przewiduje wyłączenie odpowiedzialności w przypadku „stanu wyjątkowego”.
130. GRETA nie otrzymała żadnych informacji na temat ram prawnych dotyczących niekarania ofiar handlu ludźmi za przestępstwa administracyjne (takie jak nielegalna praca lub przestępstwa podatkowe).
131. „Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia

⁷⁸ Zob. drugi raport generalny GRETA, pkt 58.

⁷⁹ Zob. pkt 176 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 204-206 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski.

przestępstwa handlu ludźmi”, który zapewnia standardowe procedury operacyjne identyfikacji ofiar handlu ludźmi (zob. pkt 250), instruuje funkcjonariuszy organów ścigania w następujący sposób: „W przypadku ustalenia, że ofiara handlu ludźmi popełniła czyn zabroniony, należy ustalić, czy czyn ten był bezpośrednio związany z jej wyzyskiem i czy sprawcy tego wyzysku zmusili ofiarę do popełnienia tego czynu”. Ponadto, Wytyczne metodologiczne dla prokuratorów prowadzących lub nadzorujących postępowania karne dotyczące handlu ludźmi (2006) obejmują kwestię nieścigania ofiar.⁸⁰ GRETA zauważa również, że niedawno opublikowany podręcznik „Handel ludźmi. Praktyczne aspekty prowadzenia postępowań” zawiera informacje dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów na temat zasady niekaralności (zob. pkt 120). Władze wskazały, że kwestia ta jest przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, prokuratorów i sędziów.

132. Urzędnicy Ministerstwa Sprawiedliwości, z którymi spotkała się GRETA, stwierdzili, że nie zostali poinformowani o niespójności w stosowaniu zasady niekaralności, która mogłyby uzasadniać reformę ram prawnych. Według nich, art. 26 Konwencji ma bezpośredni skutek w prawie krajowym i może być stosowany przez sądy.
133. GRETA przypomina, że obawa przed odwetem za działania prowadzone pod przymusem może być utrzymującym się czynnikiem, który zniechęca ofiary handlu ludźmi do kontaktowania się z władzami i/lub organizacjami pomocowymi. Zasada niekaralności jest niezbędnym kamieniem węgielnym w walce z handlem ludźmi, zapobiegając ponownej wiktymizacji i zapewniając ofiarom dostęp do usług.⁸¹
134. GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dodatkowe działania w celu zagwarantowania poszanowania zasady niekarania ofiar handlu ludźmi, w tym poprzez:
- **przyjęcie konkretnego przepisu prawnego zapewniającego niekaranie ofiar handlu ludźmi za ich udział w niezgodnych z prawem działaniach, w tym przestępstwach administracyjnych, w zakresie, w jakim zostały do tego zmuszone i niezależnie od ich współpracy z organami ścigania;**
 - **zapewnienie dalszych wskazówek i szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie stosowania zapisanego w Konwencji zakazu karania.**
135. GRETA zachęca również władze polskie do gromadzenia danych i monitorowania stosowania zasady niekarania, w celu zidentyfikowania niedociągnięć w stosowaniu tej zasady i podjęcia działań w tym zakresie.

9. Ochrona ofiar i świadków (art. 28 i 30)

136. Zgodnie z art. 28 Konwencji, Strony muszą podjąć niezbędne środki w celu zapewnienia skutecznej i odpowiedniej ochrony przed potencjalnym odwetem lub zastraszaniem ofiar i świadków handlu ludźmi, a także członków organizacji społeczeństwa obywatelskiego wspierających ofiarę podczas postępowania karnego oraz, w stosownych przypadkach, członków rodzin ofiar. Zastraszanie ofiar i świadków prawie zawsze ma na celu ukrycie dowodów przeciwko oskarżonym. Skuteczna ochrona może mieć różny charakter (ochrona fizyczna, relokacja, zmiana tożsamości) i zależy od oceny ryzyka, na jakie narażone są ofiary i świadkowie. Ponadto art. 28 ust. 3 stanowi, że pokrzywdzonemu dziecku zapewnia się szczególne środki ochrony, biorąc pod uwagę najlepszy interes dziecka. Jeśli chodzi o okres,

⁸⁰ Zob. pkt 107 pierwszego raportu GRETA na temat Polski.

⁸¹ W odniesieniu do postanowienia o niekaraniu zob. [V.C.L. i A.N. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu](#) Ostateczny wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 lipca 2021 r.

w którym należy zapewnić środki ochrony, Konwencja w sposób niewyczerpujący odnosi się do okresu dochodzenia i postępowania lub okresu następującego po nich. Okres, w którym należy zapewnić środki ochrony, zależy od zagrożeń dla danych osób. Ponadto, ponieważ handel ludźmi ma często charakter międzynarodowy, a niektóre kraje są małe, art. 28 ust. 5 zachęca Strony do zawierania umów lub porozumień z innymi krajami w celu wdrożenia art. 28.

137. Ponadto, art. 30 Konwencji wymaga od Stron dostosowania procedur sądowych w taki sposób, aby chronić prywatność ofiar i zapewnić im bezpieczeństwo, w tym specjalne środki ochrony pokrzywdzonych dzieci. o ile środki przewidziane w art. 28 dotyczą ochrony pozasądowej, art. 30 odnosi się do środków proceduralnych, które należy wprowadzić. Zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka i orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do osiągnięcia celów art. 30 można wykorzystać następujące środki: przesłuchania niejawne, technologię audiowizualną, nagrania zeznań i zeznania anonimowe.
138. Jak opisano w drugim raporcie GRETA, ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla ofiar i świadków przewiduje środki ochrony, które można podjąć w ramach postępowania karnego w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia ofiar, świadków i ich bliskich.⁸² Zgodnie z art. 12 tej ustawy, o zastosowaniu środków zabezpieczających decyduje Policja na wniosek osoby zainteresowanej lub za jej zgodą na wniosek właściwego sądu lub prokuratora. Funkcjonariusze Straży Granicznej muszą przekazać sprawę Policji w przypadku zidentyfikowania ofiary handlu ludźmi, która wymaga szczególnej pomocy i ochrony. Środki ochrony przewidziane przez prawo zależą od poziomu i charakteru zagrożeń dla danej osoby. Obejmują one ochronę na czas trwania postępowania (art. 4), bezpieczeństwo osobiste (art. 5), pomoc w zmianie miejsca zamieszkania (art. 6) i pomoc finansową (art. 7). Według władz, środki mogą zostać podjęte nawet przed wszczęciem postępowania i mogą trwać tak długo, jak długo utrzymuje się zagrożenie dla życia lub zdrowia.
139. Na podstawie k.p.k. stosuje się dalsze środki ochrony, w tym obowiązek zachowania w tajemnicy miejsca zamieszkania i pracy pokrzywdzonego (art. 191 ust. 1b) lub okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości pokrzywdzonego („świadek anonimowy”, art. 184), możliwość składania zeznań bez obecności oskarżonego (art. 390 ust. 2 i 3) lub online za pośrednictwem urzędów technicznych (art. 177 ust. 1 lit. a) oraz możliwość prowadzenia rozprawy z wyłączeniem jawności (art. 316 ust. 3). Możliwe jest również nadanie nowej tożsamości ofiarom i prowadzenie anonimowych przesłuchań podczas rozpraw sądowych (art. 173 ust. 2). Ponadto ofiary mogą zażądać informacji o dacie zwolnienia ich sprawców (art. 253 ust. 3), ale informacje te nie są dostarczane przez władze z własnej inicjatywy.
140. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw wprowadziła zasadę jednego przesłuchania dla ofiar niektórych przestępstw, obowiązkowy udział biegłego psychologa oraz brak bezpośredniej konfrontacji z oskarżonym (nowy art. 185c k.p.k.). Ponadto przesłuchanie ofiary musi być rejestrowane w formie nagrania audio i wideo. Jednakże, zgodnie z wiedzą GRETA, ofiary handlu ludźmi skorzystałyby z tego przepisu tylko wtedy, gdyby były również ofiarami przestępstw przeciwko wolności seksualnej, np. gwałtu (art. 197-199 k.k.). Szczególne zasady mają zastosowanie do dzieci poniżej 15 roku życia (zob. pkt 176).
141. „Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa HL” zawiera wytyczne dla funkcjonariuszy organów ścigania dotyczące procedury, której należy przestrzegać przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu środków ochronnych. Ponadto, podręcznik „Handel ludźmi. Praktyczne aspekty prowadzenia postępowań” podkreśla potrzebę ochrony ofiar przed wtórną wiktymizacją i zawiera wytyczne

⁸² Zob. pkt 190-191 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

dotyczące stosowania środków ochrony i prowadzenia przesłuchań ofiar.

142. GRETA została poinformowana, że środki bezpieczeństwa osobistego zgodnie z ustawą o ochronie i pomocy ofiarom i świadkom zostały przyznane jednej ofierze handlu ludźmi i jej krewnym w sprawie zidentyfikowanej przez Straż Graniczną w 2018 roku. w innym przypadku uznano, że środki ochrony nie były uzasadnione. Brakuje dostępnych danych na temat stosowania środków ochronnych zgodnie z k.p.k.
143. Prawnicy i przedstawiciele organizacji pozarządowych, z którymi spotkała się GRETA, wyrazili zaniepokojenie, że w praktyce zasada unikania wtórnej wiktymizacji nie jest przestrzegana, a ofiary mogą być wielokrotnie proszone o złożenie zeznań.
144. GRETA z zadowoleniem przyjmuje środki przewidziane w prawie w celu ochrony ofiar i świadków handlu ludźmi oraz wprowadzenie wytycznych dotyczących stosowania takich środków. GRETA jest jednak zaniepokojona faktem, że w praktyce ofiary handlu ludźmi rzadko otrzymują środki ochrony w ramach postępowania karnego.
145. GRETA uważa, że władze polskie powinny w pełni wykorzystać środki przewidziane w prawie krajowym w celu ochrony ofiar i świadków handlu ludźmi oraz zapobiegania wtórnej wiktymizacji, w tym poprzez:
- **korzystanie z wideokonferencji i innych odpowiednich środków w celu uniknięcia bezpośredniego przesłuchania („bezpośredniej konfrontacji”) ofiar i oskarżonych;**
 - **dalsze opracowywanie wytycznych i szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie środków ochrony i zasady jednego przesłuchania;**
 - **zapewnienie, aby ofiary były systematycznie informowane o przysługującym im prawie do środków ochrony, zgodnie z zaleceniem zawartym w pkt 51.**

10. Organy wyspecjalizowane i jednostki koordynujące (art. 29)

146. Zgodnie z art. 29 ust. 1 Konwencji, Strony muszą przyjąć niezbędne środki w celu promowania specjalizacji osób lub podmiotów w działaniach przeciwko handlowi ludźmi i ochronie ofiar. Każdy kraj musi posiadać specjalistów ds. zwalczania handlu ludźmi w wystarczającej liczbie i wyposażonych w odpowiednie zasoby. Personel wyspecjalizowanych władz i organów koordynujących powinien w miarę możliwości składać się zarówno z kobiet, jak i mężczyzn. Aby skutecznie zwalczać handel ludźmi i chronić jego ofiary, konieczne jest zapewnienie odpowiedniego szkolenia odpowiednim urzędnikom.
147. Jednostka ds. Zwalczania Handlu Ludźmi w Komendzie Głównej Policji składa się obecnie z 11 pracowników.⁸³ Jednostka monitoruje, koordynuje i wspiera pracę zespołów ds. zwalczania handlu ludźmi w regionalnych komendach policji (57 pracowników) oraz koordynatorów ds. zwalczania handlu ludźmi w regionalnych wydziałach centralnego biura śledczego (18 pracowników). Straż Graniczna posiada również wyspecjalizowaną jednostkę zajmującą się zapobieganiem i zwalczaniem handlu ludźmi, a w każdym regionie znajduje się koordynator Straży Granicznej ds. zwalczania handlu ludźmi.⁸⁴ Jednakże, niektórzy rozmówcy, z którymi spotkała się GRETA, uważali, że koordynatorzy Policji i Straży Granicznej nie mają wystarczająco dużo czasu i zasobów, aby wykonywać swoje zadania, które stanowią dodatek

⁸³ Zob. pkt 24 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

⁸⁴ Zob. pkt 100 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

do ich zwykłych obowiązków jako funkcjonariuszy organów ścigania.

148. W Prokuraturze Krajowej działa koordynator ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi, który jest informowany o wszystkich postępowaniach w sprawach dotyczących handlu ludźmi w kraju i doradza prokuratorom zajmującym się tymi sprawami. Ponadto istnieją koordynatorzy ds. zwalczania handlu ludźmi na poziomie biur apelacyjnych Prokuratury Krajowej oraz w niektórych biurach regionalnych.⁸⁵
149. Nowi funkcjonariusze policji przechodzą podstawowe szkolenie obejmujące przestępstwo handlu ludźmi. Zgodnie z decyzją Komendanta Głównego Policji z 2018 r., funkcjonariusze policji zajmujący się sprawami handlu ludźmi i seksualnego wykorzystywania dzieci przechodzą specjalne szkolenia na temat handlu ludźmi i seksualnego wykorzystywania dzieci. Co kwartał w szkoleniu uczestniczy około 2530 funkcjonariuszy policji, głównie z lokalnych posterunków policji. w latach 2021-2022 przeprowadzono dodatkowe szkolenia dla koordynatorów policyjnych na temat handlu ludźmi w celu poprawy identyfikacji ofiar.⁸⁶ Wszyscy funkcjonariusze Straży Granicznej przechodzą podstawowe szkolenie w zakresie handlu ludźmi, a funkcjonariuszom pracującym nad sprawami związanymi z handlem ludźmi oferowane są dodatkowe szkolenia specjalistyczne. Ponadto GRETA została poinformowana, że w 2021 r. 22 przedstawicieli Straży Granicznej i Policji skorzystało ze szkolenia na temat handlu ludźmi finansowanego z funduszy norweskich.
150. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury oferuje coroczne szkolenia na temat handlu ludźmi dla prokuratorów, sędziów i pracowników sądów. Obejmuje ono prawo i orzecznictwo krajowe i międzynarodowe, sytuację prawną ofiar w świetle prawa polskiego, metodologię przesłuchiwanie ofiar, metodologię prowadzenia postępowań karnych w sprawach dotyczących handlu ludźmi i usuwania uchybień w ściganiu, a także współpracę międzynarodową w sprawach dotyczących handlu ludźmi. GRETA została poinformowana, że w szkoleniu wzięło udział 65 osób w 2018 r., 61 w 2019 r. i 26 w 2020 r. Według władz, szkolenia, które zostaną przeprowadzone w 2023 r., powinny obejmować pomoc i odszkodowania dla ofiar, zwalczanie przestępstw związanych z pracą przymusową, zasadę niekarania oraz prowadzenie przesłuchań przyjaznych dzieciom.
151. Jak wspomniano w pkt 23, od 15 lutego 2019 r. krajowa koordynacja polityki przeciwdziałania handlowi ludźmi została powierzona Zespołowi ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi pod przewodnictwem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, który zastąpił dawny Międzyresortowy Komitet ds. zwalczania handlu ludźmi. Obsługę sekretariatu Zespołu zapewnia Wydział Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Do zadań jednostki należy zarządzanie zamówieniami publicznymi na prowadzenie KCIK, koordynacja działań i podmiotów przeciwdziałających handlowi ludźmi w Polsce, a także udział w działaniach na poziomie międzynarodowym. w czasie wizyty jednostka składała się z czterech pracowników. GRETA jest zaniepokojona faktem, że zasoby ludzkie przeznaczone na koordynację działań przeciwko handlowi ludźmi zmniejszyły się na przestrzeni lat i są niewystarczające, aby sprostać szerokiemu zakresowi przypisanych im zadań. Członkowie społeczeństwa obywatelskiego wyrazili również zaniepokojenie wysoką rotacją w składzie jednostki, co ma negatywny wpływ na utrzymanie wiedzy specjalistycznej.
152. Regionalne zespoły ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi zostały utworzone we wszystkich 16 regionach (województwach) Polski.⁸⁷ w ich skład wchodzi przedstawiciele instytucji publicznych, organów ścigania (Policji i Straży Granicznej), prokuratur, sądów, inspekcji pracy i organizacji pozarządowych. Ich rolą jest koordynacja działań prewencyjnych, pomoc ofiarom

⁸⁵ Zob. pkt 34 i 35 pierwszego raportu GRETA na temat Polski.

⁸⁶ Projekt „Identyfikacja ofiar handlu ludźmi jako podstawa uzyskania wsparcia przez ofiarę”, finansowany przez [Polski Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego](#).

⁸⁷ Zob. pkt 25 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

handlu ludźmi, szkolenie specjalistów, a także wymiana informacji i doświadczeń w zakresie handlu ludźmi.

153. Jak wspomniano w pkt 8, GRETA spotkała się z członkami regionalnego zespołu ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi na Podkarpaciu, ustanowionego dekretem regionalnym z dnia 5 marca 2015 r. w grudniu 2021 r. odbywające się co dwa lata spotkanie zespołu regionalnego przybrało formę seminarium zorganizowanego przez okręgowy inspektorat pracy w celu podniesienia świadomości, wymiany informacji na temat zagrożeń i doświadczeń związanych z pracą przymusową. w pierwszej połowie 2022 r. spotkanie poświęcone było bezpieczeństwu uchodźców z Ukrainy. Pozostałe działania obejmowały podnoszenie świadomości, obchody Dnia UE przeciwko handlowi ludźmi, a także organizację wystaw na temat handlu ludźmi.

154. **Przyjmując z zadowoleniem wysiłki podjęte w celu rozwoju specjalizacji profesjonalistów zajmujących się handlem ludźmi, GRETA uważa, że władze polskie powinny zapewnić, aby szkolenia na temat handlu ludźmi były systematyczne i okresowo aktualizowane, a organy ścigania, prokuratura i sądownictwo miały zapewnione odpowiednie zasoby, aby umożliwić skuteczne dochodzenie, ściganie i orzekanie w sprawach dotyczących handlu ludźmi.**

155. GRETA uważa również, że władze polskie powinny:

- **wzmocnić krajową koordynację działań przeciwko handlowi ludźmi i zapewnić, aby zasoby ludzkie Wydziału ds. handlu ludźmi w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji były wystarczające i stabilne;**
- **zapewnić dalsze wspieranie koordynacji działań przeciwko handlowi ludźmi na poziomie regionalnym oraz wzmocnienie współpracy między instytucjami krajowymi i regionalnymi.**

11. Współpraca międzynarodowa (art. 32)

156. Art. 32 Konwencji nakłada na strony obowiązek współpracy w jak najszerszym zakresie w celu zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi, ochrony ofiar i udzielania pomocy ofiarom oraz prowadzenia dochodzeń i ścigania przypadków handlu ludźmi. Współpraca międzynarodowa pomiędzy stronami Konwencji ma również zasadnicze znaczenie dla umożliwienia ofiarom handlu ludźmi dostępu do skutecznych środków ochrony prawnej. Strony muszą współpracować ze sobą „w najszerszym możliwym zakresie”. Zasada ta wymaga od nich zaangażowania się w szeroko zakrojoną współpracę i zminimalizowania przeszkód w płynnym i szybkim przepływie informacji i dowodów w skali międzynarodowej. w odniesieniu do współpracy międzynarodowej w sprawach karnych do celów dochodzeń lub postępowań, Konwencja nie unieważnia ani nie zastępuje odpowiednich instrumentów międzynarodowych lub regionalnych⁸⁸ dotyczących wzajemnej pomocy prawnej i ekstradycji, wzajemnych porozumień między Stronami takich instrumentów oraz odpowiednich przepisów prawa krajowego dotyczących współpracy międzynarodowej.

157. Polskie krajowe ramy współpracy międzynarodowej w postępowaniach karnych dotyczących HL zostały opisane w poprzednich raportach GRETA.⁸⁹ Na poziomie UE współpracę policyjną i sądową ułatwiają instrumenty i agencje europejskie.⁹⁰ Polska jest również stroną kilku umów

⁸⁸ Na przykład Europejska konwencja o ekstradycji, Europejska konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych i jej protokoły, decyzja ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, Konwencja o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa itp.

⁸⁹ Zob. pkt 196-197 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 98-102 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski.

⁹⁰ Takich jak decyzje ramowe Rady w sprawie wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych (JIT), europejski nakaz aresztowania

wielostronnych i dwustronnych, które umożliwiają wzajemną pomoc prawną w sprawach dotyczących handlu ludźmi z krajami spoza UE.⁹¹ w przypadku braku umów dwustronnych współpraca odbywa się na zasadzie wzajemności, z zastosowaniem zasad k.p.c. dotyczących współpracy międzynarodowej (rozdział 62). Wymiana informacji z odpowiednikami zagranicznymi odbywa się za pośrednictwem polskich oficerów łącznikowych za granicą, zagranicznych oficerów łącznikowych akredytowanych w Polsce, a także Interpolu, Europolu czy Eurojust.

158. W latach 2019-2020 Polska uczestniczyła w pięciu umowach o utworzeniu wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych (JIT) w sprawach HL za pośrednictwem EUROJUST. Pod koniec 2021 r. utworzono zespół JIT z udziałem Wielkiej Brytanii i Cypru do zbadania sprawy przemytu migrantów i handlu ludźmi w celu zawarcia przymusowego małżeństwa.
159. GRETA została poinformowana, że władze polskie skierowały dwa europejskie nakazy dochodzeniowe do władz szwedzkich w związku z domniemanym przypadkiem pracy przymusowej.
160. Ministerstwo Sprawiedliwości nie gromadzi danych na temat wniosków o wzajemną pomoc prawną w sprawach dotyczących handlu ludźmi i nie podało przykładów współpracy sądowej w takich sprawach.
161. Współpraca międzynarodowa odbywa się również za pośrednictwem EUROPOLU, w szczególności w ramach Europejskiej Multidyscyplinarnej Platformy Przeciwdziałania Zagrożeniom Kryminalnym (EMPACT), Dni Wspólnych Działań i wymiany informacji w ramach Projektu Analitycznego (AP) Phoenix za pośrednictwem Aplikacji Sieci Bezpiecznej Wymiany Informacji (*SIENA*). Zagraniczni oficerowie łącznikowi, w szczególności z Wielkiej Brytanii, Holandii, Rumunii, Niemiec, Norwegii, Ukrainy, Litwy i Bułgarii zostali akredytowani w Polsce. Jeśli chodzi o kraje pozaeuropejskie, przedstawiciele policji wskazali, że prowadzona jest współpraca międzynarodowa ze Stanami Zjednoczonymi, Kanadą i Australią w sprawach dotyczących wykorzystywania dzieci w Internecie.
162. Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) zawarła 12 umów dwustronnych z zagranicznymi odpowiednikami w Belgii, Bułgarii, Danii, Estonii, na Litwie, w Luksemburgu, Norwegii, Portugalii, Hiszpanii, Czechach, Holandii i na Słowacji. Umowy te przewidują możliwość przeprowadzania wspólnych inspekcji, wymiany informacji, przekazywania skarg złożonych przeciwko pracodawcom zarejestrowanym w drugim kraju oraz uczestniczenia we wspólnych działaniach. Od lutego 2019 r. przygotowywany jest projekt umowy z Francją. Współpraca z krajami UE odbywa się również za pośrednictwem Systemu Wymiany Informacji na Rynku Wewnętrznym (IMI), który umożliwia uzyskanie informacji o pracownikach delegowanych. GRETA została poinformowana, że PIP rozpoczęła negocjacje w sprawie umowy o współpracy z Państwową Służbą Pracy Ukrainy w 2011 roku.
163. Jak wspomniano w drugim raporcie GRETA, istnieje współpraca z władzami brytyjskimi w zakresie przekazywania polskich ofiar handlu ludźmi z Wielkiej Brytanii do Polski.⁹² w ramach tych działań przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Straży Granicznej, Prokuratury Krajowej oraz organizacji pozarządowych uczestniczą w Panelu Doradczym organizowanym przez Ambasadę Wielkiej Brytanii w Warszawie.
164. Władze polskie współpracują również z Biurem Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) w Polsce w ramach Programu Wspierania Dobrowolnych Powrotów i Reintegracji. Program ten umożliwia bezpieczny powrót z Polski około 20 ofiar handlu ludźmi rocznie (np.

(ENA), zamrożenie aktywów lub dyrektywy w sprawie europejskiego nakazu ochrony, europejskiego nakazu dochodzeniowego (END).

⁹¹ Drugi raport GRETA dotyczący Polski (pkt 196) wymienia Algierię, Białoruś, Bośnię i Hercegowinę, Kanadę, Chiny, Egipt, Irak, Libię, Serbię, USA, Tajlandię, Wietnam i Macedonię Północną.

⁹² Zob. pkt 198 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

w ostatnich latach do Gwatemali i Kolumbii). Zgodnie z wiedzą GRETA, po powrocie ofiar do kraju pochodzenia współpraca międzynarodowa jest rzadko wykorzystywana w celu zapewnienia udziału ofiar w postępowaniach sądowych w Polsce, zwłaszcza w celu uzyskania odszkodowania.

165. Polska uczestniczy w pracach Grupy Zadaniowej przeciwko Handlowi Ludźmi Rady Państw Morza Bałtyckiego (CBSS). w 2018 r. Polska przystąpiła do projektu CBSS „Wytyczenie drogi dla zharmonizowanych ram operacyjnych w regionie Morza Bałtyckiego”, finansowanego przez szwedzkie Ministerstwo Spraw Społecznych i Instytut Szwedzki w celu opracowania regionalnego podejścia do pomocy ofiarom handlu ludźmi. w dniach 26-27 listopada 2019 r. w Warszawie odbyła się konferencja podsumowująca projekt, podczas której zaprezentowano Transnarodowy Mechanizm Referencyjny Regionu Morza Bałtyckiego, Glosariusz Handlu Ludźmi oraz Wytyczne dla dziennikarzy zgłaszających przypadki handlu ludźmi.
166. GRETA z zadowoleniem przyjmuje działania podejmowane przez władze polskie na rzecz wzmocnienia współpracy międzynarodowej w celu zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi, w szczególności za pośrednictwem organów ścigania. Obawia się jednak, że współpraca z inspektoratami pracy za granicą jest słabo rozwinięta, podczas gdy Polska stoi przed poważnymi wyzwaniami związanymi z handlem ludźmi w celu wykorzystywania ich do pracy.
167. **GRETA zachęca władze polskie do dalszego rozwijania współpracy międzynarodowej z inspektoratami pracy za granicą oraz do zwiększenia współpracy sądowej z innymi krajami, w szczególności z krajami, do których powracają ofiary handlu ludźmi.**
168. **Odnosząc się do swojego raportu opublikowanego w kwietniu 2022 r. w sprawie handlu ludźmi w Internecie i handlu ludźmi wspieranego przez technologie,⁹³ GRETA zachęca również władze polskie do zacieśnienia współpracy międzynarodowej w sprawach dotyczących handlu ludźmi ułatwianego przez technologie informacyjno-komunikacyjne i zachęca je do ratyfikowania Drugiego Protokołu Dodatkowego do Konwencji o cyberprzestępczości w sprawie wzmocnionej współpracy i ujawniania dowodów elektronicznych.**

12. Zagadnienia przekrojowe

- a. postępowania karne, cywilne, administracyjne i dotyczące zatrudnienia uwzględniające aspekt płci
169. Jak zauważono w ogólnym zaleceniu nr 33 Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) w sprawie dostępu kobiet do wymiaru sprawiedliwości, dyskryminacja kobiet oparta na stereotypach płciowych, stygmatyzacji, szkodliwych i patriarchalnych normach kulturowych oraz przemocy ze względu na płeć, która dotyka w szczególności kobiety, ma negatywny wpływ na zdolność kobiet do uzyskania dostępu do wymiaru sprawiedliwości na równych zasadach z mężczyznami.⁹⁴ w Strategii Równości Płci Rady Europy na lata 2018-2023 podkreślono, że chociaż dostęp do wymiaru sprawiedliwości może być trudny dla wszystkich, jest on jeszcze trudniejszy dla kobiet ze względu na nierówność płci w społeczeństwie i w systemie wymiaru sprawiedliwości, a zatem jednym z celów strategii jest zapewnienie równego dostępu kobiet do wymiaru sprawiedliwości.⁹⁵ GRETA zauważa, że w przypadku handlu ludźmi stereotypy związane z płcią, uprzedzenia, bariery kulturowe, strach i wstyd

⁹³ <https://rm.coe.int/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings-full-rep/1680a73e49>

⁹⁴ Zalecenie ogólne CEDAW nr 33 w sprawie dostępu kobiet do wymiaru sprawiedliwości, ust. 8, CEDAW/C/GC/33 z dnia 3 sierpnia 2015 r.

⁹⁵ Strategia równości płci Rady Europy na lata 2018-2023, s. 24-26, <https://rm.coe.int/prems-093618-gbr-gender-equality-strategy-2023-web-a5/16808b47e1>

wpływają na dostęp kobiet do wymiaru sprawiedliwości, a bariery te mogą utrzymywać się podczas dochodzeń i procesów. Dotyczy to w szczególności niektórych grup kobiet, takich jak ofiary przemocy ze względu na płeć, migrantki, uchodźczynie i kobiety ubiegające się o azyl, kobiety należące do mniejszości etnicznych i kobiety niepełnosprawne. Na poziomie społeczno-ekonomicznym przeszkody obejmują brak świadomości własnych praw i procedur prawnych lub sposobu uzyskania dostępu do pomocy prawnej, co może wynikać z różnic w poziomie wykształcenia i dostępie do informacji. Kolejną przeszkodą może być brak środków finansowych, w tym środków na opłacenie zastępstwa procesowego, opłat sądowych, podatków sądowych, transportu do sądu lub opieki nad dziećmi.⁹⁶ Takie przeszkody i środki odwoławcze zostały wymienione w podręczniku szkoleniowym Rady Europy dla sędziów i prokuratorów na temat zapewnienia kobietom dostępu do wymiaru sprawiedliwości, a także w publikacji pt. „Dostęp kobiet do wymiaru sprawiedliwości: Przewodnik dla prawników”.⁹⁷

170. Zgodnie z „Algorytmem postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi” pożądane jest, aby czynności, w tym pierwsze przesłuchanie ofiar, były przeprowadzane przez osobę tej samej płci co domniemana ofiara.
171. Według danych przekazanych przez przedstawicieli policji, Wydział ds. Walki z Handlem Ludźmi w Biurze Kryminalnym Komendy Głównej Policji składa się z 11 pracowników, z których większość stanowią kobiety. Na szczeblu regionalnym wśród 18 koordynatorów ds. handlu ludźmi wyznaczonych przez policję są cztery kobiety. GRETA została poinformowana, że w skład regionalnych zespołów ds. zwalczania handlu ludźmi (zob. pkt 152) wchodzi coraz więcej kobiet.
172. Nie są przeprowadzane szkolenia i nie opracowano wytycznych dotyczących przeprowadzania wywiadów z uwzględnieniem aspektu płci w sposób umożliwiający ofiarom handlu ludźmi ujawnienie wrażliwych i traumatycznych doświadczeń. GRETA przyjmuje do wiadomości raport Grupy Roboczej ONZ ds. dyskryminacji kobiet w prawie i w praktyce, opublikowany w czerwcu 2019 r. po jej wizycie w Polsce, w którym zalecono, aby władze polskie dokonały przeglądu treści programów szkoleniowych i edukacyjnych w celu zapewnienia większego zrozumienia przez urzędników wymiaru sprawiedliwości barier w dostępie kobiet do wymiaru sprawiedliwości oraz uczynienia przemocy wobec kobiet ze względu na płeć wyraźną i integralną częścią programu nauczania, zajmującą specjalne miejsce.⁹⁸
173. Na wniosek wnioskodawcy, wywiad azylowy może być przeprowadzony przez osobę tej samej płci, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że umożliwi to pełne uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (art. 44 ust. 4 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej).

174. GRETA zachęca władze polskie do przeprowadzenia specjalnych szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie przeprowadzania przesłuchań z uwzględnieniem aspektu płci.

- b. procedury uzyskiwania dostępu do wymiaru sprawiedliwości i środków odwoławczych uwzględniające potrzeby dzieci

175. W swoim drugim raporcie GRETA uznała, że władze polskie powinny rozszerzyć stosowanie zasady jednego przesłuchania, aby objąć nią wszystkie dzieci będące ofiarami handlu ludźmi, niezależnie od dokładnych okoliczności i rodzaju wykorzystywania w tej sprawie.⁹⁹

⁹⁶ Podręcznik szkoleniowy Rady Europy dla sędziów i prokuratorów dotyczący zapewnienia kobietom dostępu do wymiaru sprawiedliwości, s. 13, dostępny na stronie <https://rm.coe.int/training-manual-women-access-to-justice/16808d78c5>

⁹⁷ Dostępne pod adresem: <https://rm.coe.int/factsheet-womens-access-to-justice/16808ff44e>

⁹⁸ <https://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/HRC/41/33/Add.2&Lang=E>

⁹⁹ Zob. pkt 194 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

176. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw zmieniła ramy prawne dotyczące przesłuchań dzieci będących ofiarami lub świadkami przestępstw. Zgodnie z nowym artykułem 185a k.p.k., w sprawach dotyczących handlu ludźmi dzieci poniżej 15 roku życia mogą być przesłuchiwane tylko wtedy, gdy ich zeznania „mogą mieć istotne znaczenie” dla sprawy. Zasada jednego przesłuchania musi być stosowana, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności wymagające kolejnego przesłuchania lub na wniosek oskarżonego, który nie był reprezentowany przez adwokata w czasie pierwszego przesłuchania. Przesłuchania muszą być prowadzone w obecności psychologa i pod nieobecność oskarżonego. Przedstawiciele prawni dzieci mają prawo być obecni. Przesłuchanie jest nagrywane w formie wideo i audio, aby można je było odtworzyć podczas rozprawy. Zasady te nie mają zastosowania do dzieci w wieku 15 lat lub starszych, które są traktowane jako dorosłe ofiary handlu ludźmi (zob. pkt 140), chyba że istnieje uzasadniona obawa, że może to mieć negatywny wpływ na stan psychiczny dziecka (art. 185a ust. 4 k.p.k.). Wskazówki dotyczące przesłuchiwania dzieci zawarto w „Algorytmie identyfikacji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi oraz postępowania funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej” oraz w podręczniku „Handel ludźmi. Praktyczne aspekty prowadzenia postępowania”.
177. GRETA została poinformowana przez prawników, że w praktyce wiele dzieci jest przesłuchiowanych wielokrotnie, nie tylko wtedy, gdy jest to uzasadnione nowymi okolicznościami.
178. Według władz, w Polsce istnieje około 100 przyjaznych dzieciom pokoi przesłuchań (tzw. „niebieskich pokoi”), certyfikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Mogą być wykorzystywane do przesłuchiwania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi. Ponadto istnieje sześć Ośrodków Wsparcia dla Dzieci (w Białymstoku, Gdańsku, Głogowie, Lublinie, Starogardzie Gdańskim i Warszawie), działających zgodnie z modelem „Barnahus” i koordynowanych przez organizację pozarządową Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. Dysponują przyjaznymi dla dzieci pokojami do przesłuchań i zapewniają dzieciom multidyscyplinarną pomoc, w tym pomoc psychologiczną, medyczną i prawną.¹⁰⁰
179. GRETA zauważa, że polskie ramy prawne nadal przewidują zróżnicowane traktowanie dzieci poniżej 15 roku życia i starszych, a te ostatnie są zasadniczo traktowane jak osoby dorosłe. GRETA odnosi się do uwag końcowych dotyczących Polski przyjętych w dniu 6 grudnia 2021 r. przez Komitet Praw Dziecka ONZ, w których Komitet zalecił zapewnienie specjalnych warunków ochronnych przesłuchania dziecka będącego świadkiem lub ofiarą przestępstwa dla wszystkich takich dzieci, tj. wszystkich osób poniżej 18 roku życia.¹⁰¹ GRETA jest również zaniepokojona faktem, że rygorystyczne warunki odstąpienia od zasady jednego przesłuchania nie są przestrzegane w praktyce.
- 180. GRETA wzywa władze polskie do zapewnienia stosowania środków ochrony wobec wszystkich dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, w tym dzieci w wieku 15 lat lub starszych, w szczególności z uwzględnieniem zasady jednego przesłuchania, obowiązku nagrywania przesłuchania i braku (bezpośredniej) konfrontacji z oskarżonym.**
- 181. Ponadto GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dalsze działania w celu zapewnienia przyjaznych dzieciom postępowań w sprawach dotyczących handlu ludźmi, w szczególności poprzez:**

¹⁰⁰ Zob. na przykład: <https://www.barnahus.eu/en/poland-launches-barnahus-in-warsaw/>

¹⁰¹ Komitet Praw Dziecka, Uwagi końcowe dotyczące połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski, 6 grudnia 2021 r., CRC/C/POL/CO/5-6.

- **opracowanie praktycznych wytycznych i przeprowadzenie szkoleń dla sędziów w zakresie zasady jednego przesłuchania oraz podnoszenie świadomości na temat ostrożnego stosowania wszelkich wyjątków;**
- **zapewnienie dalszych wytycznych i szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie przeprowadzania przesłuchań przyjaznych dzieciom.**

c. rola przedsiębiorstw

182. Ramy polityki w zakresie odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej zapewnia drugi Krajowy Plan Wdrażania Wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka na lata 2021-2024.¹⁰² Przewidziano kilka środków istotnych dla walki z handlem ludźmi, w tym narzędzia dla przedsiębiorców w celu zminimalizowania pracy przymusowej w podmiotach prawnych, zmiany w zakresie świadczenia usług hotelarskich w odniesieniu do zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci w hotelach, a także rozwój współpracy z jednostką ds. zwalczania handlu ludźmi MSWiA.
183. Strategia zamówień publicznych na lata 2022-2024 przyjęta w styczniu 2022 r. odnosi się do potrzeby uwzględnienia aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, ale nie odnosi się konkretnie do ryzyka HL.¹⁰³
184. Podręcznik pt. „Praca przymusowa: jak ją rozpoznać i jej przeciwdziałać” został opublikowany w październiku 2020 roku. Został on przygotowany przez Zespół ds. Zrównoważonego Rozwoju i Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw, powołany przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, w skład którego wchodzi przedstawiciele odpowiednich organów administracji publicznej, organizacji pracodawców, związków zawodowych i organizacji pozarządowych, takich jak La Strada.¹⁰⁴ Podręcznik jest skierowany do firm, instytucji i organizacji zatrudniających osoby bezpośrednio lub pośrednio (podwykonawców). Zawiera wskazówki, które pomogą pracodawcom zmniejszyć ryzyko i przeciwdziałać konsekwencjom pracy przymusowej w ich działalności, a także praktyczne narzędzia (takie jak wskaźniki, propozycje polityki wewnętrznej, wstępne kwestionariusze oceny ryzyka, listy kontrolne i wzory klauzul umownych).
185. Ponadto, Krajowy Plan Działania na rzecz zwalczania handlu ludźmi na lata 2022-2024 przewiduje rozpowszechnianie wśród firm Kodeksu Postępowania ECPAT w celu ochrony dzieci przed komercyjnym wykorzystywaniem seksualnym w turystyce, we współpracy z organizacją pozarządową „Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę”.
186. GRETA pozytywnie odnotowuje wysiłki podejmowane przez władze polskie w celu zwiększenia świadomości na temat handlu ludźmi w sektorze prywatnym. Jednakże, biorąc pod uwagę rosnącą tendencję w zakresie handlu ludźmi w celu wyzysku pracowników, wysiłki te powinny mieć na celu nie tylko zapobieganie handlowi ludźmi przez przedsiębiorstwa, ale także zwalczanie i zadośćuczynienie za te naruszenia, gdy do nich dojdzie, tak aby osoby poszkodowane miały dostęp do skutecznych środków odwoławczych.
- 187. GRETA uważa, że władze polskie powinny kontynuować współpracę z sektorem prywatnym, zgodnie z Wytycznymi ONZ dotyczącymi biznesu i praw człowieka¹⁰⁵, a także Zaleceniami Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2016)3 w sprawie praw człowieka i biznesu oraz CM/Rec(2022)21 w sprawie zapobiegania**

¹⁰² https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-01/Poland_NAP.pdf

¹⁰³ https://www.uzp.gov.pl/data/assets/pdf_file/0019/53731/M2022000012501.pdf

¹⁰⁴ https://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2020/10/Praca_przymusowa_Poradnik_jak_ja_rozpoznać_i_jej_przeciwdziałać.pdf (w języku polskim)

¹⁰⁵ http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania do pracy,¹⁰⁶ w celu podnoszenia świadomości na temat ważnej roli i odpowiedzialności przedsiębiorstw we wspieraniu rehabilitacji i powrotu do zdrowia ofiar handlu ludźmi oraz w celu zapewnienia dostępu do skutecznych środków odwoławczych.

d. środki zapobiegania i wykrywania korupcji

188. Handel ludźmi może mieć miejsce w różnych kontekstach. Handlarze ludźmi mogą stanowić część zorganizowanych grup przestępczych, które często wykorzystują korupcję w celu obejścia prawa oraz pranie pieniędzy z zamiarem ukrycia swoich zysków.
189. Ramy polityczne dotyczące działań przeciwko korupcji zostały przewidziane w Krajowym Programie Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020, który wygasł. Zgodnie ze sprawozdaniem Komisji Europejskiej na temat praworządności z 2022 r. nie wszystkie działania przewidziane w programie zostały zakończone i nie przygotowano kolejnego programu.¹⁰⁷
190. Władze Polski nie przekazały informacji na temat przypadków korupcji związanych z przestępstwami handlu ludźmi. Podczas wizyty GRETA została poinformowana przez organizacje pozarządowe o toczącym się dochodzeniu w sprawie domniemanych aktów handlu ludźmi popełnionych przez agencję pracy tymczasowej w Zielonej Górze, której właściciel jest powiązany z wysokim rangą urzędnikiem samorządowym. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez władze, nie postawiono jeszcze żadnych zarzutów (zob. pkt 117).
191. Organem Rady Europy odgrywającym główną rolę w walce z korupcją jest Grupa Państw Przeciwko Korupcji (GRECO), której raporty krajowe są istotne dla wyeliminowania niedociągnięć strukturalnych w zapobieganiu korupcji, w tym potencjalnie w kontekście handlu ludźmi. w swoim sprawozdaniu z piątego etapu oceny Polski (25 marca 2021 r.) GRECO uznała, że podjęto pozytywne kroki w celu poprawy identyfikacji ryzyka korupcji w Policji i Straży Granicznej, ale potrzebne są dalsze działania, zwłaszcza w zakresie oświadczeń majątkowych i ochrony sygnalistów.¹⁰⁸ w swoim raporcie tymczasowym dotyczącym zgodności z czwartym etapem oceny (22 września 2021 r.) GRECO powtórzyła swoje obawy dotyczące reform wymiaru sprawiedliwości w Polsce, które „krytycznie wpłynęły na niezależność sądownictwa”, i uznała, że większość jej zaleceń nie została wdrożona, w szczególności w odniesieniu do konfliktu interesów i oświadczeń majątkowych sędziów i prokuratorów, Krajowej Rady Sądownictwa, systemu dyscyplinarnego dla sędziów, a także powoływania i odwoływania prezesów i wiceprezesów sądów.¹⁰⁹
192. GRETA uważa, że władze polskie powinny włączyć działania przeciwko korupcji w kontekście handlu ludźmi do kolejnej krajowej strategii przeciwdziałania korupcji.

¹⁰⁶ [Zalecenie CM/Rec\(2016\)3](#) Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie praw człowieka i biznesu, przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 2 marca 2016 r. na 1249. posiedzeniu zastępców ministrów.

[Zalecenie CM/Rec\(2022\)3](#) o Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu w celu wyzysku ich pracy oraz w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu. [Uzasadnienie](#), przyjęte w dniu 27 września 2022 r.

¹⁰⁷ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/48_1_194008_coun_chap_poland_en.pdf

¹⁰⁸ <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680a3eeef>

¹⁰⁹ <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a3efa8>

V. Dalsze tematy charakterystyczne dla Polski

1. Gromadzenie danych

193. W swoim drugim raporcie GRETA wezwała władze polskie do opracowania i utrzymania kompleksowego i spójnego systemu statystycznego dotyczącego handlu ludźmi poprzez gromadzenie wiarygodnych i skategoryzowanych danych od wszystkich głównych podmiotów, zapewniając zgodność z zasadami ochrony danych osobowych.¹¹⁰
194. Dane dotyczące handlu ludźmi są nadal gromadzone oddzielnie przez Policję, Straż Graniczną, Prokuraturę Krajową i KCIK i nie podjęto żadnych kroków w celu zebrania ich w skonsolidowanej bazie danych. Dane nie zawsze są kategoryzowane według wieku, płci, rodzaju wykorzystywania, a także kraju pochodzenia/przeznaczenia. Ponadto, jeśli chodzi o dane dotyczące wyroków skazujących, nie są one dostępne w podziale na formy wykorzystywania.
195. KPD na lata 2022-2024 przewiduje analizę danych i stworzenie jednolitego systemu gromadzenia danych na temat toczących się postępowań w sprawie handlu ludźmi i wyroków sądowych. GRETA zauważa, że poprzedni KPD na lata 2020-2021 obejmował podobne działanie, które nie zostało wdrożone. Władze polskie zauważyły podczas wizyty, że poprawa gromadzenia danych wymagałaby zmiany przepisów i wyraziły wątpliwości, czy możliwa byłaby wymiana danych między różnymi podmiotami ze względu na ograniczenia europejskiego ogólnego rozporządzenia o ochronie danych (RODO). w swoich uwagach do projektu raportu GRETA władze dodatkowo wskazały, że istotną przeszkodą jest wieloetapowy charakter postępowania w zakresie HL, a także zaangażowanie kilku podmiotów na różnych etapach tego postępowania.
196. GRETA jest nadal zaniepokojona faktem, że brak kompleksowego i spójnego systemu statystycznego dotyczącego handlu ludźmi, który byłby powiązany z brakiem Krajowego Mechanizmu Odwoławczego, podważa analizę trendów i opracowywanie odpowiednich polityk i środków. GRETA przypomina, że gromadzenie danych na temat różnych aspektów handlu ludźmi jest ważne, ponieważ stanowi narzędzie służące do informowania, dostosowywania i oceny polityki przeciwdziałania handlowi ludźmi, a także do przeprowadzania oceny ryzyka.¹¹¹ Kluczowe jest, aby Państwa-Strony zapewniły współpracę międzyinstytucjonalną w celu gromadzenia danych, zgodnie z zasadami ochrony danych osobowych. w związku z tym GRETA podkreśla, że RODO (np. art. 89) przewiduje przetwarzanie danych do celów statystycznych.
197. **GRETA ponownie wzywa władze polskie do opracowania scentralizowanego, kompleksowego systemu gromadzenia i analizy danych dotyczących środków ochrony i wspierania praw ofiar handlu ludźmi (w tym środków ochrony podejmowanych w trakcie postępowania karnego), a także danych dotyczących dochodzeń, ścigania i orzekania w sprawach dotyczących handlu ludźmi. Statystyki dotyczące ofiar powinny być gromadzone przez wszystkie główne podmioty (w tym Policję, Straż Graniczną, Prokuraturę Krajową, władze regionalne i lokalne, KCIK i organizacje pozarządowe) i powinny umożliwiać kategoryzację danych według płci, wieku, rodzaju wykorzystywania, kraju pochodzenia i/lub przeznaczenia. Powinny temu towarzyszyć wszelkie niezbędne środki mające na celu zapewnienie osobom, których dane dotyczą, prawa do ochrony danych osobowych, w tym w sytuacjach, gdy organizacje pozarządowe pracujące z ofiarami handlu ludźmi są proszone o dostarczenie informacji do krajowej bazy**

¹¹⁰ Zob. pkt 48 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹¹¹ Zob. pkt 97 dziewiątego raportu ogólnego na temat działalności GRETA.

danych.**2. Inicjatywy społeczne, gospodarcze i inne działania na rzecz grup narażonych na handel ludźmi**

198. Od początku rosyjskiej inwazji na Ukrainę Polska jest głównym krajem, do którego przybywają uchodźcy uciekający przed wojną w Ukrainie. Według oficjalnych danych, od 24 lutego 2022 r. zarejestrowano 9.900.327 przekroczeń granicy z Ukrainy do Polski, w tym 1.563.386 osób otrzymało ochronę międzynarodową w Polsce, a wiele innych przejechało przez ten kraj, aby dotrzeć do innych miejsc docelowych na terenie UE.¹¹² w czasie wizyty GRETA w czerwcu 2022 r. dzienna liczba przybywających osób spadła do około 21.000 z najwyższego poziomu 142.000 na początku marca, a znaczna liczba osób powróciła już do Ukrainy. Kobiety i dzieci stanowią ponad 90% osób zmuszonych do ucieczki.
199. W następstwie decyzji Rady Unii Europejskiej o uruchomieniu dyrektywy UE w sprawie ochrony czasowej,¹¹³ Sejm RP przyjął w dniu 12 marca 2022 r. ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy.¹¹⁴ Zgodnie z tą ustawą, obywatele Ukrainy i członkowie ich rodzin mają prawo do legalnego pobytu w Polsce przez 18 miesięcy, dostępu do polskiego rynku pracy i systemu opieki zdrowotnej, uczęszczania do polskich szkół i uczelni, a także do otrzymania jednorazowego zasiłku pieniężnego w wysokości 300 zł (około 63 euro). Świadczenia te są udzielane pod warunkiem zarejestrowania się w systemie PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności). w celu zachęcenia do udzielania uchodźcom wsparcia prywatnego, ustawa przyznała osobom oferującym zakwaterowanie dla zarejestrowanych uchodźców ukraińskich rekompensatę finansową do 1 lipca 2022 r. (40 zł (ok. 8,5 euro) za dzień i za każdą przyjętą osobę).
200. UNHCR ustanowił również program pomocy pieniężnej dla osób, które uciekły z Ukrainy, w celu wsparcia procesu ich przejścia i integracji z polskimi systemami.¹¹⁵ Zostały ponownie zdefiniowane warunki dostępu do programu pomocy finansowej w celu skupienia się na uchodźcach znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji. Uchodźcy spełniający kryteria otrzymywali 700 zł (około 150 euro) miesięcznie przez trzy miesiące oraz dodatkowo 600 zł (około 130 euro) miesięcznie na każdego członka gospodarstwa domowego, do maksymalnej kwoty na gospodarstwo domowe w wysokości 2 500 zł (około 530 euro miesięcznie). w czasie wizyty GRETA programem tym objętych było ponad 1000 osób.
201. W pierwszych dniach po wybuchu wojny, ze względu na bezprecedensowy przepływ ludności, władze polskie nie były w stanie zarejestrować wszystkich osób przybywających z Ukrainy ani przeprowadzić systematycznej oceny podatności na zagrożenia. w raporcie Human Rights Watch z kwietnia 2022 r. podkreślono brak koordynacji ze strony rządu, nadmierne oparcie się na wolontariuszach i organizacjach pozarządowych w celu wspierania uchodźców, brak systematycznych środków kontroli transportu prywatnego lub mieszkań, a także bezczynność wobec podejrzanych osób zgłaszanych przez organizacje pozarządowe.¹¹⁶ GRETA odnosi się również do Raportu o Polsce Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego Rady Europy ds. migracji i uchodźców, opublikowanego 27 września 2022 r., w którym wspomina się o „braku odpowiedniej koordynacji na szczeblu państwowym w stosowaniu środków ochrony w spójny sposób, a tym samym zwiększeniu ryzyka handlu ludźmi”.¹¹⁷

¹¹² Źródło: UNHCR. Dane na dzień 26 lutego 2023 r.

¹¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=EN>

¹¹⁴ <https://www.gov.pl/web/udsc-en/the-law-on-assistance-to-ukrainian-citizens-in-connection-with-the-armed-conflict-on-the-territory-of-the-country-has-entered-into-force>

¹¹⁵ [https://help.unhcr.org/poland/information-for-new-arrivals-from-ukraine/#Cash Assistance](https://help.unhcr.org/poland/information-for-new-arrivals-from-ukraine/#Cash%20Assistance)

¹¹⁶ Human Rights Watch, „Polska: Ryzyko handlu ludźmi i wykorzystywania uchodźców”, 29 kwietnia 2022 r.

¹¹⁷ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a7acc9>

202. Sytuacja w czasie wizyty GRETA uległa istotnej poprawie. Wprowadzono systematyczną rejestrację wszystkich osób i organizacji udzielających pomocy osobom uciekającym przed wojną. Władze Polski wprowadziły środki bezpieczeństwa na przejściach granicznych, w ośrodkach recepcyjnych i innych miejscach, w których przebywa duża liczba osób uciekających przed wojną w Ukrainie. Takie środki obejmowały wzmocnione kontrole graniczne, obecność lub patrole funkcjonariuszy organów ścigania w miejscach wysokiego ryzyka, a także tajne operacje policyjne. Według władz, współpraca z innymi krajami pozwoliła również na wykrycie podejrzanych zachowań osób oferujących pomoc. Wielu wolontariuszy zostało przeszkolonych, w szczególności przez UNHCR i IOM, w zakresie ryzyka handlu ludźmi w grupie osób potrzebujących lub ubiegających się o ochronę międzynarodową.
203. Podjęto również działania mające na celu ostrzeżenie osób uciekających przed wojną na Ukrainie, a także ogółu społeczeństwa jak uniknąć handlu ludźmi poprzez plakaty i ulotki na przejściach granicznych, w ośrodkach recepcyjnych, na dworcach kolejowych i w urzędach miast, a także poprzez informacje przekazywane w trybie online. Komenda Główna Policji przygotowała ulotkę w języku ukraińskim na temat handlu ludźmi, zawierającą informacje o podejrzanych zachowaniach, a także dane kontaktowe policyjnej infolinii i adres e-mail.¹¹⁸ Komenda Główna Straży Granicznej współpracowała z organizacjami pozarządowymi, takimi jak Fundacja Lighthouse w celu opracowania ulotek informacyjnych na temat handlu ludźmi. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji rozprowadziło podobne ulotki w języku ukraińskim, angielskim i polskim (pół miliona egzemplarzy).¹¹⁹ Liczne organizacje społeczeństwa obywatelskiego, takie jak La Strada Polska,¹²⁰ A21 i Uniwersytet Warszawski, a także organizacje międzynarodowe (np. Unia Europejska i UNHCR), opracowały i rozpowszechniły materiały zwiększające świadomość na temat handlu ludźmi wśród uchodźców ukraińskich.¹²¹ Do wszystkich osób przekraczających granicę z Ukrainy do Polski wysłano również alerty informacyjne za pośrednictwem wiadomości SMS z informacją o potencjalnym zagrożeniu HL i możliwościach pomocy.
204. Podczas wizyty GRETA udała się na przejście graniczne w Medyce, które od początku wojny jest najbardziej ruchliwym przejściem granicznym między Polską i Ukrainą. Przeprowadzono kontrolę tożsamości i rejestrację wszystkich osób przekraczających granicę. Personel agencji FRONTEX został również oddelegowany w celu zapewnienia wsparcia przy rejestracji. Według urzędników, cały personel na przejściu granicznym został przeszkolony w zakresie handlu ludźmi. Na przejściu granicznym widoczne były plakaty w kilku językach ostrzegające o ryzyku nadużyć i handlu ludźmi.
205. Ponadto, GRETA odwiedziła ośrodek recepcyjny dla osób uciekających przed wojną w Ukrainie zlokalizowany w Medyce, t.j. przekształconą halę sportową mogącą pomieścić 700 osób.¹²² Ludzie zazwyczaj zostają tam kilka dni, zanim przenoszą się w inne miejsca. Plakaty i broszury w kilku językach zawierały informacje jak unikać zagrożenia handlem ludźmi i jak je zgłaszać.
206. Według władz, do dnia 31 maja 2022 r. wydano ponad 13.000 orzeczeń sądowych przyznających tymczasowego opiekuna dzieciom z Ukrainy pozostającym bez opieki. Wspomniana wyżej ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy przewiduje wyznaczenie tymczasowego opiekuna w ciągu trzech dni, co zwykle ma miejsce w praktyce. UNICEF i UNHCR, we współpracy z polskim rządem i organizacjami pozarządowymi, utworzyły 34 „Niebieskie Punkty”, które są punktami wsparcia dla dzieci i rodzin, gdzie udzielane są informacje i pomoc rodzinom pozbawionym opieki. Władze poinformowały GRETA, że telefon zaufania dla dzieci i młodzieży z Ukrainy, obsługiwany przez psychologów, został otwarty w czerwcu 2022 r. we współpracy z organizacją pozarządową - Fundacją Dajemy Dzieciom

¹¹⁸ <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/ulotki-dla-uchodzcow-z-ukrainy-handel-ludzmi-zaginiecia-policia>

¹¹⁹ <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/komunikat-zwiazany-z-sytuacja-na-ukrainie>

¹²⁰ <https://documentation.lastradainternational.org/lisdocs/3438-ULOTKA INFO UA%20-%20leaflet%20LS%20Poland.pdf>

¹²¹ https://help.unhcr.org/poland/wp-content/uploads/sites/92/2022/03/POL_CwC_Anti-Fraud-Exploitation_En.jpg

¹²² <https://www.unhcr.org/news/stories/2022/3/6230b3094/polish-border-town-welcomes-refugees-ukraine-itself-need-help.html>

Siłę. Ponadto, poprawki do ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy pozwoliły na utworzenie rejestru dzieci bez opieki lub rozdzielonych z rodziną pochodzących z Ukrainy¹²³ oraz opracowano „Procedurę postępowania z dziećmi-cudzoziemcami przy przekraczaniu granicy”. Nie były jednak dostępne dane dotyczące liczby dzieci bez opieki, które wjechały do Polski z Ukrainy. Rodzi to pytania o zdolność władz polskich do skutecznego przeciwdziałania ryzyku zaginięć dzieci z Ukrainy pozostających bez opieki.

207. Z wyjątkiem małżonków lub dzieci obywateli Ukrainy, ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy nie ma zastosowania do obywateli państw trzecich. Mogą oni ubiegać się o tymczasową ochronę na mocy dyrektywy UE i otrzymać roczne zezwolenie na pobyt czasowy. Jednakże, zgodnie z Dyrektywą, osoby przebywające nielegalnie na Ukrainie przed wojną nie mogą otrzymać tymczasowej ochrony, podobnie jak osoby legalnie przebywające na Ukrainie, jeśli są w stanie powrócić do kraju pochodzenia w bezpiecznych i trwałych warunkach. GRETA obawia się, że wielu z nich wolałoby pozostać w Polsce nielegalnie, co powoduje, że są bardziej podatni na wykorzystywanie, a nawet handel ludźmi.
208. Istnieją również doniesienia, że osoby ze społeczności romskich uciekające z Ukrainy napotykały trudności w dostępie do zakwaterowania, transportu i innych form wsparcia.¹²⁴ Biorąc pod uwagę fakt, że ludzie ze społeczności romskich są już narażeni na handel ludźmi, GRETA obawia się, że brak oferty ochrony jeszcze bardziej zwiększy to ryzyko. GRETA została poinformowana, że IOM podpisała umowę na realizację projektu z Centralną Radą Romów w Polsce, koncentrując się na zapewnieniu bezpośredniej pomocy i mediacji kulturowej uchodźcom romskim z Ukrainy.
209. Dostępne są ograniczone informacje na temat środków zapobiegawczych podejmowanych wobec grup narażonych na HL poza kontekstem wojny w Ukrainie. Ulotki na temat pomocy społecznej dla cudzoziemców zostały rozprowadzone w kilku językach przez Urząd do Spraw Cudzoziemców. Ponadto, władze polskie kontynuowały podnoszenie świadomości w celu zapobiegania handlowi dziećmi poprzez rozpowszechnianie wśród dzieci i młodzieży komiksu Rady Europy „Nie jesteś na sprzedaż”. Przedstawiciele organów ścigania wspomnieli, że uczestniczyli również w akcjach uświadamiających w szkołach podstawowych i średnich.
210. **GRETA z zadowoleniem przyjmuje mobilizację i solidarność w obliczu bezprecedensowego wysiedlenia ludzi w następstwie wybuchu wojny w Ukrainie i uważa, że władze polskie powinny kontynuować wysiłki na rzecz przeciwdziałania podatności na handel ludźmi wszystkich osób uciekających przed wojną w Ukrainie, bez dyskryminacji i bez względu na ich narodowość lub bezpieczeństwa, biorąc pod uwagę Wytyczne GRETA w sprawie przeciwdziałania ryzyku handlu ludźmi związanego z wojną w Ukrainie i wynikającym z niej kryzysem humanitarnym,¹²⁵ a także Raport i zalecenia Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ds. Migracji i Uchodźców.¹²⁶**

3. Środki w zakresie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania ich do pracy

211. W swoim drugim raporcie GRETA uznała, że władze polskie powinny podjąć dalsze działania w zakresie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania do pracy, a w szczególności dokonać przeglądu i oceny systemu „oświadczeń o zamiarze powierzenia

¹²³ https://www.gov-pl.translate.google.com/web/handel-ludźmi/rejestr-ukrainskich-dzieci-bez-opieki?x_tr_sl=pl&x_tr_tl=en&x_tr_hl=fr&x_tr_pto=wapp

¹²⁴ <https://www.theguardian.com/global-development/2022/may/10/ukraine-roma-refugees-poland>

¹²⁵ <https://rm.coe.int/guidance-note-on-addressing-the-risks-of-trafficking-in-human-beings-r/1680a663e2>

¹²⁶ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a7acc9>

pracy”, zapewnić Państwowej Inspekcji Pracy niezbędne zasoby i dalsze szkolenia oraz wzmocnić kontrole w sektorach uznanych za zagrożone handlem ludźmi. Ponadto, GRETA zwróciła się do władz o prowadzenie przeglądu „umów cywilnoprawnych” i monitorowanie zawierania „umów o dzieło” w celu zapewnienia, że nie stanowią one furtki dla handlu ludźmi.¹²⁷

212. Polska jest obecnie jednym z krajów UE o jednej z najniższych stóp bezrobocia (2,9% w grudniu 2021 r.).¹²⁸ Podjęto działania w celu ułatwienia dostępu do rynku pracy zarówno pracownikom polskim, jak i migrującym, w szczególności w przypadku tymczasowych form zatrudnienia. w lipcu 2022 r. w Polsce zarejestrowanych było ponad milion pracowników migrujących, w szczególności Ukraińców, Białorusinów i Gruzinów.¹²⁹
213. Od wejścia w życie w dniach 1 stycznia 2018 r. i 29 stycznia 2022 r. zmian w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw, „oświadczenie o zamiarze powierzenia wykonywania pracy”, które umożliwiało obywatelom kilku krajów¹³⁰ uzyskanie wizy pracowniczej do Polski, zostało zastąpione „oświadczeniem o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi”, a wiza pracownicza jest teraz ważna przez 24 miesiące zamiast sześciu miesięcy. Obywatele Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy mają możliwość uzyskania tymczasowej wizy pracowniczej na okres 24 miesięcy na podstawie oświadczenia złożonego przez pracodawcę w powiatowym urzędzie pracy. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą wprowadzono zasady mające na celu ograniczenie nadużyć. w szczególności, oświadczenie nie może dotyczyć pracy sezonowej, która podlega obecnie zezwoleniu na pracę. Obowiązkowe jest zawarcie pisemnej umowy i przetłumaczenie jej na język zrozumiały dla pracownika, przestrzeganie płacy minimalnej, a także poinformowanie powiatowego urzędu pracy o rozpoczęciu i zakończeniu pracy. Przestrzeganie tych obowiązków może być kontrolowane przez urzędy pracy, które mogą nakładać grzywny.
214. Według wyników badania z 2019 r. dotyczącego wyzysku w pracy w Polsce, możliwość pracy na podstawie „oświadczenia o zatrudnieniu” stwarza sytuację zależności między pracownikami migrującymi a ich pracodawcą, co powoduje, że stają się podatni na nadużycia i wyzysk. Często zdarza się, że pracownicy migrujący przyjeżdżają do Polski na podstawie jednego oświadczenia, ale pracują dla innych pracodawców nielegalnie. Istnieją doniesienia, że pracodawcy sprzedają deklaracje pracownikom migrującym, nie wypłacają pełnego wynagrodzenia lub nielegalnie obciążają pracowników migrujących wydatkami (np. zakwaterowanie, transport, żywienia).¹³¹ Ponadto, zgodnie z innym badaniem dotyczącym pracy przymusowej w Polsce finansowanym przez Radę Państw Morza Bałtyckiego (CBSS), brakuje kontroli nad przestrzeganiem przepisów przez władze, które w większości sprawdzają, czy migranci pracują i przebywają w Polsce legalnie.¹³² GRETA została poinformowana o pracownikach migrujących zatrudnionych na podstawie „oświadczenia o zatrudnieniu”, którzy otrzymywali wynagrodzenie w wysokości 3,5 euro za godzinę, co jest poziomem poniżej płacy minimalnej w Polsce (19,7 zł za godzinę od stycznia 2022 r., tj. około 4,20 euro), mieli różne potrącenia z wynagrodzenia i nie otrzymywali wynagrodzenia w przypadku absencji chorobowej. GRETA odnosi się do Zalecenia Komitetu Ministrów CM/Rec(2022)21 w sprawie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania do pracy oraz jego uzasadnienia, które kładą nacisk na zapobieganie handlowi ludźmi poprzez regulację rynku pracy i uważają, że państwa członkowskie powinny zapewnić wszystkim pracownikom prawo do godziwego wynagrodzenia.¹³³

¹²⁷ Zob. pkt 78-79 i 109 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹²⁸ <https://www.gov.pl/web/family/eurostat-poland-in-second-place-with-the-lowest-unemployment-in-the-european-union>

¹²⁹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-record-number-migrants-working-legally-en>

¹³⁰ Było sześć krajów (Armenia, Białoruś, Gruzja, Mołdawia, Rosja i Ukraina), ale od 27 października 2022 r. Rosja nie jest już częścią programu

¹³¹ Suzanne Hoff, Zwalczanie wyzysku pracowników w Polsce, Bułgarii i Rumunii, marzec 2019, s. 33-34.

¹³² Julia Muraszewicz, „Nowe dyskusje na temat skomplikowanych relacji między Polską a pracą przymusową”, wrzesień 2020, s. 41.

¹³³ https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a83df4

215. Możliwość zatrudniania pracowników na podstawie tzw. „umów cywilnoprawnych”, takich jak „umowy o dzieło”, w większości pozostała niezmienną.¹³⁴ Wykorzystanie umów cywilnoprawnych jest w Polsce powszechne, zarówno do zatrudniania obywateli polskich, jak i obcokrajowców, ponieważ nie podlegają one kodeksowi pracy ani składkom na ubezpieczenie społeczne.¹³⁵ Są one często stosowane w połączeniu z „oświadczeniem o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi”. Od 1 stycznia 2018 r. pracodawcy mają obowiązek informowania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o każdej zawartej umowie o dzieło. Umowy cywilnoprawne nie podlegają jurysdykcji Państwowej Inspekcji Pracy (PIP), z wyjątkiem warunków bezpieczeństwa i higieny pracy, a także minimalnej stawki godzinowej, jeśli ma zastosowanie. Według PIP, 10% umów cywilnoprawnych faktycznie wiąże się ze stosunkiem pracy.¹³⁶ w takich przypadkach PIP może nakazać pracodawcy zawarcie umowy o pracę, a jeśli tak się nie stanie, może wystąpić do sądu o zmianę kwalifikacji umowy cywilnoprawnej.
216. Zarówno władze polskie, jak i organizacje pozarządowe zidentyfikowały rosnący trend w rekrutacji cudzoziemców przez agencje pracy tymczasowej lub agencje pośrednictwa.¹³⁷ Zasadniczo agencje pracy tymczasowej muszą być zarejestrowane w Rejestrze Agencji Zatrudnienia (KRAZ), aby prowadzić działalność w Polsce, ale nie ma systemu licencji ani certyfikacji tych agencji przez państwo. Ponadto, pracownicy migrujący mogą być również rekrutowani przez agencje przedstawiające się jako „biura podróży”, działające za granicą lub w Polsce, które nie są zarejestrowane jako agencje zatrudnienia.¹³⁸ Podczas wizyty GRETA została poinformowana o kilku toczących się dochodzeniach dotyczących agencji pracy tymczasowej lub podobnych podmiotów, które rekrutowały pracowników zidentyfikowanych jako ofiary handlu ludźmi w Polsce (patrz pkt 117). Według organizacji pozarządowych i ofiar spotkanych przez GRETA, agencje dopuszczały się oszustwa w celu rekrutacji pracowników, w tym w formie zawierania fałszywych umów, ofiary płaciły za podróż do Polski, a po przyjeździe otrzymywały nowe umowy do podpisania, a ich paszporty były zatrzymywane.
217. W swoich uwagach do projektu raportu władze polskie stwierdziły, że Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej przygotowuje nowe przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców w celu ograniczenia nadużyć, wzmocnienia praw pracowników zagranicznych i zwiększenia sankcji w przypadku naruszeń. **GRETA chciałaby być poinformowana o przyjęciu tych nowych przepisów.**
218. Jak wspomniano w pkt 184, podręcznik „Praca przymusowa: jak ją rozpoznać i jej przeciwdziałać” został opublikowany w październiku 2020 r., aby pomóc pracodawcom zmniejszyć ryzyko i przeciwdziałać konsekwencjom pracy przymusowej w ich działalności. GRETA rozumie jednak, że agencje pracy tymczasowej nie były odbiorcami podręcznika. Władze wskazały również, że PIP prowadzi ogólnokrajową infolinię, która zapewnia pracownikom i pracodawcom informacje prawne na temat ich praw i obowiązków oraz że w latach 2020-2021 zorganizowano działania szkoleniowe we współpracy ze Stowarzyszeniem Agencji Zatrudnienia.
219. Układy zbiorowe pracy są w Polsce bardzo rzadkie¹³⁹ i ograniczona liczba podmiotów społecznych broni interesów pracowników migrujących. Pomimo, iż każdy pracownik może

¹³⁴ Zob. pkt 68 drugiego raportu GRETA na temat Polski. w Polsce istnieje kilka rodzajów umów cywilnoprawnych, w szczególności umowa o świadczenie usług w ramach zlecenia (art. 750 Kodeksu cywilnego) oraz umowa o dzieło (art. 627-646 Kodeksu cywilnego). w przeciwieństwie do innych umów cywilnoprawnych, umowy o dzieło nie zobowiązują pracodawców do przestrzegania minimalnej stawki godzinowej.

¹³⁵ W 2021 r. firmy zgłosiły ponad 1,7 mln konkretnych umów o dzieło. <https://ca-staff.eu/en/publications/zus-more-than-1-7-million-specific-task-contracts-reported-in-2021/>

¹³⁶ <https://www.pip.gov.pl/pl/wiadomosci/129936.projekt-nowelizacji-ustawy-o-pip-na-ukonczeniu.html> (w języku polskim)

¹³⁷ Według oficjalnych danych w 2020 r. w Polsce zarejestrowanych było 8818 agencji zatrudnienia, które zapewniły pracę 348.375 osobom. <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/informacja-o-dzialalnosci-agencji-zatrudnienia-w-2020-r>

¹³⁸ Fundacja „Nasz Wybór”, *Praca w Polsce: łamanie praw pracowniczych ukraińskich migrantów w sektorze budowlanym i usługowym*, 2018.

¹³⁹ <https://www.eurofound.europa.eu/country/poland#collective-bargaining>

zwrócić się o pomoc do związku zawodowego, związki zawodowe interweniują w odniesieniu do swoich członków, z których niewielu są pracownikami migrującymi. Niewiele polskich związków zawodowych działa aktywnie w odniesieniu do pracowników migrujących, a ich działalność jest stosunkowo nowa.¹⁴⁰ Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ) wsparło utworzenie w 2016 r. organizacji broniącej interesów pracowników ukraińskich oraz zapewniło jej wsparcie prawne i logistyczne. Nie istnieją jednak żadne organizacje ani związki zawodowe dedykowane pracownikom innych narodowości.

220. Według władz, w okresie sprawozdawczym kontynuowano podnoszenie świadomości na temat praw pracowniczych. Ulotki na temat pracy w Polsce zostały opracowane przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej i były dystrybuowane wśród pracowników migrujących, w tym w polskich konsulatach i ambasadach za granicą. Chociaż pracownicy dyplomatyczni i konsularni przechodzą szkolenia na temat handlu ludźmi (zob. pkt 257), nadal istnieją obawy, że ryzyko handlu ludźmi w celu wyzysku siły roboczej nie jest wystarczająco sprawdzane w ramach wniosków wizowych. W swoich uwagach do projektu raportu GRETA władze polskie wskazały, że trwają prace nad wzmocnieniem i wprowadzeniem obowiązku szkolenia pracowników konsularnych w tym zakresie.
221. W ramach swoich uprawnień PIP przeprowadza inspekcje w celu zapewnienia zgodności z prawem pracy, warunkami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz legalności zatrudnienia, zwracając uwagę na potencjalne przypadki handlu ludźmi. Inspektorzy pracy mogą monitorować pracę agencji pracy tymczasowej (niezależnie od tego, czy są one zarejestrowane, czy nie), ale nie pośredników, a działania kontrolne mogą być prowadzone równolegle w podmiotach, w których pracownicy faktycznie świadczą pracę (tzw. firmach użytkownika). Mogą również monitorować oferty pracy tymczasowej, aby upewnić się, że są one zgodne z przepisami.
222. Zgodnie z ustawą o swobodzie działalności gospodarczej, inspektorzy pracy są zobowiązani do powiadamiania pracodawców o planowanej kontroli z wyprzedzeniem od 7 do 30 dni, z wyjątkiem sytuacji, gdy zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, kiedy możliwe jest przeprowadzenie niezapowiedzianej kontroli (art. 79). Zgodnie z wiedzą GRETA, inspektorzy pracy nie mają uprawnień do prowadzenia działań operacyjnych (tj. zbierania dowodów przed kontrolą), a zatem podejrzenia o popełnienie przestępstwa wynikają głównie ze skarg składanych przez pracowników. Według władz polskich, chociaż istniały różne interpretacje mandatu inspektorów pracy, które doprowadziły PIP do zaproponowania projektu zmian,¹⁴¹ rząd polski wyraził pogląd, że niezapowiedziane inspekcje mogą być przeprowadzane w każdych okolicznościach na podstawie Konwencji MOP nr 81 i że tak dzieje się w praktyce. Propozycja PIP dotycząca prowadzenia działań operacyjnych jest nadal przedmiotem dyskusji.
- GRETA chciałaby być informowana o przyszłych wydarzeniach w tym zakresie.**
223. Plan działania PIP na lata 2022-2024 obejmuje kontrole w sektorach, w których w ostatnich latach wykryto nielegalne zatrudnianie cudzoziemców (w tym w budownictwie, transporcie i magazynowaniu, przetwórstwie przemysłowym).¹⁴² Jednym z priorytetów są kontrole agencji zatrudnienia, które świadczą zarówno usługi pośrednictwa pracy, jak i pracy tymczasowej. Według danych przekazanych przez władze, w 2021 r. PIP przeprowadziła łącznie 6.418 kontroli legalności zatrudnienia i wykonywania pracy przez cudzoziemców dotyczących 29.800 osób.¹⁴³ Nielegalne zatrudnienie cudzoziemców wykryto w 22,8% kontroli i dotyczyło ono 4.958 pracowników (w tym 17,6% zatrudnionych na podstawie oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi). Jeśli chodzi o agencje pracy tymczasowej, w 2021 r.

¹⁴⁰ Ibid 139.

¹⁴¹ [Artykuł informacyjny](https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=E811A0AF4AAFA746C12586CB00589271) ze strony internetowej Państwowej Inspekcji Pracy, październik 2021 r. (w języku polskim).
<https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=E811A0AF4AAFA746C12586CB00589271> (w języku polskim).

¹⁴² Plan działania PIP na lata 2022-2024 (w języku polskim)

¹⁴³ Kontrole objęły głównie następujące sektory: budownictwo (25%), produkcja (21%), administracja i usługi wspierające (19%), a także transport i magazynowanie (10%).

przeprowadzono 267 kontroli w 258 agencjach (w porównaniu do 233 w 2020 r.) i 253 w firmach będących użytkownikami (w porównaniu do 184 w 2020 r.). Wygląda na to, że większość pracowników tymczasowych była zatrudniona na podstawie umów cywilnoprawnych, a odsetek umów o pracę maleje. Ogólnie rzecz biorąc, odnotowano wzrost liczby nieprawidłowości wykrytych w kontrolowanych agencjach.¹⁴⁴ Dotyczą one głównie braku pisemnego porozumienia z firmami-użytkownikami w sprawie warunków zatrudnienia pracowników tymczasowych lub przekroczenia maksymalnego czasu trwania pracy tymczasowej. Ponadto stwierdzono, że w 2021 r. 34 agencje nie były zarejestrowane (w porównaniu do 26 w 2020 r.). GRETA z zadowoleniem przyjmuje rozwój kontroli w agencjach pracy tymczasowej, ale obawia się, że podejmowane działania nie są wystarczające, ponieważ dotyczą niewielkiej liczby podmiotów (2%).

224. Porozumienie między PIP i Prokuraturą Krajową zostało zawarte w dniu 6 listopada 2017 r., a zmienione Porozumienie w sprawie zasad współpracy między PIP i Strażą Graniczną zostało podpisane w dniu 10 listopada 2018 r. Nie ma planu zmiany umowy między PIP i policją, obowiązującej od 1 grudnia 2000 roku. Te umowy o współpracy zapewniają ramy dla wymiany informacji i dokumentów, wspólnych inspekcji i działań szkoleniowych. Nie są dostępne statystyki dotyczące wspólnych inspekcji z udziałem PIP i organów ścigania przeprowadzonych w odniesieniu do handlu ludźmi. GRETA została poinformowana, że w 2021 r. PIP uczestniczyła w ogólnokrajowych Dniach Akcji EMPACT na rzecz Przeciwdziałania Wyzyskowi w Pracy, które obejmowały dziesiątki kontroli przeprowadzanych wspólnie z Policją i Strażą Graniczną, ale nie wykryto podczas nich żadnych potencjalnych przypadków HL.
225. Inspektorzy pracy kierują wykryte przypadki nielegalnego zatrudniania cudzoziemców do Straży Granicznej. w rezultacie migranci o nieuregulowanym statusie obawiają się zgłaszać swoje przypadki inspektoratom pracy, a sytuacje poważnego wyzysku pracowników lub handlu ludźmi w sferze zatrudnienia są niedostatecznie zgłaszane.¹⁴⁵ Władze polskie argumentowały, że inspektorzy pracy są zobowiązani do zgłaszania naruszeń prawa właściwym organom ścigania, ale jeśli wśród pracowników o nieuregulowanym statusie zostaną wykryte jakiegokolwiek ofiary handlu ludźmi, skorzystają one z okresu rekonwalescencji i do namysłu. Władze dodały, że w ramach kontroli inspektorzy pracy mogą zdecydować o zachowaniu w tajemnicy okoliczności, które pozwoliłyby na ujawnienie tożsamości pracownika, jeśli istnieje uzasadniona obawa, że informacje te mogłyby narazić pracownika na jakąkolwiek szkodę. GRETA podkreśla, że większość ofiar nie jest świadoma tego, że są ofiarami handlu ludźmi, ani swoich praw jako ofiar handlu ludźmi, dlatego też muszą istnieć bezpieczne mechanizmy zgłaszania, aby zapewnić pracownikom migrującym możliwość zgłaszania swoich przypadków bez obawy o reperkusje, zarówno ze strony pracodawców, jak i władz.
226. „Wytyczne dla inspektorów pracy w zakresie metodyki prowadzenia czynności kontrolnych w przypadkach podejrzenia handlu ludźmi, w szczególności pracy przymusowej” zostały wydane pod koniec 2021 r. przez grupę roboczą Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi. Ponadto inspektorzy pracy nadal uczestniczyli w dwudniowych szkoleniach na temat handlu ludźmi, organizowanych corocznie przez Ośrodek Szkolenia Inspekcji Pracy, we współpracy z Policją, Strażą Graniczną, Prokuraturą Krajową, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz organizacją pozarządową La Strada Polska. w 2017 i 2018 r. ze szkoleń tych skorzystało 59 inspektorów pracy i innych pracowników PIP, 23 w 2019 r., 20 w 2020 r., 19 w 2021 r. i 17 w 2022 r. Według władz, podczas pandemii COVID-19 szkolenia odbywały się w trybie online.
227. Pomimo szkoleń, niektórzy rozmówcy wyrazili obawy, że większość inspektorów pracy nie

¹⁴⁴ Nieprawidłowości stwierdzono w 82% podmiotów skontrolowanych w 2019 r., 89% w 2020 r. i 94% w 2021 r.

¹⁴⁵ Fundacja „Nasz Wybór”, *Praca w Polsce: łamanie praw pracowniczych ukraińskich migrantów w sektorze budowlanym i usługowym*, 2018, s. 52.

posiada wiedzy i kompetencji w zakresie handlu ludźmi. w okresie sprawozdawczym PIP wykryła tylko jeden domniemany przypadek handlu pracownikami. w styczniu 2020 r., w następstwie skargi złożonej przez pracowników i kontroli przeprowadzonej w agencji pracy tymczasowej, Okręgowy Inspektorat Pracy w Gdańsku poinformował Prokuraturę Okręgową o podejrzeniu popełnienia przestępstwa handlu ludźmi. PIP uznała, że kilku obywateli Ukrainy, zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych, padło ofiarą handlu ludźmi z powodu zaniżania liczby godzin pracy i bezprawnych potrąceń z ich wynagrodzeń, wykorzystując ich nieznajomość polskiego prawa. Jednakże, w październiku 2020 r. postępowanie karne zostało umorzone przez prokuraturę z powodu braku wystarczających dowodów. Okręgowy Inspektorat Pracy odwołał się od tej decyzji, ale właściwy sąd potwierdził umorzenie postępowania.

228. Przyjmując z zadowoleniem zmiany legislacyjne dotyczące zatrudniania cudzoziemców w Polsce, GRETA jest zaniepokojona brakiem skutecznego zapobiegania i wykrywania przypadków handlu ludźmi. Jak wspomniano w pkt 14, handel ludźmi w celu wyzysku w pracy stał się dominującą formą wyzysku w Polsce. Członkowie społeczeństwa obywatelskiego, z którymi spotkali się przedstawiciele GRETA, ubolewali nad niewystarczającą wolą polityczną do rozwiązania tej sytuacji, biorąc pod uwagę znaczenie pracowników migrujących dla polskiej gospodarki.
229. **GRETA wzywa władze polskie do podjęcia dodatkowych działań w zakresie skutecznego zapobiegania, wykrywania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania do pracy, biorąc pod uwagę Zalecenie CM/Rec(2022)21 Komitetu Ministrów¹⁴⁶ oraz Wytyczne GRETA dotyczące zwalczania handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy.¹⁴⁷ Powinno to obejmować:**
- **przegląd uprawnień inspektorów pracy i wzmocnienie ich zasobów ludzkich, tak aby mogli oni prowadzić działania operacyjne i niezapowiedziane inspekcje we wszystkich sektorach gospodarki bez uprzednich skarg ze strony pracowników lub innych dowodów podejrzenia popełnienia przestępstwa;**
 - **ustanowienie bezpiecznych mechanizmów zgłaszania i skutecznego składania skarg przez pracowników, aby zapewnić ofiarom nadużyć lub wykorzystywania możliwość zgłaszania swoich spraw bez obawy o reperkusje;**
 - **zapewnienie, że podczas przeprowadzania wspólnych inspekcji cele pracy;**
 - **inspektoraty i rola władz imigracyjnych są jasno określone;**
 - **wprowadzenie praktycznych umów o współpracy i wymianie danych pomiędzy**
 - **inspektorami pracy i organami ścigania w celu zapewnienia, że dane osobowe pracowników, niezależnie od tego, czy są gromadzone w trakcie inspekcji pracy, wspólnych inspekcji, mechanizmów sprawozdawczości lub skarg, nie są wykorzystywane do celów egzekwowania przepisów imigracyjnych, ale do zwalczania sprawców przestępstw związanych z handlem ludźmi;**
 - **dalsze wzmocnienie monitorowania agencji pracy tymczasowej i pośredników rekrutacyjnych, w tym przestrzegania przez nich przepisów**

¹⁴⁶ https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a83df4

¹⁴⁷ <https://rm.coe.int/guidance-note-on-preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-/1680a1060c>

krajowych i norm międzynarodowych (takich jak ogólne zasady MOP i wytyczne operacyjne dotyczące uczciwej rekrutacji oraz określenie opłat rekrutacyjnych).¹⁴⁸

230. GRETA uważa również, że władze polskie powinny:

- **wzmocnić inspekcje pracy w sektorach i przedsiębiorstwach uznawanych za obciążone wysokim ryzykiem handlu ludźmi oraz zwiększyć możliwości inspektorów pracy, tak aby mogli oni być aktywnie zaangażowani w zapobieganie handlowi ludźmi i wykrywanie ofiar;**
- **wzmocnić regularne szkolenia dla inspektorów pracy, aby umożliwić im udział w zapobieganiu i wykrywaniu handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy; inspektorzy pracy powinni posiadać specjalistyczną wiedzę sektorową, umiejętności językowe i kompetencje kulturowe, aby skutecznie wykonywać swoje zadania;**
- **kontynuować szkolenia funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie zwalczania handlu ludźmi w celu wyzysku pracowniczego i praw ofiar;**
- **kontynuować szkolenie personelu konsularnego i ambasad w zakresie handlu ludźmi oraz zapewnić kontrolę ryzyka handlu ludźmi w ramach wniosków wizowych;**
- **kontynuować podnoszenie świadomości wśród ogółu społeczeństwa, a także, w sposób ukierunkowany, wśród pracowników migrujących, na temat ryzyka związanego z handlem ludźmi w celu wyzysku w pracy;**
- **monitorować stosowanie „oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi” i „umów cywilnoprawnych”, w szczególności „umów o dzieło”, w celu zapewnienia, że nie stanowią one furtki dla handlu ludźmi oraz eliminować wszelkie stwierdzone luki, w tym poprzez zmiany legislacyjne.**

4. Działania podejmowane na granicy

231. Latem i jesienią 2021 r. dziesiątki tysięcy migrantów, głównie z Iraku i Syrii, ale także z krajów afrykańskich i azjatyckich, próbowało przekroczyć polską granicę z Białorusią. Wielu z nich utknęło na dłuższy czas na granicy z Polską lub w jej pobliżu, a wielu z nich poniosło śmierć.¹⁴⁹ Władze polskie odnotowały prawie 40.000 prób przekroczenia granicy z Białorusią w 2021 roku, w porównaniu do zaledwie 122 w 2020 roku.¹⁵⁰ Ten bezprecedensowy przepływ migrantów na granicy z Białorusią zwiększył ryzyko nadużyć, w tym handlu ludźmi. Podczas 29. posiedzenia Komitetu Stron Konwencji w dniu 17 grudnia 2021 r. przedstawiciel Polski stwierdził, że istnieją dowody na to, że władze białoruskie transportują i eskortują migrantów w kierunku granicy UE i uniemożliwiają im powrót na Białoruś. Wśród tych migrantów Straż Graniczna zidentyfikowała jedynie trzy domniemane ofiary handlu ludźmi (dwie Kongijki i jednego chłopca z Gwinei). w czasie wizyty GRETA w czerwcu 2022 r. postępowanie dotyczące tych ofiar było nadal w toku.

¹⁴⁸ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_536755.pdf

¹⁴⁹ <https://www.infomigrants.net/en/post/38698/another-migrant-body-found-near-polandbelarus-border#:~:text=At%20least%2019%20people%20have,them%20likely%20froze%20to%20death.>

¹⁵⁰ Der Spiegel, "Polen meldet fast 40.000 versuchte Grenzübertritte für 2021", 3 January 2022 (in German).

232. Pod koniec listopada 2021 r. zespół ONZ ds. Praw Człowieka przeprowadził wywiady z ponad 30 migrantami, którym udało się przekroczyć granicę. Następnie rzecznik Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka stwierdził, że „większość [rozmówców] stwierdziła, że podczas pobytu na Białorusi zostali pobici lub grożono im ze strony sił bezpieczeństwa, a także twierdziła, że białoruskie siły bezpieczeństwa zmusiły ich do przekroczenia granicy, instruując ich, kiedy i gdzie mają ją przekroczyć oraz uniemożliwiły ludziom opuszczenie strefy przygranicznej w celu powrotu do Mińska.”¹⁵¹ w dniu 23 listopada 2021 r. Komisja Europejska przedstawiła zestaw środków mających na celu zapobieganie i ograniczanie działalności przewoźników, uznając, że kilku z nich przyczyniło się do przemytu i handlu ludźmi przez Białoruś i zewnętrzną granicę UE oraz że UE potrzebuje narzędzi do zwalczania instrumentalizacji migrantów do celów politycznych.¹⁵²
233. W dniu 20 sierpnia 2021 r. polski Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zmienił rozporządzenie z 2020 r. w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na niektórych przejściach granicznych. Wprowadzono listę osób uprawnionych do przekraczania granicy, która nie obejmuje cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową.¹⁵³ Zgodnie z nowelizacją, osoba, która nie znajduje się na liście, powinna niezwłocznie opuścić terytorium Polski. Ponadto, od 26 października 2021 r. zmiany w ustawie o cudzoziemcach i ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony umożliwiły funkcjonariuszom Straży Granicznej natychmiastowe zawracanie cudzoziemców wjeżdżających do Polski przez nieoficjalne przejścia graniczne bez możliwości ubiegania się przez nich o azyl.¹⁵⁴ Nakazowi opuszczenia Polski towarzyszy zakaz ponownego wjazdu obejmujący strefę Schengen, od którego można się odwołać, ale odwołanie nie ma skutku zawieszającego. Według oficjalnych danych w 2021 r. władze polskie odmówiły wjazdu na białorską granicę 33.147 migrantom, spośród których 52 osoby złożyły odwołanie.¹⁵⁵ Ponadto, w lipcu 2022 r. władze polskie zakończyły budowę 186 km muru wzdłuż granicy z Białorusią w celu uniemożliwienia przekraczania granicy poza oficjalnymi posterunkami granicznymi.
234. Zgodnie z tymi nowymi ramami prawnymi, władze polskie przeprowadziły liczne kontrole na granicy z Białorusią. Według raportu grupy organizacji pozarządowych, funkcjonariusze Straży Granicznej zatrzymywali migrantów w strefie przygranicznej i zmuszali ich do powrotu na Białoruś.¹⁵⁶ w imieniu migrantów, którzy utknęli na granicy lub w jej pobliżu, złożono kilka skarg przeciwko Polsce do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.¹⁵⁷ w interwencji skierowanej do Trybunału Rzecznik Praw Obywatelskich uznał, że w Polsce istnieje powtarzająca się i systematyczna praktyka zawracania migrantów i osób ubiegających się o azyl z powrotem na Białoruś, a takie zawracanie odbywa się bez względu na indywidualną sytuację tych osób.¹⁵⁸ Ponadto Rzecznik podkreślił, że zmiany legislacyjne z października 2021 r. sprawiły, że dostęp do indywidualnych procedur i ubieganie się o ochronę w Polsce stały się w dużej mierze iluzoryczne. Podobnie, UNHCR uznał, że obecne ramy prawne i praktyka Polski w zakresie nieprzyjmowania i wydalenia migrantów są sprzeczne z prawem międzynarodowym i europejskim oraz przypomniał, że nie można odstąpić od zasady *non-refoulement*, nawet w sytuacjach nadzwyczajnych.¹⁵⁹ Takie obawy zgłosił również polski Rzecznik Praw Obywatelskich.¹⁶⁰
235. W czerwcu 2022 r. sąd w Warszawie uznał, że nakaz wydalenia zobowiązujący obywatela Syrii

¹⁵¹ OHCHR | Notatki z briefingu prasowego na temat granicy polsko-białoruskiej

¹⁵² Komisja Europejska, komunikat prasowy, „UE proponuje umieszczenie na czarnej liście przewoźników zaangażowanych w ułatwianie przemytu lub handlu ludźmi”, 23 listopada 2021 r.

¹⁵³ Projekt ustawy: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/66CB4F4C2F85334EC12587420031E720/%24File/1507.pdf>

¹⁵⁴ Ustawa z dnia 14 października 2021 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw.

¹⁵⁵ Komenda Główna Straży Granicznej, pismo nr KG-OI-VIII.0180.7.2022.JL, 4 marca 2022 r.

¹⁵⁶ Grupa Granica, „Kryzys humanitarny na granicy polsko-białoruskiej”, 10 grudnia 2021 r.

¹⁵⁷ Zob. na przykład D.A. i inni przeciwko Polsce, skarga nr. 51246/17.

¹⁵⁸ Interwencja strony trzeciej przez Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, r.A. i inni przeciwko Polsce (nr 42120/21), 27 stycznia 2022 r., CommDH(2022)3, <https://rm.coe.int/third-party-intervention-before-the-european-court-of-human-rights-in-/1680a5527a>

¹⁵⁹ Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR), Wystąpienie Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców w sprawie r.A. i inni przeciwko Polsce (skarga nr 42120/21) przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, luty 2022 r. <https://www.refworld.org/docid/621ccfde4.html>

¹⁶⁰ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Spraw Wewnętrznych, 25 sierpnia 2021 r.

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20RPO%20do%20MSWiA%2025.08.2021.pdf> (w języku polskim)

do powrotu na Białoruś był niezgodny z prawem i zaprzeczył wyrażnej woli skarżącego do ubiegania się o azyl.¹⁶¹ Podobne orzeczenie wydał sąd w Białymstoku. Ramy prawne pozostały jednak niezmienione. Według organizacji pozarządowych, odsyłanie nadal trwa i „istnieje bardzo wysokie ryzyko handlu ludźmi i wykorzystywania osób, które zgodnie z prawem powinny automatycznie otrzymać specjalną ochronę w Polsce - takich jak małoletni bez opieki, osoby niepełnosprawne lub ofiary handlu ludźmi”.¹⁶²

236. GRETA podkreśla, że działania typu pushback utrudniają wykrywanie ofiar handlu ludźmi wśród nielegalnych migrantów i osób ubiegających się o azyl oraz budzą poważne obawy co do przestrzegania przez Polskę niektórych zobowiązań wynikających z Konwencji, w tym pozytywnych obowiązków w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi i kierowania ich po pomoc, a także przeprowadzania oceny ryzyka przed wydaleniem w celu zapewnienia zgodności z obowiązkiem *non-refoulement*.

237. **Uznając poważne wyzwania związane z sytuacją na granicy z Białorusią, GRETA wzywa władze polskie do przeprowadzenia przeglądu ustawodawstwa w celu zapewnienia, że oceny ryzyka przed wszystkimi przymusowymi wydaleniami z Polski w pełni uwzględniają ryzyko handlu ludźmi lub ponownego handlu ludźmi po powrocie, zgodnie z obowiązkiem wynikającym z zasady *non-refoulement*. Władze polskie powinny w pełni uwzględnić wytyczne UNHCR w sprawie stosowania Konwencji dotyczącej statusu uchodźcy wobec ofiar handlu ludźmi i ich prawa do ubiegania się o azyl, a także wytyczne GRETA w sprawie prawa ofiar handlu ludźmi i osób zagrożonych handlem ludźmi do ochrony międzynarodowej.**¹⁶³

5. Działania mające na celu zapobieganie handlowi dziećmi, identyfikację dzieci będących ofiarami handlu i udzielanie im pomocy

238. W swoim drugim raporcie na temat Polski GRETA uznała, że władze powinny wzmocnić swoje działania w zakresie zapobiegania handlowi dziećmi, w szczególności poprzez uwrażliwianie i szkolenie specjalistów ds. ochrony dzieci w całym kraju oraz zwracanie większej uwagi na dzieci ze społeczności romskich, dzieci bez opieki i dzieci migrantów. Ponadto GRETA wezwała władze polskie do poprawy identyfikacji i pomocy dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi, w szczególności poprzez zwiększenie zdolności wykrywania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi poprzez przeszkolenie większej liczby specjalistów, zapewnienie bezpiecznego zakwaterowania dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi oraz udostępnienie programów reintegracji dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi.¹⁶⁴

239. Liczba dzieci będących ofiarami handlu ludźmi zidentyfikowanych w okresie sprawozdawczym była niska. Policja zidentyfikowała jedno dziecko będące ofiarą handlu ludźmi w 2017 r., dziewięć w 2018 r., jedno w 2019 r., jedno w 2020 r., jedno w 2021 r. i troje w 2022 r. (w tym dwie dziewczynki z Ukrainy w związku z wojną na Ukrainie, zob. pkt 259). Straż Graniczna zidentyfikowała 43 dzieci będących ofiarami HL w 2017 r., 1 w 2018 r., 0 w 2020 r., 2 w 2021 r. i 2 w 2022 r. Prokuratura Krajowa zidentyfikowała 30 dzieci będących ofiarami HL w 2017 r., 25 w 2018 r., 21 w 2019 r., 8 w 2020 r. i 30 w 2021 r. KCIK zidentyfikowało i udzieliło pomocy 10 dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi w 2017 r., 13 w 2018 r., 15 w 2019 r., 9 w 2020 r., 12 w 2021 r. i 8 w 2022 r.

240. Jak wspomniano w drugim raporcie GRETA, „Algorytm identyfikacji dzieci będących ofiarami

¹⁶¹ Human Rights Watch, [Polski sąd orzekł, że odsyłanie osób ubiegających się o azyl jest niezgodne z prawem](#) | Human Rights Watch, 27 czerwca 2022 r.

¹⁶² Grupa Granica, „Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej lipiec-październik 2022 r.”, 10 października 2022 r.

¹⁶³ <https://rm.coe.int/guidance-note-on-the-entitlement-of-victims-of-trafficking-and-persons/16809ebf44>

¹⁶⁴ Zob. pkt 131 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

handlu ludźmi i postępowania funkcjonariuszy policji i straży granicznej”, opracowany w 2015 r., zawiera wytyczne dla funkcjonariuszy organów ścigania dotyczące identyfikacji pokrzywdzonych dzieci i kroków, jakie należy podjąć po ich identyfikacji.¹⁶⁵ Algorytm został zmieniony w 2021 r., w szczególności w celu uwzględnienia nowych zasad dotyczących przesłuchiwanie dzieci w następstwie zmian w k.p.c. (zob. pkt 176). Coroczne szkolenia dla funkcjonariuszy policji i straży granicznej zajmujących się sprawami HL (zob. pkt 149) obejmują wykorzystanie algorytmu.

241. W Polsce nadal nie ma wyspecjalizowanego schroniska dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi. Według władz polskich w schroniskach KCIK mogą być umieszczane dziewczęta w wieku 16-18 lat. Młodsze dziewczęta, podobnie jak chłopcy, są zazwyczaj umieszczane w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (rodzinach zastępczych lub domach dziecka) oraz w ośrodkach interwencji kryzysowej. Według przedstawicieli Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej spotkanych podczas wizytacji, liczba dzieci pokrzywdzonych w wyniku HL, które przebywały w ośrodkach interwencji kryzysowej prowadzonych przez wojewodów przedstawiała się następująco: 17 w 2017 r., 17 w 2018 r., 12 w 2019 r., 4 w 2020 r. i 0 w 2021 r. GRETA zauważa, że Krajowy Plan Działania na lata 2022-2024 przewiduje opracowanie programu wsparcia i ochrony dzieci będących ofiarami handlu ludźmi.
242. Pracownicy socjalni i personel centrów kryzysowych przechodzą szkolenia w zakresie handlu ludźmi i pomocy ofiarom, w tym dzieciom. Chociaż rodziny zastępcze przechodzą szkolenia, a osoby prowadzące domy dziecka mają obowiązek podnoszenia swoich kwalifikacji, wydaje się, że osoby przyjmujące dzieci będące ofiarami handlu ludźmi nie są specjalnie i systematycznie szkolone w zakresie handlu ludźmi. Personel zajmujący się ochroną dzieci przechodzi ograniczone szkolenia na temat handlu ludźmi. Według Ministerstwa Rodziny i Spraw Społecznych w 2021 r. zorganizowano szkolenie trenerów personelu zajmującego się ochroną dzieci we współpracy z La Strada Polska. Krajowy Plan Działania na lata 2022-2024 przewiduje szkolenia i dystrybucję materiałów dla nauczycieli na temat zjawiska handlu ludźmi, w tym handlu dziećmi.
243. Jeśli pokrzywdzone dziecko jest małoletnim bez opieki (lub jeśli jego rodzice zostali pozbawieni praw rodzicielskich, na przykład z powodu ich udziału w domniemanym akcie handlu ludźmi), właściwy sąd rodzinny decyduje o wyznaczeniu opiekuna lub tymczasowego opiekuna do czasu znalezienia stałego opiekuna. Istnieje grupa profesjonalistów, którzy mogą pełnić rolę opiekunów, a pracownicy KCIK są często wyznaczani na tymczasowych opiekunów ze względu na ich doświadczenie w pracy z ofiarami handlu ludźmi. w 2022 r., w kontekście wojny na Ukrainie, grupa robocza ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi opracowała zalecenia dotyczące praw i obowiązków osób wyznaczonych na tymczasowych opiekunów.
244. Ramy prawne dotyczące oceny wieku w przypadku wątpliwości co do wieku domniemanej ofiary handlu ludźmi pozostały niezmienione. Ocena wieku jest przeprowadzana za pomocą zdjęcia rentgenowskiego nadgarstka i/lub zębów, bez jakiegokolwiek oceny psychologicznej, poznawczej i behawioralnej. Jeśli cudzoziemiec, który twierdzi, że jest dzieckiem, odmówi badania lekarskiego, może być potraktowany jak osoba dorosła.¹⁶⁶
245. GRETA odnosi się do ostatnich uwag końcowych Komitetu Praw Dziecka ONZ w sprawie Polski, w których zalecono zwiększenie identyfikacji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, wzmocnienie szkolenia specjalistów odpowiedzialnych za identyfikację dzieci będących ofiarami handlu ludźmi i kierowanie ich do pomocy, zapewnienie dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi usług dostosowanych do ich potrzeb, a także przydzielenie odpowiednich zasobów odpowiednim instytucjom i wsparcie finansowe dla organizacji społeczeństwa

¹⁶⁵ Zob. pkt 123 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁶⁶ Zob. pkt 130 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

obywatelskiego.¹⁶⁷

246. GRETA jest zaniepokojona faktem, że zdolność organów ścigania nie jest wystarczająca do identyfikacji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, w tym gdy są one rekrutowane i/lub wykorzystywane w trybie online. Jest również zaniepokojona brakiem odpowiedniego zakwaterowania dla dzieci będących ofiarami. GRETA przypomina, że rodzaj zakwaterowania zapewnianego dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi zależy od osobistej sytuacji dziecka, z uwzględnieniem zasady jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka. Biorąc pod uwagę szczególną traumę, podatność na zagrożenia i potrzeby w zakresie bezpieczeństwa dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, GRETA uważa, że specjalistyczne zakwaterowanie jest bardziej odpowiednie niż ogólne rozwiązania w zakresie opieki nad dziećmi.¹⁶⁸

247. Powtarzając swoje wcześniejsze zalecenia, GRETA wzywa władze polskie do poprawy identyfikacji i pomocy dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi, w szczególności poprzez:

- **zwiększenie zdolności do wykrywania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi poprzez przeszkolenie większej liczby specjalistów, którzy mogą mieć kontakt z dziećmi, w zakresie stosowania wskaźników handlu ludźmi oraz zaangażowanie specjalistów ds. dzieci w identyfikację dzieci będących ofiarami handlu ludźmi w celu zapewnienia, że dobro dziecka jest najważniejsze;**
- **dalszy rozwój szkoleń i zasobów dla funkcjonariuszy organów ścigania i prokuratorów w zakresie identyfikacji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, w tym dzieci będących ofiarami handlu ludźmi rekrutowanymi i/lub wykorzystywanymi w Internecie;**
- **zapewnienie bezpiecznego i specjalistycznego zakwaterowania dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, z udziałem specjalistów odpowiednio przeszkolonych w zakresie wspierania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi.**

248. Ponadto, GRETA po raz kolejny uważa, że władze polskie powinny dokonać przeglądu procedur oceny wieku mających zastosowanie do ofiar handlu ludźmi, zapewniając skuteczną ochronę najlepszego interesu dziecka. w szczególności, ocena wieku nie może opierać się wyłącznie na badaniu lekarskim, ale na kompleksowej ocenie rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka, a odmowa udziału dziecka w procedurze oceny wieku nie powinna pociągać za sobą automatycznej decyzji, że jest ono dorosłe. Odniesiono się do Wspólnego Komentarza Ogólnego nr 4 i nr 23¹⁶⁹ Komitetu Praw Dziecka, a także do Przewodnika Rady Europy dla decydentów w sprawie oceny wieku dzieci w migracji.¹⁷⁰

6. Identyfikacja ofiar handlu ludźmi

249. W Polsce nadal nie istnieje Krajowy Mechanizm Referencyjny (KMR), w przeciwieństwie do tego, co przewidziano w Krajowym Planie Działania na lata 2016-2018. Według władz opóźnienie było spowodowane pandemią COVID-19 i zarządzaniem kryzysem humanitarnym

¹⁶⁷ Komitet Praw Dziecka, Uwagi końcowe dotyczące połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski, 6 grudnia 2021 r., CRC/C/POL/CO/5-6. <https://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=CRC/C/POL/CO/5-6&Lang=E>

¹⁶⁸ GRETA, 8. sprawozdanie ogólne, rozdział tematyczny dotyczący pomocy ofiarom handlu ludźmi, październik 2019 r

¹⁶⁹ Komitet Praw Dziecka, Wspólny komentarz ogólny nr 4 i nr 23, pkt 4.

¹⁷⁰ <https://rm.coe.int/ageassessmentchildrenmigration/168099529f>

po wojnie w Ukrainie. Krajowy Plan Działania na lata 2022-2024 również przewiduje rozwój KMR. GRETA została poinformowana, że projekt KMR został przygotowany przez grupę roboczą ds. wsparcia ofiar Zespołu ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi MSWiA i oczekuje się, że zostanie przyjęty w 2023 r. po przeprowadzeniu procesu legislacyjnego. La Strada Polska przedstawiła propozycje dotyczące projektu KMR, które obejmują obowiązek powiadamiania w przypadku uzasadnionych podstaw do uznania, że dana osoba stała się ofiarą handlu ludźmi.

250. Formalna identyfikacja ofiar handlu ludźmi pozostaje w gestii Policji, Straży Granicznej i Prokuratury Krajowej. Organy ścigania przeprowadzają identyfikację dorosłych ofiar zgodnie z „Algorytmem postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi”, który zawiera szczegółowe instrukcje dotyczące identyfikacji ofiar handlu ludźmi.¹⁷¹ Dokument został podobno zmieniony w 2021 r., zwłaszcza w odniesieniu do procedury identyfikacji i przesłuchiwania ofiar. Dodano konkretne odniesienie do art. 26 Konwencji dotyczącego zasady niekaralności.
251. Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK) może identyfikować ofiary handlu ludźmi, które legalnie przebywają w Polsce i nie chcą kontaktować się z organami ścigania lub nie zostały zidentyfikowane jako ofiary handlu ludźmi przez takie organy.¹⁷²
252. Zgodnie z Algorytmem (Zasady II-2 i 3), jeśli ofiara handlu ludźmi zostanie zidentyfikowana wśród cudzoziemców, identyfikacja powinna zostać potwierdzona przez właściwego koordynatora Policji lub Straży Granicznej ds. handlu ludźmi, a także Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Nie jest jasne dlaczego takie potwierdzenie musi być uzyskane dla cudzoziemców, podczas gdy nie dotyczy to obywateli polskich.
253. Po ustaleniu domniemania, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, otrzymuje ona zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi, które umożliwia jej skorzystanie z okresu rekonwalescencji i do namysłu oraz środków pomocy (zob. pkt 275 i 265). Nie ma możliwości odwołania się od decyzji odmownej.
254. Jak wspomniano w pkt 12, dane sugerują, że w okresie sprawozdawczym liczba formalnie zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi wzrosła, w szczególności ofiar zidentyfikowanych przez Prokuraturę Krajową.
255. Podczas pandemii COVID-19, zgodnie z badaniem Europejskiej Sieci Migracyjnej (ESM) z 2022 r., istniały ograniczone możliwości przeprowadzania kontroli w miejscach, w których mogły przebywać osoby zagrożone handlem ludźmi. Ponieważ funkcjonariusze Straży Granicznej zostali skierowani do wykonywania dodatkowych obowiązków w związku z kryzysem sanitarnym, zadania związane z identyfikacją ofiar HL były realizowane w mniejszym zakresie.¹⁷³
256. Inspektorzy pracy, pracownicy Urzędu ds. Cudzoziemców, pracownicy socjalni, pracownicy służb ochrony dzieci, pracownicy służby zdrowia i dyplomaci mogą wykrywać potencjalne ofiary i kierować je do właściwych organów w celu identyfikacji. Zgodnie z wiedzą GRETA, nie ma obowiązku, ale istnieje możliwość przekazania sprawy. Inspektorzy pracy i pracownicy socjalni, a także pracownicy Urzędu do Spraw Cudzoziemców przechodzą okresowe szkolenia na temat handlu ludźmi (zob. pkt 226 i 242). Według władz, przed podjęciem obowiązków za granicą, pracownicy konsularni przechodzą szkolenie, które obejmuje kwestię handlu ludźmi, jednakże szkolenie to nie jest zapewniane dla pracowników lokalnych. Nie zorganizowano

¹⁷¹ Zob. pkt 104-105 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁷² Zob. pkt 105 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁷³ Europejska Sieć Migracyjna, „Ofiary handlu ludźmi z krajów trzecich: wykrywanie, identyfikacja i ochrona”, 31 marca 2022 r.; Krajowy wkład w badanie ESM wniesiony przez polski Krajowy Punkt Kontaktowy ESM (Urząd do Spraw Cudzoziemców).

żadnych szkoleń na temat HL dla pracowników służby zdrowia.

257. Pracownicy Urzędu do Spraw Cudzoziemców, którzy są odpowiedzialni za rozpatrywanie wniosków o nadanie statusu uchodźcy, postępują zgodnie z „Algorytmem postępowania z osobą, która złożyła wniosek o nadanie statusu uchodźcy i jest potencjalną ofiarą handlu ludźmi”. Jeśli podejrzewają, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, kierują sprawę do Straży Granicznej w celu identyfikacji. Urząd do Spraw Cudzoziemców wyznaczył koordynatora ds. HL. GRETA została poinformowana, że za każdym razem, gdy funkcjonariusze Straży Granicznej formalnie zidentyfikują domniemaną ofiarę handlu ludźmi wśród osób umieszczonych w areszcie administracyjnym, jest ona zwalniana i oferowana jest jej pomoc KCIK. Nie są jednak dostępne dane dotyczące liczby ofiar zidentyfikowanych w administracyjnych ośrodkach detencyjnych.¹⁷⁴ GRETA zwraca uwagę na raport Biura Komisarza Praw Człowieka z 2021 r., który wskazuje, że w odwiedzonych administracyjnych ośrodkach detencyjnych wiele osób nie jest w stanie uzyskać pomocy psychologa, istnieje znaczny niedobór psychologów, a bariera językowa jest częstym problemem.¹⁷⁵ Brak psychologów i lekarzy w tych ośrodkach budzi obawy, biorąc pod uwagę, że specjaliści ci mogą odgrywać kluczową rolę w identyfikacji ofiar.
258. Liczba ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych wśród osób ubiegających się o ochronę międzynarodową pozostaje niska: dwie w 2017 r. (kobieta z Kamerunu i kobieta z Mongolii, obie ofiary wykorzystywania seksualnego; jedna w 2018 r. (mężczyzna z Wietnamu) i dwie w 2020 r. (z Ukrainy i Mołdawii). Dziewięciu osobom przyznano ochronę uzupełniającą w 2019 r. po zidentyfikowaniu ich jako domniemanych ofiar handlu ludźmi (sześć dziewcząt bez opieki i trzy kobiety). w 2021 r. zidentyfikowano trzy domniemane ofiary handlu ludźmi, z których dwie uciekły; trzecia, kobieta z Kamerunu, została zwolniona z ośrodka detencyjnego dla imigrantów po zidentyfikowaniu jej jako ofiary handlu ludźmi.
259. W czasie wizyty GRETA nie zidentyfikowano żadnych ofiar HL wśród osób uciekających przed wojną w Ukrainie. w swoich uwagach do projektu raportu władze polskie wskazały, że policja wszczęła pięć dochodzeń w sprawie domniemanych przypadków handlu ludźmi skierowanych przeciwko uchodźcom ukraińskim, ale tylko jedna sprawa została potwierdzona po przeprowadzeniu dochodzenia. Dotyczy ona dwóch 17-letnich dziewcząt, które zostały zmuszone do świadczenia usług seksualnych. Postępowanie jest w toku. Straż Graniczna nie odnotowała żadnych przypadków.
260. **GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dodatkowe kroki w celu zapewnienia, że wszystkie ofiary handlu ludźmi będą identyfikowane jako takie ofiary i mogą korzystać z pomocy i środków ochrony przewidzianych w Konwencji, w szczególności poprzez:**
- **sfinalizowanie przygotowania i wdrożenie Krajowego Mechanizmu Referencyjnego, określającego rolę, jaką mają do odegrania i procedurę, jakiej mają przestrzegać wszystkie zainteresowane strony, które mogą mieć bezpośredni kontakt z ofiarami handlu ludźmi;**
 - **dalsze wzmocnianie systematycznych szkoleń dla funkcjonariuszy Straży Granicznej, policjantów i prokuratorów, a także pracowników Urzędu do Spraw Cudzoziemców, pracowników socjalnych, personelu medycznego i innego personelu pracującego w ośrodkach detencyjnych, w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi i procedur, których należy przestrzegać,**

¹⁷⁴ W województwie podkarpackim w 2017 r. obywatelka Rumunii została zidentyfikowana jako domniemana ofiara handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Przemyślu.

¹⁷⁵ [Raport](#) z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji, 2021, s. 47-48.

**w szczególności w świetle przyszłego Krajowego Mechanizmu
Referencyjnego;**

- **zapewnienie, że koordynatorzy ds. handlu ludźmi w Policji, Straży Granicznej i Prokuraturze Krajowej mają wystarczające zasoby, aby skutecznie pełnić swoją rolę w procesie identyfikacji ofiar;**
- **umożliwienie wyspecjalizowanym organizacjom pozarządowym z doświadczeniem w identyfikowaniu ofiar handlu ludźmi i udzielaniu im pomocy regularnego dostępu do ośrodków dla osób ubiegających się o azyl i administracyjnych ośrodków detencyjnych dla migrantów.**

7. Pomoc dla ofiar handlu ludźmi

261. W swoim drugim raporcie GRETA wezwała władze polskie do zagwarantowania skutecznego dostępu do publicznej opieki zdrowotnej wszystkim ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich statusu pobytowego, zgodnie z art. 12 Konwencji. GRETA uznała również, że należy podjąć dodatkowe kroki w celu udzielenia pomocy ofiarom oraz zapewnienia wystarczającego finansowania, gdy pomoc jest udzielana poprzez organizacje pozarządowe lub władze lokalne.¹⁷⁶
262. Ramy prawne dotyczące udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi zostały opisane w dwóch poprzednich raportach GRETA.¹⁷⁷ w praktyce pomoc świadczona jest głównie przez Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK), które od kilku lat prowadzone jest przez organizacje pozarządowe La Strada Foundation i PoMOC, przy wsparciu finansowym ze strony rządu.
263. Organizacje pozarządowe muszą ubiegać się o finansowanie w ramach corocznych przetargów na prowadzenie KCIK, które są zarządzane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Procedura ta stanowi poważne obciążenie administracyjne zarówno dla KCIK, jak i jednostki ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi w ministerstwie, a coroczna procedura przetargowa nie pozwala fundacji La Strada i PoMOC na zatrudnianie pracowników na podstawie umów długoterminowych, co powoduje dużą rotację personelu. Według władz polskich roczny okres obowiązywania umowy przetargowej jest powiązany z roczną ustawą budżetową i pozwala na lepszą kontrolę wydatków budżetu państwa oraz skuteczniejsze monitorowanie działalności KCIK.
264. Liczba ofiar, którym KCIK udzieliło pomocy, wzrosła w okresie sprawozdawczym w porównaniu z poprzednim okresem: 187 ofiar w 2017 r., 181 w 2018 r., 226 w 2019 r., 166 w 2020 r., 210 w 2021 r. i 254 w 2022 r.
265. Pomimo wzrostu liczby ofiar, którym udzielono pomocy, roczna alokacja środków dla KCIK ze strony państwa utrzymała się na poziomie 1.100.000 zł (około 230.000 euro) do 2022 roku. w 2023 r. budżet został zwiększony o prawie 40% do 1.500.000 zł (około 320.000 euro). Budżet KCIK ma pokrywać wydatki na personel, całodobowy telefon zaufania dla ofiar i świadków handlu ludźmi, a także potrzeby ofiar objętych pomocą, w tym zakwaterowanie, opiekę medyczną, wsparcie psychologiczne, doradztwo prawne, pomoc w uzyskaniu dokumentów, pomoc w kontaktach z organami ścigania, tłumaczenia ustne, wyżywienie i inne wsparcie materialne. Ponieważ ofiary handlu ludźmi nie otrzymują zasiłku pieniężnego, są w wysokim stopniu uzależnione od budżetu KCIK, zwłaszcza w okresie rekonwalescencji i do namysłu, kiedy nie mogą pracować (zob. pkt 71).

¹⁷⁶ Zob. pkt 120-121 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁷⁷ Zob. pkt 150-151 pierwszego raportu GRETA dotyczącego Polski; pkt 111 drugiego raportu GRETA dotyczącego Polski.

266. Nadal istnieją tylko dwa wyspecjalizowane schroniska dla ofiar handlu ludźmi, jedno dla kobiet w Warszawie, prowadzone przez Fundację La Strada i jedno w Katowicach, dla kobiet i ich dzieci, prowadzone przez PoMOC. Liczba miejsc noclegowych nieznacznie wzrosła. Miasto Warszawa udostępniło Fundacji La Strada mieszkanie dla sześciu osób. w czasie wizyty, w mieszkaniu tym mieszkało pięciu mężczyzn i jedna kobieta. Ze względu na brak miejsc dla ofiar płci męskiej, wielu mężczyzn zidentyfikowanych w Polsce jako ofiary handlu ludźmi jest umieszczanych w schroniskach.
267. Ponadto GRETA została poinformowana, że 16 ośrodków interwencji kryzysowej w całej Polsce, z ogólnej liczby 167 takich ośrodków w kraju, może przyjmować ofiary handlu ludźmi (w porównaniu do 18 w poprzednim okresie sprawozdawczym).¹⁷⁸ Według danych przekazanych przez władze, w 2017 r. w ośrodkach interwencji kryzysowej przebywały 44 ofiary handlu ludźmi, w 2018 r. - 72, w 2019 r. - 55, w 2020 r. - 29, a w 2021 r. - 32. Chociaż ośrodki te nie specjalizują się w udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi, według władz pracownicy socjalni tam pracujący mogą korzystać ze szkoleń organizowanych cztery razy w roku przez Ministerstwo Rodziny i Spraw Społecznych, we współpracy z innymi władzami i organizacjami pozarządowymi. w latach 2016-2018 pracownicy ośrodków interwencji kryzysowej przeszli specjalistyczne szkolenia poświęcone identyfikacji ofiar i współpracy z innymi instytucjami.
268. Dostęp do opieki zdrowotnej poza nagłymi przypadkami pozostaje problematyczny, w szczególności dla ofiar handlu ludźmi, które nie są obywatelami UE, co ma miejsce w przypadku wielu ofiar. Zezwolenia na pobyt dla ofiar handlu ludźmi nie uprawniają ich do bezpłatnego korzystania z publicznej służby zdrowia, chyba że ofiary są zatrudnione, zarejestrowane jako bezrobotne lub opłacają składki na publiczne ubezpieczenie zdrowotne. Jeśli chodzi o ofiary handlu ludźmi przebywające w Polsce nieregularnie, mogą one mieć dostęp jedynie do bezpłatnej opieki w nagłych przypadkach; leczenie w przypadkach innych niż nagłe może być zapewnione na koszt własny lub na koszt KCIK. Władze polskie powtórzyły, że lista beneficjentów ustawy z 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych jest szeroka, a osoby nieobjęte publicznym ubezpieczeniem zdrowotnym mogą uzyskać pomoc medyczną za pośrednictwem KCIK.
269. GRETA została poinformowana, że Fundacja La Strada zapewniła pomoc prawną 34 ofiarom handlu ludźmi w 2017 r., 39 w 2018 r., 8 w 2019 r., 31 w 2020 r., 46 w 2021 r. i 36 w pierwszej połowie 2022 r. Według przedstawicieli organizacji pozarządowych, w praktyce dostęp do bezpłatnej publicznej opieki zdrowotnej jest utrudniony, z wyjątkiem trzymiesięcznego okresu ważności zaświadczenia o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi lub jeśli ofiary są zatrudnione, a pokrycie kosztów leczenia ofiar ma znaczący wpływ na budżet KCIK, który jest ograniczony. Ponadto, występują znaczne opóźnienia w uzyskaniu wizyt w publicznej służbie zdrowia, które nie są pilne, a wiele ofiar musi korzystać z usług prywatnych lekarzy, co generuje zwiększone wydatki.
270. Krajowy Plan Działania na lata 2019-2021 przewidywał zmianę przepisów w celu objęcia ubezpieczeniem zdrowotnym polskich i zagranicznych ofiar handlu ludźmi.¹⁷⁹ Zgodnie z wiedzą GRETA, takie poprawki nie zostały przyjęte. GRETA z zaniepokojeniem zauważa, że w Krajowym Planie Działania na lata 2022-2024 nie uwzględniono żadnych konkretnych środków mających na celu poprawę dostępu ofiar do opieki medycznej.
271. GRETA z zadowoleniem przyjmuje zwiększenie budżetu przyznanego KCIK w 2023 r. na pomoc ofiarom handlu ludźmi. Obawia się jednak, że coroczna okresowość zamówień publicznych na prowadzenie KCIK podważa trwałość udzielanej pomocy. Miejsca w bezpiecznych

¹⁷⁸ Zob. pkt 114 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁷⁹ Zob. sprawozdanie dla Komitetu Stron, s. 3-4.

i specjalistycznych ośrodkach zakwaterowania dla ofiar handlu ludźmi pozostają niewystarczające, w szczególności dla ofiar płci męskiej, pomimo faktu, że większość ofiar zidentyfikowanych w ostatnich latach to mężczyźni. Ponadto GRETA jest nadal zaniepokojona faktem, że ofiary nie mają skutecznego dostępu do pomocy medycznej, w szczególności obywatele spoza UE.

272. GRETA wzywa władze polskie do podjęcia dodatkowych kroków w celu zagwarantowania skutecznej pomocy ofiarom handlu ludźmi, zgodnie z ich potrzebami, w tym poprzez:

- **zapewnienie stałego dostępu do publicznej opieki zdrowotnej wszystkim ofiarom handlu ludźmi na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy ofiary handlu ludźmi, w szczególności gdy nie są zatrudnione, zgodnie z art. 12 Konwencji.**
- **zwiększenie liczby miejsc w specjalistycznych ośrodkach dla ofiar handlu ludźmi, w tym dla mężczyzn.**

273. GRETA uważa również, że władze polskie powinny zapewnić stabilność finansowania państwowego i przedłużyć okres finansowania ze środków publicznych przyznanego Krajowemu Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnemu dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK).

274. Ponadto GRETA zachęca władze polskie do przyznania domniemanym ofiarom handlu ludźmi zasiłku pieniężnego w celu zapewnienia im niezależności finansowej.

8. Okres rekonwalescencji i do namysłu oraz zezwolenia na pobyt

275. W swoim drugim raporcie GRETA wezwała władze polskie do zapewnienia, że wszystkim zagranicznym ofiarom handlu ludźmi, w tym obywatelom UE/EOG, konsekwentnie oferowany jest okres rekonwalescencji i do namysłu, niezależnie od tego, gdzie w Polsce zostały zidentyfikowane.¹⁸⁰

276. Jak wspomniano w pkt 45, domniemane ofiary handlu ludźmi otrzymują zaświadczenie potwierdzające istnienie takiego domniemania. Umożliwia im to korzystanie z praw związanych z okresem rekonwalescencji i do namysłu, ale nie jest dokumentem podróży umożliwiającym przekraczanie granic Polski. Od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy z dnia 14 lipca 2005 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, obywatele Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii mogą otrzymać zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary lub świadka handlu ludźmi. Według władz, czterech obywateli UE (z Bułgarii) otrzymało certyfikat w 2021 roku.

277. Pobyt ofiary handlu ludźmi w Polsce pochodzącej z innego kraju uznaje się za legalny w okresie ważności zaświadczenia (trzy miesiące dla dorosłych i cztery miesiące dla dzieci), chyba że ofiara aktywnie, dobrowolnie i z własnej inicjatywy odnowi kontakty z handlarzami.¹⁸¹ Ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach wprowadziła dodatkową podstawę do cofnięcia zaświadczenia, a mianowicie w przypadku (usiłowania) nielegalnego przekroczenia granicy.¹⁸² Nie jest jasne, czy dotyczy to nielegalnego przekroczenia granicy

¹⁸⁰ Zob. pkt 140 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁸¹ Zob. pkt 135-136 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

¹⁸² Zgodnie z nowym art. 171 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach (tłumaczenie nieoficjalne): „pobyt cudzoziemca, o którym mowa w art.

170 [cudzoziemiec, któremu wydano zaświadczenie o domniemanej ofierze handlu ludźmi], przestaje być uznawany za legalny z chwilą dokonania przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych wpisu do ewidencji, o której mowa w art. 428 ust. 1 pkt 7 [rejestr osób, którym przyznano zaświadczenie] (...) przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę nielegalnie”.

przed czy po otrzymaniu zaświadczenia o statusie domniemanej ofiary. Władze polskie poinformowały GRETA, że nowa podstawa do cofnięcia certyfikatu nie została jeszcze zastosowana w praktyce.

278. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez władze, 15 ofiar handlu ludźmi otrzymało zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary w 2017 r., 4 w 2018 r., 120 w 2019 r. (w tym 95 osób z Filipin), 11 w 2020 r., 71 w 2021 r. i 109 w 2022 r. Większość z nich stanowili mężczyźni.
279. Jak wspomniano w poprzednich raportach GRETA, ofiary handlu ludźmi, które współpracują z organami ścigania, mogą otrzymać tymczasowe zezwolenie na pobyt na okres co najmniej sześciu miesięcy i maksymalnie trzech lat.¹⁸³ Od wejścia w życie ustawy z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach, zezwolenie na pobyt może zostać przyznane dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi, niezależnie od ich współpracy z władzami. Ofiary handlu ludźmi mogą również ubiegać się o zezwolenie na pobyt czasowy, jeżeli ich pobyt na terytorium Polski jest uzasadniony sytuacją osobistą, na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy.
280. Ponadto, ofiary mogą ubiegać się o zezwolenie na pobyt stały, jeśli: 1) przebywały co najmniej rok na terytorium Polski na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi; 2) współpracowały z organami ścigania w postępowaniu karnym; oraz 3) mają uzasadnioną obawę przed powrotem do kraju pochodzenia, potwierdzoną przez prokuratora prowadzącego postępowanie karne. Od czasu wejścia w życie ustawy z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach, istnienie uzasadnionej obawy przed powrotem nie jest potwierdzane przez prokuratorów, ale oceniane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.
281. Według informacji przekazanych przez Urząd do Spraw Cudzoziemców, 16 ofiar handlu ludźmi otrzymało zezwolenie na pobyt w 2017 r., 6 w 2018 r., 14 w 2019 r., 30 w 2020 r., 12 w 2021 r. i 21 w 2022 r.
282. GRETA została poinformowana, że okres trwania procedury uzyskania zezwolenia na pobyt może być długi, nawet do roku w niektórych regionach Polski, a długość przyznanych zezwoleń na pobyt może się różnić w zależności od regionu. Ponadto, według organizacji pozarządowych, aby otrzymać zezwolenie na pobyt, nie wystarczy posiadać zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi, lecz wymagany jest dodatkowy dokument z prokuratury potwierdzający, że dana osoba współpracuje w śledztwie i zerwała powiązania ze sprawcami. Wyzwania związane z wydawaniem zezwoleń na pobyt dla ofiar zostały omówione w 2022 r. przez grupę roboczą ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi Zespołu ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi, ale GRETA nie została poinformowana o wynikach dyskusji.
283. Przyjmując z zadowoleniem fakt, że obywatele UE/EOG mają możliwość otrzymania zaświadczenia o domniemanym statusie ofiary handlu ludźmi, GRETA obawia się, że możliwość ta nie jest stosowana w praktyce. GRETA jest również zaniepokojona faktem, że prawo ofiar do otrzymania zezwolenia na pobyt jest podważane przez długie opóźnienia w wydawaniu zezwoleń na pobyt, a liczba zezwoleń na pobyt przyznawanych ofiarom handlu ludźmi spada.
284. W zakresie dostępu do ochrony międzynarodowej (status uchodźcy i ochrona uzupełniająca), GRETA została poinformowana, że ofiary handlu ludźmi nie są traktowane jako członkowie określonej grupy społecznej i nie ma orzecznictwa w tym zakresie.
285. **GRETA uważa, że władze polskie powinny:**
- **zapewnić wszystkim domniemanym zagranicznym ofiarom handlu ludźmi, w tym obywatelom UE/EOG, skuteczny okres rekonwalescencji i do**

¹⁸³ Zob. pkt 142-144 drugiego raportu GRETA na temat Polski.

namysłu, w tym poprzez dalsze podnoszenie świadomości wśród specjalistów odpowiedzialnych za identyfikację ofiar;

- **zapewnić ofiarom handlu ludźmi możliwości skutecznego i terminowego korzystania z prawa do otrzymania dokumentów pobytowych, w tym poprzez konsekwentne informowanie ofiar, w zrozumiałym dla nich języku, o procedurze składania wniosków.**

Załącznik 1 - Lista wniosków i propozycji działań GRETA

W nawiasach podano pozycję propozycji działań w tekście raportu.

Tematy związane z trzecim etapem oceny Konwencji

Prawo do informacji

- GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dodatkowe działania w celu zapewnienia systematycznego dostarczania ustnych i pisemnych informacji domniemanym i formalnie zidentyfikowanym ofiarom handlu ludźmi, w języku dla nich zrozumiałym, w zakresie ich praw, dostępnych usług i sposobu dostępu do nich, a także konsekwencji ich identyfikacji jako ofiar handlu ludźmi. Powinno to obejmować kroki mające celu:
 - dokonanie przeglądu dokumentu dotyczącego praw ofiar, tak aby informacje były łatwe do zrozumienia i zawierały wyjaśnienia na temat sposobu uzyskania dostępu do takich praw;
 - weryfikację „zaświadczenia potwierdzającego domniemanie o byciu ofiarą handlu ludźmi”, tak aby zawierało ono informacje o wszystkich prawach ofiar handlu ludźmi i sposobach dostępu do nich;
 - szkolenie i instruowanie funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów, pracowników ośrodków recepcyjnych dla migrantów i schronisk dla ofiar handlu ludźmi w zakresie właściwego wyjaśniania ofiarom handlu ludźmi ich praw, mając na uwadze zdolności poznawcze i stan psychiczny ofiary;
 - zapewnienie wszystkim ofiarom handlu ludźmi, które nie posługują się biegle językiem polskim, pomocy wykwalifikowanych i uwrażliwionych na handel ludźmi tłumaczy podczas przesłuchań przed organami ścigania i rozpraw sądowych (pkt 51).

Pomoc prawna i bezpłatna pomoc prawna

- GRETA apeluje do władz polskich o zagwarantowanie skutecznego dostępu do pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej dla ofiar handlu ludźmi, w tym poprzez:
 - ułatwianie dostępu do pomocy prawnej, gdy tylko pojawią się uzasadnione podstawy, aby sądzić, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, niezależnie od jej zezwolenia na pobyt i zanim dana osoba będzie musiała zdecydować, czy chce współpracować z władzami i/lub złożyć oficjalne oświadczenie;
 - zapewnienie, że dla ofiar handlu ludźmi systematycznie wyznaczany jest wyspecjalizowany prawnik do reprezentowania ich w postępowaniu sądowym;
 - zapewnienie odpowiedniego finansowania pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej dla ofiar handlu ludźmi, również wtedy, gdy usługi świadczone są przez prawników fundacji lub obrońców z urzędu (pkt 63);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć kroki w celu ułatwienia dostępu do szkoleń prawnikom udzielającym pomocy i reprezentującym ofiary handlu ludźmi, w tym poprzez zapewnienie wystarczających środków finansowych na ten cel oraz zachęcanie

Naczelnej Rady Adwokackiej i Krajowej Izby Radców Prawnych do oferowania specjalistycznych szkoleń i sporządzenia listy prawników wykwalifikowanych do udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi (pkt 64).

Pomoc psychologiczna

- GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dalsze wysiłki w celu zagwarantowania pomocy psychologicznej ofiarom handlu ludźmi, w tym poprzez:
 - zapewnienie skutecznej pomocy psychologicznej wszystkim ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich dostępu do publicznego ubezpieczenia zdrowotnego;
 - przyznanie KCIK wystarczających środków finansowych, aby można odpowiednio zapewnić pomoc psychologiczną ofiarom handlu ludźmi, między innymi poprzez angażowanie tłumaczy, gdy zajdzie taka potrzeba (pkt 69).

Dostęp do pracy, szkoleń zawodowych i edukacji

- GRETA uważa, że władze polskie powinny zapewnić skuteczny dostęp do rynku pracy dla ofiar handlu ludźmi oraz ich integrację ekonomiczną i społeczną poprzez zapewnienie szkoleń zawodowych i pośrednictwa pracy, podnoszenie świadomości wśród różnych pracodawców oraz promowanie mikroprzedsiębiorstw, przedsiębiorstw społecznych i partnerstw publiczno-prywatnych, w tym poprzez programy zatrudnienia wspieranego przez państwo, w celu stworzenia odpowiednich możliwości pracy dla ofiar handlu ludźmi (pkt 75);
- Ponadto GRETA zachęca władze polskie do rozszerzenia prawa do pracy na osoby, które posiadają zaświadczenie o byciu domniemaną ofiarą handlu ludźmi (pkt 76).

Odszkodowanie

- GRETA wzywa władze polskie do zagwarantowania skutecznego dostępu do odszkodowania dla ofiar handlu ludźmi, w szczególności poprzez:
 - konsekwentne i systematyczne informowanie ofiar handlu ludźmi o ich prawie do ubiegania się o odszkodowanie w postępowaniach karnych i cywilnych, a także o prawie do ubiegania się o odszkodowanie od państwa oraz o procedurach, których należy przestrzegać;
 - zapewnienie ofiarom pomocy prawnej i bezpłatnej pomocy prawnej od wczesnego etapu postępowania w celu skorzystania z prawa do odszkodowania;
 - zapewnienie, że wszystkie zebrane dowody dotyczące cierpienia ofiary, wraz z informacją o korzyściach finansowych z jej wykorzystania, są częścią postępowania karnego, w celu uzasadnienia roszczeń o odszkodowanie;
 - zapewnienie regularnych szkoleń i wytycznych dla prokuratorów i sędziów sądów karnych w zakresie prawa ofiar do odszkodowania, ustalania wysokości odszkodowania oraz możliwości złożenia odpowiedniego wniosku i zasądzania odszkodowania z urzędu;
 - przegląd kryteriów kwalifikowalności do odszkodowania państwowego w celu zapewnienia, że nie jest ono uzależnione od nieuzyskania odszkodowania od sprawcy oraz rozszerzenie kwalifikowalności do odszkodowania państwowego na wszystkie ofiary handlu ludźmi, w tym obywateli państw trzecich, którzy są

ofiarami przestępstwa handlu ludźmi popełnionego w Polsce, niezależnie od ich statusu pobytu w Polsce (pkt 96);

- Ponadto GRETA uważa, że władze polskie powinny monitorować dostęp do odszkodowania dla ofiar handlu ludźmi poprzez opracowanie systemu rejestracji wniosków o odszkodowanie i przyznanych odszkodowań (pkt 97).

Dochodzenia, ściganie, sankcje i środki

- GRETA uważa, że kodeks karny powinien zawierać wyraźny zakaz zniewolenia, aby przyczynić się do praktycznej i skutecznej ochrony przed traktowaniem sprzecznym z Konwencją (pkt 101);
- GRETA wzywa władze polskie do podjęcia dalszych działań w celu wzmocnienia reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych dotyczących HL, w tym poprzez:
 - zapewnienie, że przestępstwa handlu ludźmi dotyczące różnych form wykorzystywania będą aktywnie i szybko badane, niezależnie od tego, czy ofiara złożyła skargę dotyczącą zgłoszonego przestępstwa;
 - wykorzystanie specjalnych technik dochodzeniowych w celu zebrania dowodów rzeczowych, dokumentacyjnych, finansowych i cyfrowych, bez konieczności opierania się wyłącznie na zeznaniach ofiar lub świadków;
 - zapewnienie, gdy tylko istnieje taka możliwość, by przestępstwa handlu ludźmi były rozpatrywane, jako przestępstwa handlu ludźmi a nie inne przestępstwa o mniejszym wymiarze kary oraz by sprawy te prowadziły do skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji dla osób skazanych. Procedura ugody powinna być stosowana tylko wyjątkowo w sprawach dotyczących handlu ludźmi, z zastrzeżeniem odpowiednich zabezpieczeń, w przypadku gdy skrócenie kary jest wyraźnie uzależnione od korzyści oferowanych przez ugodę (korzyści te są wskazane w orzeczeniu sądowym zatwierdzającym ugodę), a ugoda nie narusza w żaden sposób praw ofiar, w tym ich dostępu do odszkodowania;
 - przegląd istniejących przepisów prawnych i orzeczeń sądowych dotyczących handlu ludźmi w celu wyzysku siły roboczej oraz wzmocnienie wysiłków na rzecz prowadzenia dochodzeń, ścigania i skazywania sprawców handlu ludźmi w celu wyzysku siły roboczej;
 - zapewnienie rozsądnego czasu trwania postępowań sądowych w sprawach dotyczących handlu ludźmi, zgodnie z orzecnictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (art. 6 ust. 1 EKPC) i standardami określonymi przez Europejską Komisję na rzecz Skuteczności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ);
 - usprawnienie gromadzenia danych statystycznych dotyczących dochodzeń, ścigania i wyroków skazujących za przestępstwa związane z handlem ludźmi (zob. również pkt 197) (pkt 123);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny nadal rozwijać specjalizację wśród śledczych, prokuratorów i sędziów zajmujących się sprawami handlu ludźmi, w tym handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy (pkt 124).

Postanowienie o niekaralności

- GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dodatkowe działania w celu zagwarantowania poszanowania zasady niekarania ofiar handlu ludźmi, w tym poprzez:
 - przyjęcie specjalnego przepisu prawnego zapewniającego niekaralność ofiar handlu ludźmi za udział w czynach niezgodnych z prawem, w tym w przestępstwach administracyjnych, w zakresie, w jakim zostały do tego zmuszone, a także niezależnie od ich współpracy z organami ścigania;
 - zapewnienie dalszych wskazówek i szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie stosowania zapisanego w Konwencji zakazu karania (pkt 134);
- GRETA namawia polskie władze do zbierania danych i monitorowania stosowania się do zasady zwolnienia z odpowiedzialności karnej w celu zidentyfikowania niedociągnięć w stosowaniu klauzuli nietykalności i podjęcia działań w tym zakresie (pkt 135).

Ochrona ofiar i świadków

- GRETA uważa, że władze polskie powinny w pełni wykorzystać środki przewidziane w prawie krajowym w celu ochrony ofiar i świadków handlu ludźmi oraz zapobiegania wtórnej wiktymizacji, w tym poprzez:
 - korzystanie z wideokonferencji i innych odpowiednich środków w celu uniknięcia bezpośredniego przesłuchania („bezpośredniej konfrontacji”) ofiar i oskarżonych;
 - dalsze opracowywanie wytycznych i szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie środków ochrony i zasady jednego przesłuchania;
 - zapewnienie, aby ofiary były systematycznie informowane o przysługującym im prawie do środków ochrony, zgodnie z zaleceniem zawartym w pkt 51 (pkt 145).

Wyspecjalizowane władze i organy koordynujące

> Przyjmując z zadowoleniem wysiłki podjęte w celu rozwoju specjalizacji profesjonalistów zajmujących się handlem ludźmi, GRETA uważa, że władze polskie powinny zapewnić, aby szkolenia na temat handlu ludźmi były systematyczne i okresowo aktualizowane, a organy ścigania, prokuratura i sądownictwo miały zapewnione odpowiednie zasoby, aby umożliwić skuteczne dochodzenie, ściganie i orzekanie w sprawach dotyczących handlu ludźmi (pkt 154);

- GRETA uważa, że władze polskie powinny:
 - wzmocnić krajową koordynację działań przeciwko handlowi ludźmi oraz zapewnić wystarczające i stabilne zasoby kadrowe Wydziału ds. Handlu Ludźmi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji;
 - kontynuować wsparcie działań przeciwdziałających handlowi ludźmi na poziomie regionalnym oraz wzmacniać współpracę pomiędzy instytucjami krajowymi i regionalnymi (pkt 155).

Współpraca międzynarodowa

- GRETA zachęca władze polskie do dalszego rozwijania współpracy międzynarodowej z inspektoratami pracy za granicą oraz do zwiększenia współpracy sądowej z innymi krajami, w szczególności z krajami, do których powracają ofiary handlu ludźmi (pkt 167);

- GRETA zachęca polskie władze do zwiększenia współpracy międzynarodowej w sprawach handlu ludźmi z wykorzystaniem technologii teleinformacyjnych i zachęca je do ratyfikowania drugiego protokołu dodatkowego do Konwencji o cyberprzestępczości odnoszącego się do wzmocnionej współpracy i ujawniania dowodów elektronicznych (pkt 168).

Postępowania karne, cywilne, administracyjne i dotyczące zatrudnienia uwzględniające aspekt płci

- GRETA zachęca władze polskie do przeprowadzenia specjalnych szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie przeprowadzania przesłuchań z uwzględnieniem kwestii płci (pkt 174).

Procedury uzyskiwania dostępu do wymiaru sprawiedliwości i środków odwoławczych uwzględniające potrzeby dzieci

- GRETA wzywa władze polskie do zapewnienia stosowania środków ochrony wobec wszystkich dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, w tym dzieci w wieku 15 lat lub starszych, w szczególności z uwzględnieniem zasady jednego przesłuchania, obowiązku nagrywania przesłuchania i braku (bezpośredniej) konfrontacji z oskarżonym (pkt 180);
- Ponadto GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dalsze działania w celu zapewnienia przyjaznych dzieciom postępowań w sprawach dotyczących handlu ludźmi, w szczególności poprzez:
 - opracowanie praktycznych wytycznych i przeprowadzenie szkoleń dla sędziów w zakresie zasady jednego przesłuchania oraz podnoszenie świadomości na temat ostrożnego stosowania wszelkich wyjątków;
 - zapewnienie dalszych wytycznych i szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie przeprowadzania przesłuchań przyjaznych dzieciom (pkt 181).

Rola przedsiębiorstw

- GRETA uważa, że władze polskie powinny kontynuować współpracę z sektorem prywatnym, zgodnie z Wytycznymi ONZ dotyczącymi biznesu i praw człowieka, a także Zaleceniami Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2016)3 w sprawie praw człowieka i biznesu oraz CM/Rec(2022)21 w sprawie zapobiegania i zwalczania pracy przymusowej, w celu zwiększenia świadomości przedsiębiorstw odnośnie ich ważnej roli i odpowiedzialności przedsiębiorstw za wsparcie w rekonwalescencji i reintegracji oraz zapewnienie dostępu do skutecznych środków odwoławczych (pkt 187).

Środki zapobiegania i wykrywania korupcji

- GRETA uważa, że władze polskie powinny włączyć działania przeciwko korupcji w kontekście handlu ludźmi do kolejnej krajowej strategii przeciwdziałania korupcji (pkt 192).

Dalsze tematy charakterystyczne dla Polski

Zmiany w prawnych, instytucjonalnych i strategicznych ramach działań podejmowanych w ramach zwalczania handlu ludźmi

- GRETA ponownie podkreśla, że władze polskie powinny zbadać możliwość wyznaczenia odrębnej jednostki organizacyjnej lub innego niezależnego mechanizmu monitorowania działań instytucji państwowych w zakresie zwalczania handlu ludźmi jako Sprawozdawcy Krajowego (pkt 24);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny sformalizować udział wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i w dalszym ciągu dbać o ich zaangażowanie w planowanie, wdrażanie i ocenę działań przeciwdziałających handlowi ludźmi (pkt 26);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny wprowadzić niezależną ocenę wdrażania Krajowych Planów Działań przeciwko handlowi ludźmi i innych projektów przeciwko handlowi ludźmi jako narzędzie do oceny wpływu działań i planowania przyszłych polityk i środków zwalczania handlu ludźmi (pkt 31).

Zbieranie danych

- GRETA wzywa władze polskie do opracowania scentralizowanego, kompleksowego systemu gromadzenia i analizy danych dotyczących środków ochrony i wspierania praw ofiar handlu ludźmi (w tym środków ochrony podejmowanych w trakcie postępowania karnego), a także danych dotyczących dochodzeń, ścigania i orzekania w sprawach dotyczących handlu ludźmi. Statystyki dotyczące ofiar powinny być gromadzone przez wszystkie główne podmioty (w tym Policję, Straż Graniczną, Prokuraturę Krajową, władze regionalne i lokalne, KCIK i organizacje pozarządowe) i powinny umożliwiać kategoryzację danych według płci, wieku, rodzaju wykorzystywania, kraju pochodzenia i/lub przeznaczenia. Powinny temu towarzyszyć wszelkie niezbędne środki mające na celu zapewnienie osobom, których dane dotyczą, prawa do ochrony danych osobowych, w tym w sytuacjach, gdy organizacje pozarządowe pracujące z ofiarami handlu ludźmi są proszone o dostarczenie informacji do krajowej bazy danych (pkt 197).

Inicjatywy społeczne, gospodarcze i inne działania na rzecz grup narażonych na handel ludźmi

- GRETA z zadowoleniem przyjmuje mobilizację i solidarność w obliczu bezprecedensowego wysiedlenia ludzi w następstwie wybuchu wojny w Ukrainie i uważa, że władze polskie powinny kontynuować wysiłki na rzecz przeciwdziałania podatności na handel ludźmi wszystkich osób uciekających przed wojną w Ukrainie, bez dyskryminacji i bez względu na ich narodowość lub bezpieczeństwa, biorąc pod uwagę Wytyczne GRETA w sprawie przeciwdziałania ryzyku handlu ludźmi związanego z wojną w Ukrainie i wynikającym z niej kryzysem humanitarnym, a także Raport i zalecenia Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ds. Migracji i Uchodźców (pkt 210).

Środki w zakresie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania ich do pracy

- GRETA wzywa władze polskie do podjęcia dodatkowych działań w zakresie skutecznego zapobiegania, wykrywania i zwalczania handlu ludźmi w celu pracy przymusowej, biorąc pod uwagę Zalecenie CM/Rec(2022)21 Komitetu Ministrów oraz Wytyczne GRETA dotyczące zwalczania handlu ludźmi do pracy przymusowej. Powinno to obejmować:
 - przegląd uprawnień inspektorów pracy i wzmocnienie ich zasobów ludzkich, tak aby mogli oni prowadzić działania operacyjne i niezapowiedziane inspekcje we wszystkich sektorach gospodarki bez uprzednich skarg ze strony pracowników lub innych dowodów podejrzenia popełnienia przestępstwa;

- ustanowienie bezpiecznych mechanizmów zgłaszania i skutecznego składania skarg przez pracowników, aby zapewnić ofiarom nadużyć lub wykorzystywania możliwość zgłaszania swoich spraw bez obawy o reperkusje;
 - zapewnienie, że podczas przeprowadzania wspólnych inspekcji cele inspektoratów pracy i rola władz imigracyjnych są jasno określone;
 - wdrożenie praktycznej współpracy i umów w zakresie wymiany danych pomiędzy inspektorami pracy i organami ścigania w celu zapewnienia, że dane osobowe pracowników, niezależnie od tego, czy są gromadzone w trakcie inspekcji pracy, wspólnych inspekcji, mechanizmów sprawozdawczości lub skarg, nie są wykorzystywane do celów egzekwowania przepisów imigracyjnych, ale do zwalczania sprawców przestępstw związanych z handlem ludźmi;
 - dalsze wzmocnienie monitorowania agencji pracy tymczasowej i pośredników rekrutacyjnych, w tym przestrzegania przez nich przepisów krajowych i norm międzynarodowych (takich jak ogólne zasady MOP i wytyczne operacyjne dotyczące uczciwej rekrutacji oraz określenie opłat rekrutacyjnych) (pkt 229);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny:
- wzmocnić inspekcje pracy w sektorach i przedsiębiorstwach uznawanych za obciążone wysokim ryzykiem handlu ludźmi oraz zwiększyć możliwości inspektorów pracy, tak aby mogli oni być aktywnie zaangażowani w zapobieganie handlowi ludźmi i wykrywanie ofiar;
 - wzmocnić regularne szkolenia dla inspektorów pracy, aby umożliwić im udział w zapobieganiu i wykrywaniu handlu ludźmi w celu wyzysku w pracy; inspektorzy pracy powinni posiadać specjalistyczną wiedzę sektorową, umiejętności językowe i kompetencje kulturowe, aby skutecznie wykonywać swoje zadania;
 - kontynuować szkolenia funkcjonariuszy organów ścigania, prokuratorów i sędziów w zakresie zwalczania handlu ludźmi w celu wyzysku pracowniczego i praw ofiar;
 - kontynuować szkolenie personelu konsularnego i ambasad w zakresie handlu ludźmi oraz zapewnić kontrolę ryzyka handlu ludźmi w ramach wniosków wizowych;
 - kontynuować podnoszenie świadomości wśród ogółu społeczeństwa, a także, w sposób ukierunkowany, wśród pracowników migrujących, na temat ryzyka związanego z handlem ludźmi w celu wyzysku w pracy;
 - monitorować stosowanie „oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi” i „umów cywilnoprawnych”, w szczególności „umów o dzieło”, w celu zapewnienia, że nie stanowią one furtki dla handlu ludźmi oraz eliminować wszelkie stwierdzone luki, w tym poprzez zmiany legislacyjne (pkt 230).

Działania podejmowane na granicy

- Uznając poważne wyzwania związane z sytuacją na granicy z Białorusią, GRETA wzywa władze polskie do przeprowadzenia przeglądu ustawodawstwa w celu zapewnienia, że oceny ryzyka przed wszystkimi przymusowymi wydaleniami z Polski w pełni uwzględniają ryzyko handlu ludźmi lub ponownego handlu ludźmi po powrocie, zgodnie z obowiązkiem wynikającym z zasady *non-refoulement*. Władze polskie powinny w pełni uwzględnić

wytyczne UNHCR w sprawie stosowania Konwencji dotyczącej statusu uchodźcy wobec ofiar handlu ludźmi i ich prawa do ubiegania się o azyl, a także wytyczne GRETA w sprawie prawa ofiar handlu ludźmi i osób zagrożonych handlem ludźmi do ochrony międzynarodowej (pkt 237).

Działania mające na celu zapobieganie handlowi dziećmi, identyfikację dzieci będących ofiarami handlu i udzielanie im pomocy

- GRETA wzywa władze polskie do poprawy identyfikacji i pomocy dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi, w szczególności poprzez:
 - zwiększenie zdolności do wykrywania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi poprzez przeszkolenie większej liczby specjalistów, którzy mogą mieć kontakt z dziećmi, w zakresie stosowania wskaźników handlu ludźmi oraz zaangażowanie specjalistów ds. dzieci w identyfikację dzieci będących ofiarami handlu ludźmi w celu zapewnienia, że dobro dziecka jest najważniejsze;
 - dalszy rozwój szkoleń i zasobów dla funkcjonariuszy organów ścigania i prokuratorów w zakresie identyfikacji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, w tym dzieci będących ofiarami handlu ludźmi rekrutowanymi i/lub wykorzystywanymi w Internecie;
 - zapewnienie bezpiecznego i specjalistycznego zakwaterowania dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, z udziałem specjalistów odpowiednio przeszkolonych w zakresie wspierania dzieci będących ofiarami handlu ludźmi (pkt 247);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny dokonać przeglądu procedur oceny wieku mających zastosowanie do ofiar handlu ludźmi, zapewniając skuteczną ochronę najlepszego interesu dziecka. W szczególności, ocena wieku nie może opierać się wyłącznie na badaniu lekarskim, ale na kompleksowej ocenie rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka, a odmowa udziału dziecka w procedurze oceny wieku nie powinna pociągać za sobą automatycznej decyzji, że jest ono dorosłe. Odniesiono się do Wspólnego Komentarza Ogólnego nr 4 i nr 23 Komitetu Praw Dziecka, a także do Przewodnika Rady Europy dla decydentów w sprawie oceny wieku dzieci w migracji (pkt 248).

Identyfikacja ofiar handlu ludźmi

- > GRETA uważa, że władze polskie powinny podjąć dodatkowe kroki w celu zapewnienia, że wszystkie ofiary handlu ludźmi będą identyfikowane jako takie ofiary i mogą korzystać z pomocy i środków ochrony przewidzianych w Konwencji, w szczególności poprzez:
 - sfinalizowanie i wdrożenie Krajowego Mechanizmu Referencyjnego, określającego rolę, jaką mają do odegrania i procedurę, jakiej mają przestrzegać wszystkie zainteresowane strony, które mogą mieć bezpośredni kontakt z ofiarami handlu ludźmi;
 - dalsze wzmacnianie systematycznych szkoleń dla funkcjonariuszy Straży Granicznej, policjantów i prokuratorów, a także pracowników Urzędu do Spraw Cudzoziemców, pracowników socjalnych, personelu medycznego i innego personelu pracującego w ośrodkach detencyjnych, w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi i procedur, których należy przestrzegać, w szczególności w świetle przyszłego Krajowego Mechanizmu Referencyjnego;
 - zapewnienie, że koordynatorzy ds. handlu ludźmi w Policji, Straży Granicznej

i Prokuraturze Krajowej mają wystarczające zasoby, aby skutecznie pełnić swoją rolę w procesie identyfikacji ofiar;

- umożliwienie wyspecjalizowanym organizacjom pozarządowym z doświadczeniem w identyfikowaniu ofiar handlu ludźmi i udzielaniu im pomocy regularnego dostępu do ośrodków dla osób ubiegających się o azyl i administracyjnych ośrodków detencyjnych dla migrantów (pkt 260).

Pomoc dla ofiar handlu ludźmi

- GRETA wzywa władze polskie do podjęcia dodatkowych kroków w celu zagwarantowania skutecznej pomocy ofiarom handlu ludźmi, zgodnie z ich potrzebami, w tym poprzez:
 - zapewnienie stałego dostępu do publicznej opieki zdrowotnej wszystkim ofiarom handlu ludźmi na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, w szczególności gdy nie są zatrudnione, zgodnie z art. 12 Konwencji.
 - zwiększenie liczby miejsc w specjalistycznych ośrodkach dla ofiar handlu ludźmi, w tym dla mężczyzn (pkt 272);
- GRETA uważa, że władze polskie powinny zapewnić stabilność finansowania państwowego i przedłużyć okres finansowania ze środków publicznych przyznanego Krajowemu Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnemu dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK) (pkt 273);
- GRETA zachęca władze polskie do przyznania domniemanym ofiarom handlu ludźmi zasiłku pieniężnego w celu zapewnienia im niezależności finansowej (pkt 274).

Okres rekonwalescencji i do namysłu oraz zezwolenia na pobyt

- GRETA uważa, że władze polskie powinny:
 - zapewnić wszystkim domniemanym zagranicznym ofiarom handlu ludźmi, w tym obywatelom UE/EOG, skuteczny okres rekonwalescencji i odpoczynku, w tym poprzez dalsze podnoszenie świadomości wśród specjalistów odpowiedzialnych za identyfikację ofiar;
 - zapewnić ofiarom handlu ludźmi możliwości skutecznego i terminowego korzystania z prawa do otrzymania dokumentów pobytowych, w tym poprzez konsekwentne informowanie ofiar, w zrozumiałym dla nich języku, o procedurze składania wniosków (pkt 285).

Załącznik 2 - Lista organów publicznych, organizacji międzyrządowych, organizacji pozarządowych i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, z którymi GRETA przeprowadziła konsultacje

Organy publiczne

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
 - o Departament Spraw Międzynarodowych i Migracji
 - o Komenda Główna Policji
 - o Komenda Główna Straży Granicznej
 - o Urząd do Spraw Cudzoziemców
- Ministerstwo Sprawiedliwości
 - o Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka
 - o Departament Legislacyjny ds. Prawa Karnego
 - o Departament Funduszu Sprawiedliwości
 - o Krajowy Rejestr Karny
 - o Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
- Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- Ministerstwo Zdrowia
- Komisarz ds. Praw Człowieka (Rzecznik Praw Obywatelskich)
- Prokuratura Krajowa
- Państwowa Inspekcja Pracy
- Województwo podkarpackie
- Urząd Miasta Medyka

Organizacje międzyrządowe

- Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM)
- Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR)
- Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej (FRONTEX)

Organizacje pozarządowe i inne podmioty społeczeństwa obywatelskiego

- A21
- Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ)
- Konfederacja Pracodawców Lewiatan
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka
- Fundacja Itaka
- La Strada Polska
- Fundacja Lighthouse
- PoMOC
- Ośrodek Badań Handlu Ludźmi Uniwersytetu Warszawskiego
- Izba Adwokacka w Warszawie

Uwagi rządu

Poniższe komentarze nie stanowią części analizy GRETA dotyczącej sytuacji w Polsce.

GRETA zaangażowała się w dialog z władzami polskimi na temat pierwszego projektu raportu. Szereg uwag władz zostało uwzględnionych i włączonych do ostatecznej wersji raportu.

Konwencja wymaga, aby „raport i wnioski GRETA były podawane do wiadomości publicznej od momentu ich przyjęcia, wraz z ewentualnymi komentarzami zainteresowanej Strony”. GRETA przekazała raport końcowy władzom polskim w dniu 13 kwietnia 2023 r. i wezwała je do przedstawienia wszelkich uwag końcowych. Uwagi władz, przedstawione w dniu 12 maja 2023 r., zamieszczono poniżej.

Poniżej przedstawiono uwagi końcowe do raportu, opracowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości i Ministerstwem Zdrowia.

dot.: pkt 24

Zastępca Dyrektora w Departamencie Spraw Międzynarodowych i Migracji powołany w grudniu 2022 r. na stanowisko polskiego koordynatora krajowego i sprawozdawcy w ramach unijnej Sieci Sprawozdawców Krajowych i Mechanizmu Równoważnego pełni bardziej funkcję reprezentacyjną. Organem oceniającym, który monitoruje sytuację w zakresie działań instytucji państwowych przeciwko handlowi ludźmi i inicjuje praktyczną dyskusję na ten temat, jest Komitet ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, składający się m.in. z organizacji pozarządowych i organów akademickich, które mają pełne prawo głosu i które przyjmują sprawozdania z realizacji zadań.

dot.: pkt 26

Aktualizacja: Polski Premier przyjął już propozycję przywrócenia Zespołu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi jako organu doradczego Prezesa Rady Ministrów. Proces legislacyjny jest w toku i oczekuje się, że zostanie zakończony nie później niż w połowie roku.

dot.: pkt 27

Po raz kolejny Ministerstwo pragnie podkreślić, że udział wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych w Międzyresortowym Zespole ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi został już sformalizowany na najwyższym możliwym poziomie. Wspomniane Zarządzenie nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oficjalnie zezwala poszczególnym organizacjom pozarządowym na pełnoprawny udział we wszystkich pracach i grupach roboczych Zespołu.

Proces przystąpienia do Komitetu jest bardzo prosty, nieskomplikowany i polega jedynie na złożeniu pisemnego wniosku i podpisaniu oświadczenia RODO.

Należy pamiętać, że np. ze względu na możliwość dołączenia nowych organizacji pozarządowych lub opuszczenia Zespołu przez dotychczasowe, nie jest możliwe włączenie stałej listy organizacji pozarządowych do rozporządzenia. w przypadku zmiany, cała ordynacja musiałaby zostać zmieniona, co wiąże się z pewnym procesem legislacyjnym, co z kolei doprowadziłoby do przedłużenia lub zawieszenia prac Zespołu.

dot.: pkt 31

Jak już informowało Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, na podstawie Zarządzenia nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie powołania Zespołu do Spraw Koordynacji Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, obecnie stosowanymi narzędziami ewaluacji realizacji Krajowych Planów Działań przeciwko Handlowi Ludźmi są:

- roczny raport z realizacji KPD zatwierdzony przez Zespół;
- raport roczny z prac Zespołu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi przedkładany Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji do końca marca każdego roku.

Powyższe raporty są opracowywane w ramach prac Komitetu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi w oparciu o wkład przesłany przez wszystkie podmioty zaangażowane w walkę z handlem ludźmi. w celu zapewnienia właściwej treści raportów, ostateczne wersje robocze są wysyłane do wszystkich członków Komitetu w celu uzyskania komentarzy lub opinii. Po konsultacjach raporty są przedkładane Ministrowi do zatwierdzenia.

- spotkania Grupy Roboczej ds. monitorowania wdrażania KPD

Grupa Robocza ds. monitorowania realizacji KPD skupia ekspertów reprezentujących instytucje uczestniczące w pracach Komitetu, w tym przedstawicieli organizacji pozarządowych (Fundacja La Strada, Stowarzyszenie PoMOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej, Fundacja Lighthouse, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę). Wszyscy członkowie biorą aktywny udział w posiedzeniach Komitetu i na bieżąco monitorują wdrażanie KPD.

Podsumowując, wszystkie podmioty (wewnętrzne i zewnętrzne) zaangażowane w walkę z HL odgrywają już aktywną rolę w procesie oceny wdrażania KPD. W związku z tym, władze polskie

nie widziały już potrzeby wprowadzenia jakiegokolwiek innej niezależnej oceny wdrażania Krajowych Planów Działania.

dot.: pkt 45

Krajowy Plan Działania na lata 2022-2024 przewiduje opracowanie katalogu praw ofiar handlu ludźmi i przetłumaczenie go na języki znane ofiarom. Prace nad tym projektem zostały niedawno wznowione i będą kontynuowane w ramach prac Grupy ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi.

dot.: pkt 45 i 61

Prawa wszystkich ofiar w postępowaniu karnym są zasadniczo takie same, niezależnie od rodzaju przestępstwa, którego są ofiarami. W związku z tym, nie ma odrębnych instrukcji dla ofiar handlu ludźmi dotyczących kwestii ściśle związanych z postępowaniem karnym. Jak zaznaczono w projekcie raportu, osoby te otrzymują odrębną instrukcję dotyczącą aspektów administracyjnych związanych z ich pobytem w Polsce.

Potencjalna ofiara jest informowana o swoich prawach na każdym etapie postępowania przez funkcjonariusza, przedstawicieli KCIK lub asystenta społecznego. Wszystkie informacje dotyczące praw ofiar są dostępne na stronie internetowej KCIK.

Polska rozważy rozszerzenie treści informacji zawartych w zaświadczeniu.

dot.: pkt 51

Jak wspomniało Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w poprzedniej wypowiedzi, cudzoziemcy na każdym etapie procedury są informowani o swoich prawach i obowiązkach. Otrzymują pisemne instrukcje w języku, który rozumieją. W przypadku braku pisemnego tłumaczenia, wyjaśnienia udzielane są cudzoziemcowi ustnie z pomocą tłumacza. Wszelkie wątpliwości są na bieżąco wyjaśniane. Faktycznie stosowane instrukcje są aktualne i zawierają prawidłową treść.

Ponadto, zgodnie z art. 300§2 kodeksu postępowania karnego wszystkie ofiary, w tym ofiary przestępstw związanych z HL, otrzymają podczas pierwszego przesłuchania szczegółowe instrukcje dotyczące praw ofiar w postępowaniu karnym. Instrukcje te są dostępne w językach używanych przez najliczniejsze grupy imigrantów przebywających w Polsce. W przypadku braku standardowych informacji dostępnych w języku danej ofiary, doraźnie sporządzane jest tłumaczenie. Obecnie nie są prowadzone żadne prace legislacyjne mające na celu zmianę treści instrukcji dla ofiar. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości, funkcjonariusze organów ścigania udzielają ustnych wyjaśnień. Zgodnie z art. 204 §2, wywiad z osobami nieposługującymi się językiem polskim przeprowadzany jest każdorazowo z udziałem tłumacza języka, jakim posługuje się osoba, z którą przeprowadzany jest wywiad. Organy prowadzące postępowanie informują tłumacza o szczegółach sprawy.

Funkcjonariusze Straży Granicznej podczas wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych z udziałem cudzoziemca nieposługującego się językiem polskim są obowiązani zapewnić mu udział tłumacza przysięgłego (wynika to wprost z przepisu art. 204 § 1 kodeksu postępowania karnego). Udział tłumacza jest zapewniony zarówno na etapie przesłuchania/dochodzenia, jak i w trakcie formalnie wszczętego postępowania karnego.

Cudzoziemcowi, któremu wydano Zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi, funkcjonariusz odpowiedzialny za wydanie ww. zaświadczenia przekazuje zawiadomienia w postaci papierowej w języku zrozumiałym dla cudzoziemca. Zawiadomienie wydawane wraz z zaświadczeniem zawiera między innymi: podstawy legalnego pobytu oraz informację w jakich przypadkach udzielone zezwolenie na pobyt może zostać cofnięte. W tym celu wykorzystywane jest wzorcowe pouczenie opracowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Obecnie pouczenie jest dostępne w 21 językach. Jeżeli cudzoziemiec nie zna języków, na które został przetłumaczony wzór dokumentu, konieczne jest zapewnienie tłumacza.

W przypadku postępowania przygotowawczego w zakresie HL osoba zidentyfikowana jako ofiara otrzymuje *Zawiadomienie o prawach i obowiązkach osoby w postępowaniu karnym*. Wzór pouczenia dla ofiary jest dostępny w 26 językach. Jeśli jednak cudzoziemiec nie posługuje się żadnym z języków, na które zostały przetłumaczone wzorcowe pouczenia, należy zapewnić tłumacza.

Zgodnie z art. 179 ustawy o cudzoziemcach, organ prowadzący postępowanie w sprawie udzielenia

zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi zapewnia cudzoziemcowi, który nie włada językiem polskim, możliwość skorzystania z pomocy tłumacza. Możliwość ta może zostać wykorzystana w razie potrzeby, np. w celu przeprowadzenia rozmowy z wnioskodawcą. Jednakże, dokumenty potwierdzające wydane przez organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie karnej o handel ludźmi, jak również przez odpowiednią organizację pozarządową pomagającą ofierze, mogą zostać uznane za wystarczające do udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi bez konieczności przesłuchania wnioskodawcy.

Urząd do Spraw Cudzoziemców w toku postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej zapewnia tłumaczenie na język polski dokumentów przedłożonych przez wnioskodawcę, które mogą stanowić dowód w sprawie.

Podczas rozmowy w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej Urząd do Spraw Cudzoziemców zapewnia, w razie potrzeby, bezpłatną pomoc tłumacza (na wniosek wnioskodawcy pomoc tłumacza tej samej płci, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że umożliwi to wyczerpujące uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej).

W przypadku wnioskodawcy będącego osobą o szczególnych potrzebach (np. ofiarą handlu ludźmi), czynności w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej wykonywane są, w razie potrzeby, z udziałem psychologa, lekarza lub tłumacza. Urząd do Spraw Cudzoziemców zapewnia pisemne tłumaczenie podstawy prawnej decyzji, rozstrzygnięcia i pouczenia na język zrozumiały dla wnioskodawcy.

Tłumacz ustny jest traktowany jako asystent organu procesowego. Przepisy dotyczące tłumaczy ustnych, którzy m.in. biorą udział w procedurach HL, określa ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego. Określa ona m.in. wykonywanie powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością oraz zgodnie z przepisami prawa.

W praktyce organy prowadzące postępowanie zazwyczaj informują tłumacza o szczegółach sprawy.

dot.: pkt 63

Dostęp do tłumacza oraz informacja o możliwości skorzystania z pomocy prawnej oferowanej przez KCIK zapewniane są niezwłocznie po ujawnieniu i wstępnej identyfikacji domniemanej ofiary. KCIK zapewnia pomoc w legalizacji pobytu, jednak należy zauważyć, że w okresie do namysłu domniemanej ofierze handlu ludźmi wydawane jest zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi, które legalizuje pobyt na okres 3 miesięcy (i 4 miesięcy w przypadku małoletnich).

dot.: pkt 64

Ministerstwo Sprawiedliwości podtrzymuje uwagi przedstawione w piśmie z dnia 25 stycznia 2023 r., a mianowicie: Nadzór nad samorządami adwokatów i radców prawnych sprawuje Minister Sprawiedliwości, posiadający jednak ściśle określone kompetencje, wymienione w ustawie z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2022 r. poz. 1184) oraz ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1166). Wymienione samorządy zawodowe są niezależne w wykonywaniu swoich zadań, do których należy nadzór nad przestrzeganiem przepisów o wykonywaniu zawodu adwokata, opracowywanie i upowszechnianie zasad etyki zawodowej oraz czuwanie nad ich przestrzeganiem. Należy podkreślić, że zarówno Naczelna Rada Adwokacka, jak i Krajowa Izba Radców Prawnych posiadają ustawowe uprawnienia do samodzielnego organizowania szkoleń doskonalących odpowiednio dla adwokatów i radców prawnych. w odniesieniu do adwokatów uprawnienia te wynikają z ustawy - Prawo o adwokaturze. Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 4 ww. ustawy, zadaniem samorządu zawodowego adwokatury jest doskonalenie zawodowe adwokatów oraz szkolenie aplikantów adwokackich. z kolei art. 58 pkt 12 lit. m wspomnianej ustawy stanowi, że do zakresu działania Naczelnej Rady Adwokackiej należy uchwalanie przepisów dotyczących przestrzegania obowiązku zawodowego adwokatów w zakresie doskonalenia zawodowego oraz uprawnień organów samorządu do zapewnienia przestrzegania tego obowiązku przez adwokatów. Należy zauważyć, że organy samorządu adwokatów i radców prawnych otrzymują na bieżąco informacje m.in. o potencjalnych potrzebach szkoleniowych adwokatów i radców prawnych, zgłaszanych bezpośrednio Ministrowi Sprawiedliwości przez osoby fizyczne lub organizacje pozarządowe. Należy również zauważyć, że nie ma przeszkód, aby Ministerstwo Sprawiedliwości w przyszłości przedstawiło odpowiednie sugestie Naczelnej Radzie Adwokackiej i Krajowej Radzie Radców Prawnych, po przeanalizowaniu tej kwestii i dostrzeżeniu

potrzeby szkolenia profesjonalnych pełnomocników w zakresie udzielania porad prawnych lub reprezentowania ofiar HL.

dot.: pkt 69

Jak wspomniano w poprzedniej części, każdy obywatel państwa trzeciego, który został pozytywnie zidentyfikowany jako domniemana ofiara handlu ludźmi zgodnie z algorytmem, jest informowany (w języku, który rozumie) o swoich prawach, między innymi o możliwym dostępie do Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego (KCIK), które zapewnia pomoc psychologiczną.

Każda osoba zidentyfikowana jako domniemana ofiara HL otrzymuje zaświadczenie na podstawie art. 170 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach. Na podstawie tego zaświadczenia domniemane ofiary, które są obywatelami państw trzecich nielegalnie przebywającymi w Polsce i które nie są gotowe do współpracy z władzami, są uprawnione do skorzystania z tak zwanego „okresu do namysłu”. We wskazanym okresie cudzoziemiec ma prawo do specjalistycznego poradnictwa i pomocy psychologicznej. Powyższe wynika z ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i jest realizowane w ramach działalności KCIK.

Zgodnie z ustawą o udzielaniu cudzoziemcom ochrony w Polsce, jeżeli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej dotyczy osób, które mogą być szczególnie wrażliwe (np. ofiara handlu ludźmi), **czynności w postępowaniu przeprowadza się, w razie potrzeby, z udziałem psychologa. Kwestia legalności pobytu cudzoziemca w Polsce jest w tym przypadku bez znaczenia.**

Pomoc psychologiczną ofiarom handlu ludźmi, a także wszelką inną niezbędną pomoc zapewnia Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK).

Każda osoba pozostająca pod opieką KCIK poddawana jest analizie potrzeb i, jeśli wymaga tego sytuacja, korzysta z **pomocy doświadczonego psychologa**. Sytuacja każdej osoby jest oceniana indywidualnie. Osoba objęta opieką KCIK, niezależnie od jej statusu prawnego (przysługiwanie lub nie okresu do namysłu, posiadanie lub nie zaświadczenia o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi lub zezwolenia na pobyt czasowy), ma pełny dostęp nie tylko do pomocy psychologicznej, ale do opieki medycznej ogólnie.

Wśród wielu zadań realizowanych przez KCIK, jednym z nich jest zapewnienie pomocy psychologicznej i dostępu do tłumaczy ofiarom handlu ludźmi. W celu zapewnienia odpowiedniej realizacji ww. zadań na najwyższym poziomie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji **zwiększył środki przeznaczone na KCIK o 40 proc. w stosunku do roku 2022. Oznacza to, że w 2023 roku KCIK otrzyma na realizację powierzonych zadań kwotę 1.500.000 zł.**

dot.: pkt 76

W tym roku planowane są badania analityczne mające na celu wprowadzenie zmian legislacyjnych. Władze polskie rozważają możliwość rozszerzenia prawa do pracy na osoby posiadające zaświadczenie o statusie domniemanej ofiary handlu ludźmi.

dot.: pkt 85-96

Decyzję o przyznaniu odszkodowania za szkody materialne i niematerialne ofierze przestępstwa, w tym ofierze HL, a także decyzję o wysokości takiej kompensaty, podejmuje niezawisły sąd. Ministerstwo Sprawiedliwości nie ma wpływu na te decyzje. Kwestie odszkodowań dla ofiar handlu ludźmi są omawiane podczas szkoleń dla sędziów i prokuratorów, jak wspomniano w poprzednim artykule.

dot.: pkt 121

Wspomniane w tym akapicie reformy wymiaru sprawiedliwości wprowadzają rozwiązania podobne do tych, jakie obowiązują w wielu innych państwach Rady Europy i Unii Europejskiej. Nie odnoszą się one do materialnych przepisów prawnych i proceduralnych dotyczących handlu ludźmi. Ocena tych reform wykracza poza zakres kompetencji GRETA. Kwestie te nie dotyczą HL.

dot.: pkt 123

Ministerstwo Sprawiedliwości podtrzymuje zgłoszone wcześniej uwagi, które - jak się wydaje - nie zostały uwzględnione w raporcie, a mianowicie: Zgodnie z art. 11§2 k.k. jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone

w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów. Zgodnie z § 3 tego samego artykułu, w takiej sytuacji sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą. Tym samym, jeśli przestępstwo HL jednocześnie spełnia kryteria innych przestępstw, zagrożonych niższymi karami, kara jest nakładana na podstawie przepisów dotyczących HL.

dot.: pkt 126, 127, 134

Ministerstwo Sprawiedliwości powtarza wcześniej przedstawione uwagi, które nie zostały w pełni uwzględnione w raporcie, a mianowicie: Jeśli chodzi - w szczególności w odniesieniu do art. 9 kodeksu karnego - o uwagi dotyczące niekarania ofiar handlu ludźmi, należy podkreślić, że w Polsce nie ma ogólnej klauzuli niekaralności. Czyny takie oceniane są każdorazowo przez niezawisły sąd pod kątem możliwości zachowania zgodnego z prawem, w warunkach „stanu wyższej konieczności” (art. 26 k.k.) oraz społecznej szkodliwości czynu. W przypadku osób przebywających lub pracujących w Polsce wbrew ich woli, pod przymusem fizycznym lub psychicznym, może również wystąpić brak strony podmiotowej czynu zabronionego w postaci zamiaru bezpośredniego lub ewentualnego (art. 9 k.k.), co w konsekwencji może prowadzić do uznania, że osoby te nie popełniły przestępstwa lub wykroczenia. Osoby, które przebywają lub pracują w Polsce wbrew swojej woli w wyniku popełnionego na ich szkodę przestępstwa handlu ludźmi, nie będą zatem podlegać odpowiedzialności karnej. Konsekwencje prawne i administracyjne pobytu i pracy tych osób w Polsce pozostają poza zakresem kompetencji Ministerstwa Sprawiedliwości.

Ponadto, w związku z użyciem w kilku akapitach raportu terminu „płeć”, pragnę wskazać, że zgodnie z polskim prawem i wielokrotnie wyrażanym stanowiskiem władz polskich, termin ten rozumiany jest przez te władze wyłącznie jako „płeć biologiczna”.

dot.: pkt 145

Regulacje prawne zastosowane w Kodeksie postępowania karnego w sposób przejrzysty określają sposób przesłuchania pokrzywdzonego, w tym nagrywanie przesłuchania (art. 147 k.p.k.), jak również dopuszczają przeprowadzenie przesłuchania w formie wideokonferencji (art. 177 k.p.k.). Obowiązujące formy przesłuchania są następujące:

Kodeks postępowania karnego, art. 147 § 2a:

Przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a, przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego i art. 185c przesłuchanie pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwa na tle seksualnym oraz przesłuchanie świadka, o którym mowa w art. 185b, przesłuchanie małoletniego świadka są rejestrowane za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk.

Kodeks postępowania karnego, art. 177 § 1a:

Przesłuchanie świadka może być przeprowadzone za pomocą urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W postępowaniu przed sądem referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik zatrudniony w sądzie, w którego okręgu świadek przebywa, bierze udział w czynności w miejscu pobytu świadka.

Polski kodeks postępowania karnego w art. 185a zobowiązuje organy ścigania do przesłuchania w charakterze świadka pokrzywdzonego małoletniego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania.

Środki bezpieczeństwa osobistego stosuje się, gdy spełnione są wymogi prawne ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. Ustawa jasno określa zasady, warunki i zakres ochrony oraz pomocy udzielanej pokrzywdzonemu, świadkowi i osobom najbliższym, jeżeli w związku z toczącym się lub zakończonym postępowaniem karnym istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia tych osób. Ponadto obowiązują również niejawnie wewnętrzne przepisy policyjne. Decyzja o przyznaniu środków bezpieczeństwa osobistego jest podejmowana indywidualnie w uzasadnionych przypadkach, w zależności od okoliczności i charakteru sprawy.

Należy podkreślić, że w wyniku zmian nowelizacyjnych od czasu wprowadzenia nowego Kodeksu w 1997 r. uczestnikom postępowania przyznawana jest coraz szersza ochrona. Oczywiście nie leży w zakresie postępowania przygotowawczego omawianie poszczególnych instytucji dowodowych, niemniej wskazać należy na następujące elementy. W szczególności w postępowaniu karnym funkcjonują takie instytucje jak świadek anonimowy, przesłuchiwanie przez sąd pokrzywdzonych i małoletnich świadków w warunkach pozwalających na zminimalizowanie ryzyka wtórnej wiktymizacji, czy też zabezpieczenia dotyczące samych danych dotyczących miejsca zamieszkania lub zatrudnienia świadka.

Funkcjonariusze Straży Granicznej i Policji wykonując czynności procesowe w sprawach o handel ludźmi kierują się przepisami zawartymi w ustawach szczególnych oraz stosują pozakodeksowe wytyczne dedykowane sprawom o handel ludźmi. Wytyczne te zawarte są w *Algorytmie postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi oraz Algorytmie identyfikacji i postępowania wobec małoletniej ofiary handlu ludźmi dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej*.

Każda osoba zidentyfikowana jako domniemana ofiara HL, poza otrzymaniem zaświadczenia na podstawie art. 170 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach jest obowiązkowo pouczana o swoich prawach. W przypadku wszczęcia postępowania sprawdzającego i uznania osoby za pokrzywdzoną przed pierwszym przesłuchaniem, pokrzywdzony jest pouczany o przysługujących mu prawach i obowiązkach wynikających z polskich przepisów prawa. W obu przypadkach funkcjonariusze posługują się określonym wzorem dokumentów.

dot.: pkt 180

Jak wspomniano wcześniej, polski kodeks postępowania karnego w art. 185a zobowiązuje organy ścigania do przesłuchania w charakterze świadka pokrzywdzonego małoletniego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania. Przepis ten może być stosowany w przypadku małoletniej ofiary handlu ludźmi. Ponadto, szczegółowe wytyczne i wskazówki dotyczące przesłuchiwania małoletnich znajdują się w *Algorytmie identyfikacji i postępowania z małoletnią ofiarą handlu ludźmi*.

Pozostałe przepisy dotyczące zapewnienia środków ochrony wszystkim pokrzywdzonym dzieciom są następujące:

- obowiązkowa obecność psychologa (art. 185 a i b polskiego kodeksu postępowania karnego)
- możliwość uczestniczenia w przesłuchaniu małoletniego poniżej 15 roku życia jego przedstawiciela ustawowego lub opiekuna (art. 171 § 3 polskiego kodeksu postępowania karnego).
- możliwość udzielenia ochrony małoletniemu, który nie jest pokrzywdzonym, w sytuacji gdy pokrzywdzonym jest jego osoba najbliższa (art. 1 ust. 3 ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka)

dot.: pkt 197

Jak poinformowano GRETA, znaczenie opracowania scentralizowanego, kompleksowego systemu gromadzenia i analizy danych dotyczących ofiar handlu ludźmi, dochodzeń i ścigania w tym obszarze było wielokrotnie omawiane wśród głównych podmiotów zaangażowanych w gromadzenie danych dotyczących handlu ludźmi. Główną przeszkodą utrudniającą stworzenie jednego wspólnego systemu jest wieloetapowy charakter postępowań HL, a także zaangażowanie kilku podmiotów na różnych etapach tych postępowań.

dot.: pkt 206

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa umożliwiła stworzenie rejestru małoletnich obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osoby sprawującej nad nimi faktyczną opiekę, a także małoletnich obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a przed przybyciem zostali umieszczeni w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy. Powyższe dane zawarte są w systemie teleinformatycznym „rejestry małoletnich”, prowadzonym przez ministra właściwego do spraw rodziny oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Rejestry udostępniane są na podstawie przepisów ustawy.

dot.: pkt 229

Prosimy o uwzględnienie przesłanej wcześniej informacji, z której wynika, że zgodnie z art. 24 ustawy o PIP, **inspektorzy pracy są uprawnieni do przeprowadzania, bez uprzedzenia i o każdej porze dnia i nocy, kontroli przestrzegania przepisów prawa pracy, w szczególności stanu bezpieczeństwa i higieny pracy, kontroli przestrzegania przepisów o legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej obywateli polskich i cudzoziemców, kontroli wypłacania wynagrodzenia wynikającego z minimalnej stawki godzinowej, zgodnie z przepisami o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, oraz kontroli przestrzegania przepisów o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni.** Kontrolę przeprowadza się po okazaniu

legitymacji służbowej potwierdzającej tożsamość i uprawnienia inspektora pracy lub innego upoważnionego pracownika Państwowej Inspekcji Pracy oraz upoważnienia do przeprowadzenia kontroli. Ponadto, jeżeli okoliczności faktyczne uzasadniają niezwłoczne podjęcie kontroli u przedsiębiorcy, może być ona podjęta po okazaniu legitymacji służbowej (kontrolowanemu należy niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 7 dni od dnia podjęcia kontroli, doręczyć upoważnienie do przeprowadzenia kontroli).

Z uwagi na szeroko zdefiniowany zakres zadań, Państwowa Inspekcja Pracy posiada zatem ustawowe uprawnienia do przeprowadzania niezapowiedzianych kontroli we wszystkich sektorach gospodarki bez skarg pracowników lub innych dowodów wskazujących na podejrzenie popełnienia przestępstwa.

Ponadto Państwowa Inspekcja Pracy ustanowiła skuteczny mechanizm skarg pracowniczych, wprowadzając rozwiązania w zakresie przyjmowania, rozpatrywania i załatwiania w jednostkach organizacyjnych Państwowej Inspekcji Pracy skarg na działania pracodawców, przedsiębiorców i innych podmiotów. Szczegółowe przepisy dotyczące rozpatrywania skarg pracowniczych określa Zarządzenie Głównego Inspektora Pracy z dnia 29 grudnia 2022 r. w sprawie przyjmowania, rozpatrywania i załatwiania skarg i wniosków oraz udzielania porad w jednostkach organizacyjnych Państwowej Inspekcji Pracy, które zastąpiło poprzednio obowiązujące Zarządzenie nr 85/18 Głównego Inspektora Pracy z dnia 19 grudnia 2018 r.

dot.: pkt 247

Grupa ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi na posiedzeniu w dniu 28 kwietnia oficjalnie wznowiła prace nad opracowaniem programu wsparcia i ochrony małoletnich ofiar handlu ludźmi. Głównym celem jest opracowanie systemu opieki opartego na modelu Barnahus.

dot.: pkt 248

Funkcjonariusze działają w oparciu o przepisy krajowe, które zachowują standardy UE. Należy zauważyć, że w przypadku, gdy wynik testu oceny wieku cudzoziemca jest niejednoznaczny, decyzja określająca wiek jest wydawana na korzyść cudzoziemca.

dot.: rozdział 7 - dostęp do publicznej opieki zdrowotnej

- zgodnie z ustawą z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2022 r. poz. 1720, z późn. zm.) Polska zapewnia pomoc każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego. Pomoc udzielana jest w ramach systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego, który obejmuje zespoły ratownictwa medycznego i szpitalne oddziały ratunkowe;
- osoby, które uzyskały w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mogą, na równi z obywatelami Rzeczypospolitej Polskiej, korzystać z prawa do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych z budżetu państwa, na zasadach określonych w art. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561, z późn. zm.). Jeśli zatem ofiara handlu ludźmi uzyska taki status w Polsce, przysługuje jej pełny dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, o ile zamieszkuje w Polsce i jest osobą poniżej 18 roku życia, kobietą w ciąży (lub w okresie połogu/porodu) lub osobą spełniającą kryterium dochodowe określone w przepisach o pomocy społecznej;
- osoby posiadające status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub korzystające z ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są objęte ubezpieczeniem zdrowotnym na zasadach ogólnych, jeżeli posiadają jeden z tytułów tego ubezpieczenia, o których mowa w art. 66 ust. 1 ww. ustawy;
- zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 633 z późn. zm.), podmiot leczniczy nie może odmówić udzielenia świadczenia zdrowotnego osobie, która potrzebuje natychmiastowej pomocy ze względu na zagrożenie życia lub zdrowia (co nie wyłącza prawa podmiotu leczniczego do żądania zwrotu kosztów leczenia od pacjenta nieubezpieczonego lub nieuprawnionego na podstawie ww. art. 2 ustawy o działalności leczniczej).

dot.: Rozdział 7

Należy podkreślić, że dotychczas występowały pojedyncze przypadki osób, które przebywały w Polsce nielegalnie i nie posiadały ubezpieczenia. Jednakże, w takich przypadkach wszystkie niezbędne usługi

medyczne były zawsze świadczone i opłacane przez KCIK lub z budżetu państwa. Ofiary nie zostały obciążone żadnymi kosztami. Władze polskie monitorują problem, który obecnie występuje na bardzo małą skalę. Na bieżąco prowadzone jest rozliczanie dotacji przeznaczonych dla KCIK oraz stały kontakt z organizacjami pozarządowymi.

dot.: pkt 273

Po raz kolejny Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji informuje, że w odniesieniu do postulatu GRETA dotyczącego okresowego zwiększenia środków publicznych przeznaczanych na KCIK należy podkreślić, że wysokość środków przeznaczanych na KCIK jest określana w corocznej ustawie budżetowej. **Roczna sprawozdawczość pozwala na lepszą kontrolę wydatków budżetu państwa oraz weryfikację kwalifikowalności wydatków ponoszonych przez KCIK. Zdaniem władz polskich rozwiązanie to zapewnia większą przejrzystość i skuteczniejsze monitorowanie pracy KCIK.**

dot.: pkt 285

Jak już wcześniej wyjaśniono, w przypadku podejrzenia, że cudzoziemiec, w tym z UE/EOG, może być ofiarą handlu ludźmi, organ właściwy do ścigania przestępstwa (Policja, Straż Graniczna, Prokurator) wydaje specjalne zaświadczenie o domniemanym statusie ofiary handlu ludźmi. Zaświadczenie wydawane jest na okres 3 miesięcy lub 4 miesięcy w przypadku osób niepełnoletnich. Przez ten czas pobyt cudzoziemca uznaje się za legalny. Wydanie zaświadczenia nie jest uzależnione od woli złożenia przez cudzoziemca zeznań lub deklaracji współpracy z organami ścigania.

W praktyce to właśnie ten okres pobytu na podstawie ww. zaświadczenia uznawany jest za okres rekonwalescencji i do namysłu.

W celu zapewnienia najwyższej jakości prowadzonych postępowań opracowano specjalny algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku wykrycia przestępstwa handlu ludźmi. Dokument ten opiera się na międzynarodowych standardach i ma na celu standaryzację postępowania i usystematyzowanie działań podejmowanych przez organy ścigania.